

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

POLITIČKI UTICAJ NA JAVNA PREDUZEĆA I MEDIJE

Transparentnost Srbija, 2017.

Beograd 2017.

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

www.transparentnost.org.rs

Izdavač: Transparentnost - Srbija, Beograd
©2017 Transparentnost - Srbija. Sva prava zadržana.

Za izdavača: Bojana Medenica

Autori: Zlatko Minić i Nemanja Nenadić

Dizajn korica i priprema za štampu: M Studio

Štampa: RIS Studio

Ova publikacija izrađena je uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Holandije, ambasada u Republici Srbiji, a u okviru MATRA programa. Svi izneti stavovi predstavljaju isključivo stavove Transparentnosti Srbija i ne moraju odražavati stavove Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Holandije ili ambasade.

Kingdom of the Netherlands

SADRŽAJ

Sažetak.....	1
Zakonski okvir.....	9
Novi Zakon o javnim preduzećima	9
Podzakonski akti.....	10
Sprovođenje Zakona o JP u oblasti profesionalizacije i departizacije upravljanja.....	13
Izbor direktora.....	13
Raspisivanje novih konkursa.....	15
Istek mandata po konkursima iz 2013.....	17
Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje	17
Izbor direktora JP, pregled stanja u pojedinim JP iz uzorka	19
Elektroprivreda Srbije.....	19
Srbijagas	20
Elektromreža Srbije.....	21
JP Putevi Srbije.....	22
JP NP Fruška Gora.....	23
JKP Informatika Novi Sad.....	24
JKP Toplana, Niš.....	25
JKP „Paraćin“	26
Ingas Indija	28
JKP Gradska toplana Novi Pazar.....	28
Izbor nadzornih odbora	31
Poređenje zakonskih rešenja iz 2012. i 2016.....	31
Problem tumačenja prethodnog iskustva	32
Tumačenje kvalifikacija u praksi – prelazni period	33
Biografije na sajtovima.....	33
Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje	34
Imenovanje članova NO – primeri iz prakse.....	35
Srbijagas	35
JP „Srbijašume“	35
Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode“	36
JP PEU Resavica	36
JP „Putevi Srbije“	37
Skijališta Srbija	40
Zavod za udžbenike	42

JKP „Parking servis“	44
JKP Toplana, Niš	46
JP „Ingas“, Inđija.....	48
JKP „Vodovod“, Surdulica.....	48
Javno preduzeće Zoološki vrt Jagodina	49
Transparentnost i javnost rada javnih preduzeća	51
Obaveze objavljivanja po starom i novom Zakonu	51
Praksa (ne)transparentnosti	52
Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje	53
Objavljivanje obaveznih podataka – pojedina JP iz uzorka.....	55
JP „Službeni glasnik“	55
JP „Putevi Srbije“	55
JKP „Gradska čistoća“ Beograd.....	56
JKP „Informatika“, Novi Sad	56
JKP Toplana, Niš	56
JKP „Paraćin“	56
JP „Direkcija za urbanizam“, Kragujevac	57
JKP „Vodovod“, Surdulica	58
JP „Direkcija za građevinsko zemljište i puteve“, Bosilegrad.....	58
JKP Gradska toplana Novi Pazar.....	58
Javno preduzeće Zoološki vrt Jagodina	59
Troškovi JP za oglašavanje, marketing, sponzorstva i donacije.....	61
Javna preduzeća i mediji.....	61
Troškovi u 2015. i 2016. godini i planovi troškova za 2017. godinu za pojedina JP iz uzorka	65
JP „Elektroprivreda Srbije“	65
JP „ Službeni glasnik“	75
JP „Pošte Srbije“	81
JKP „Parking servis“	88
JKP „Informatika“, Novi Sad	91
JKP Toplana, Niš	92
Preporuke za unapređenje propisa i prakse rada javnih preduzeća	97

Sažetak

Razlozi za istraživanje: Preduzeća u državnom vlasništvu su prepoznata kao najproblematičnija oblast kad je reč o sistemu za borbu protiv korupcije u Srbiji¹. Sistem partijske kontrole i koalicione „podele plena“ u ovim preduzećima, koji je funkcionisao decenijama, nije okončan donošenjem Zakona o javnim preduzećima iz 2012, koji je proklamovao depolitizaciju i veću transparentnost i odgovornost, kao što je pokazalo istraživanje Transparentnosti Srbije iz 2014². Imajući u vidu svrhu postojanja javnih preduzeća, njihov dominantan položaj na tržištu i mogućnost kupovine uticaja u medijima, među njihovim najspornijim rashodima su troškovi za sponzorstva i marketing. Problemi na koje su ukazivali TS i drugi akteri,³ samo su manjim delom razrešeni novim Zakonom o javnim preduzećima iz 2016.

Tema istraživanja: Transparentnost Srbija je zato istraživala sprovođenje Zakona o javnim preduzećima iz 2016. Analizirana je profesionalizacija upravljanja javnim preduzećima, kroz izbor direktora i nadzornih odbora, transparentnost njihovog rada, kroz poštovanje zakonskih obaveza, kao i odnos javnih preduzeća sa medijima, gde su posmatrani troškovi za oglašavanje, sponzorstva i donacije i prateća obrazloženja. Istraživanje obuhvata opšti pravni okvir i dokumente koje smo prikupili za 30 javnih preduzeća.

Zakon i podzakonski akti: Neki od ozbiljnih nedostataka u novom Zakonu o javnim preduzećima (u primeni od marta 2016. godine), na koje je TS pravovremeno ukazivala⁴, pokazali su se tokom prvih 18 meseci primene. To se naročito odnosi na rešenja iz prelaznih odredaba

1 U studiji Sistem društvenog integriteta 2015, rađenoj po metodologiji Transparency International, „preduzeća u državnom vlasništvu“ je daleko najlošije ocenjena u konkurenciji 16 ključnih institucija i sektora. http://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/TS_izvestaj_NIS_2015.pdf

2 Efekti novog Zakona o javnim preduzećima – profesionalizacija ili politizacija <http://www.transparentnost.org.rs/images/stories/inicijativeianalize/Efekti%20novog%20zakona%20o%20javnim%20preduzećima-politizacija%20ili%20profesionalizacija,%20oktobar%202014.pdf>

3 Najzapaženija su bila dva izveštaja o medijima koje je izradio Savet za borbu protiv korupcije, iz 2011. i 2015. <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/izvestaji/cid1028-3007/izvestaj-o-mogucem-uticaju-institucija-javnog-sektora-na-medije-kroz-placanje-usluga-oglasavanja-i-marketinga>

4 http://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/Zakon_o_JP_komentari_i_primedbe.doc

Zakona. Podzakonski akt, koji treba da omogući odgovarajuću naknadu za stručnjake koji bi vodili javna preduzeća – „uslovi i kriterijumi za utvrđivanje i visinu stimulacije za direktora i izvršnog direktora JP“ - nije usvojen ni godinu dana po isteku roka. Takođe, još uvek nije usvojen ni akt koji treba da uredi stručno usavršavanje predsednika i članova nadzornih odbora u oblasti korporativnog upravljanja.

Direktori i članovi NO: Iako je zakonski rok za okončanje konkursa istekao u martu 2017, pola godine kasnije, na čelu gotovo svih posmatranih republičkih preduzeća su bili vršioci dužnosti direktora. Na lokalnom nivou preduzećima rukovode direktori postavljeni na konkursu 2013, kada su u lokalnim medijima jasno identifikovani kao “stranački kandidati”. U nadzornim odborima 29 od 30 posmatranih javnih preduzeća sede članovi koji ne ispunjavaju zakonske uslove ili se na osnovu njihovih biografija ne može utvrditi da li su kvalifikovani. Stoga se može zaključiti da jedan od ciljeva za donošenje ovog zakona - profesionalizacija upravljanja javnim preduzećima i njihova departizacija nije ostvaren.

Statistika:

Kršnja Zakona, nepravilnosti ili nepostojanje dokaza da je Zakon poštovan:

- **U 28 slučajeva** nepravilnosti su pronađene **u vezi sa direktorima i izborom direktora**. U 15 slučajeva **istekao je rok za okončanje konkursa** za izbor direktora⁵; u **sedam slučajeva mandat vršioca dužnosti direktora traje duže od zakonskog maksimuma od 12 meseci**; u dva slučaja „v.d. stanje” traje duže od zakonskog maksimuma uz “rotiranje” v.d. direktora; u dva slučaja sporno je da li direktor ili v.d. direktora **ispunjava (ili je ispunjavao) zakonske uslove** za tu funkciju; u dva slučaja sporno je trajanje mandata direktora postavljenih 2012. godine⁶.

5 Prikupljanje podataka je okončano u avgustu 2017, tako da je moguće da je direktor u međuvremenu izabran.

6 U tim slučajevima je takođe nezakonito ili u najmanju ruku sporno to što su imenovani direktori uopšte ostali na toj funkciji bez novog konkursa po stupanju na snagu prethodnog Zakona iz decembra 2012. godine.

- Od **30 posmatranih preduzeća**, u samo **dva su direktori izabrani** u skladu sa odredbama novog Zakona o javnim preduzećima, a u **11 su izabrani pre stupanja novog Zakona** na snagu. U **dva preduzeća** još uvek su na čelu **direktori postavljeni 2012.** godine, pre stupanja na snagu prethodnog Zakona (u tim JP konkursi nisu raspisivani do 2017, uprkos tome što je to po prethodnom Zakonu moralo da se učini još u junu 2013). Na čelu **14 JP se nalaze vršioci dužnosti** direktora. Jedno preduzeće je ugašeno tokom istraživanja.
- Od posmatranih **30 JP, kod 29 su utvrđene nepravilnosti** u vezi **sa sastavom nadzornih odbora**, odnosno sa ispunjavanjem zakonskih uslova za članove NO. Sporne su kvalifikacije za jednog do četiri člana NO. U većini slučajeva TS je na osnovu dostupnih biografija ili dostavljenih podataka utvrdila da članovi NO ne ispunjavaju zakonske uslove (najčešće je to “najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća” ili “pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje”), dok u nekim situacijama, na osnovu dostavljenih i objavljenih dokumenata nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi da li su uslovi ispunjeni.

Transparentnost je oblast u kojoj je **ostvaren napredak**, postepen, tokom prethodnih 18 meseci, barem na posmatranom uzorku, na šta je uticalo i naše istraživanje. Tako, na početku posmatranja samo jedno od 30 JP je imalo objavljeno sva dokumenta i informacije koji su po Zakonu obavezni (planovi, izveštaji, biografije itd). Nakon brojnih dopisa koje smo upućivali javnim preduzećima i njihovim osnivačima, na kraju monitoringa sve obaveze ispunjava osam preduzeća, a kod još desetak uspostavljen je sistem redovnog objavljivanja, ali se sa pojedinim dokumentima kasni. TS je upozorila skupštine opština da neka lokalna javna preduzeća nemaju ni sajt, a resorno ministarstvo smo pozvali da ukažu svim jedinicama lokalne samouprave na zakonske obaveze i propisane kazne.

Odnos sa medijima: Što se tiče odnosa sa medijima, kod nekoliko javnih preduzeća je utvrđeno da su zaključivala ugovore sa medijima

radi praćenja aktivnosti preduzeća, ili sponzorske ugovore. Pojedina javna preduzeća su ignorisala zahteve da dostave ugovore sa medijima. Među njima je i JP Pošta Srbije koja je imala najviše sponzorskih ugovora sa medijima. S obzirom na nedostupnost dela informacija, nije moguće doneti zaključak o tome u kojoj su meri odnosi između JP i medija neprimereni, a koliko su u skladu sa propisima i medijskim standardima. Međutim, čak i u dobijenim ugovorima, pronađeno je nekoliko slučajeva da su mediji prihvatili obaveze koje mogu narušiti nezavisnu uređivačku politiku. Takođe, uočene su javne nabavke prostora u štampanim medijima za oglašavanje sa specifikacijama koje su jasno ukazivale da se “cilja” na određeni medij.

Razlozi i obim istraživanja

Projekat „Politički uticaj na javna preduzeća i medije”⁷ istražuje vezu između dva važna problema u oblasti korupcije u Srbiji. **Politički uticaj na javna preduzeća (JP)** otvara vrata za zloupotrebu javnih sredstava i korupciju. Pored toga što se koriste za “ispumpavanje” novca, zapošljavanje na osnovu političke pripadnosti, JP se koriste i za kupovinu **uticaja na medije** kroz oglašavanja, sponzorstva i donacije.

Depolitizacija i profesionalizacija javnih preduzeća bilo je jedno od obećanja Vlade iz 2012. Zakon o javnim preduzećima⁸, usvojen u decembru 2012. godine, doneo je značajna poboljšanja u odnosu na prethodni (2000), ali je ostavio prostor za netransparentno ponašanje, a time i za korupciju. Međutim, rupe u Zakonu nisu bile toliki problem, koliko nedostatak (političke) volje da se Zakon sprovede.

Praksa se posle usvajanja novih odredbi nije promenila. Politički uticaj na JP i njihova politizacija (umesto profesionalizacije) rezultirali su time da preduzeća u državnom vlasništvu budu među kompanijama sa najvećim gubicima. Fiskalni savet je još 2014. zaključio da „državna i javna preduzeća prete da potope javne finansije Srbije” i da je „partijsko upravljanje državnim preduzećima dobrim delom uzrok većine sadašnjih problema” u JP.

Transparentnost Srbija (TS) je u izveštaju iz 2014. zaključila da je primena Zakona o javnim preduzećima iz 2012. godine, jedan od najvećih primera neispunjenih obećanja i očekivanja”. TS je tada iznela 25 preporuka za unapređenje propisa i prakse u vezi sa JP. Izveštaj i preporuke su, nakon javne prezentacije, na posebnom sastanku, predstavljeni i predstavnicima Ministarstva privrede u novembru 2014. godine. Druga prilika za razgovor sa predstavnicima Ministarstva privrede na ovu temu bila je u februaru 2015, tokom rada na Studiji društvenog integriteta - poglavlje o preduzećima u državnom vlasništvu. Neke od naših preporuka su uključene u nacrt

7 Projekat je na konkursu podržalo Ministarstvo spoljnih poslova Kraljevine Holandije. Svi izneti stavovi pripadaju Transparentnosti Srbija i ne može se ni na koji način smatrati da odražavaju stavove MSP Kraljevine Holandije.

8 Detaljnija analiza Zakona iz 2012. godine i poređenja sa prethodnim rešenjima u istraživanju TS, Efekti novog Zakona o javnim preduzećima-politizacija ili profesionalizacija.

novog Zakona o javnim preduzećima, ali su ostale i mnoge “rupe”, kao i ključno pitanje - da li će ovaj put biti volje za sprovođenje.

U februaru 2016. godine je usvojen novi Zakon o javnim preduzećima, čija je primena jedna je od tema ovog istraživanja. S druge strane, **oblast državnog i političkog oglašavanja** ostala je netaknuta. Posle usvajanja Zakona o oglašavanju u januaru 2016, koji nije tretirao ove oblasti, ostalo je samo političko obećanje da će ta tema biti rešena posebnim zakonom.

Istraživali smo da li je novi Zakon doprineo profesionalizaciji upravljanja javnim preduzećima i smanjenju direktnog političkog uticaja. Što se druge oblasti, medija i političkog oglašavanja, tiče, namera je bila da se otvori rasprava o rešenjima za regulisanje ove oblasti i da se podstakne resorno ministarstvo za izradu zakona. Naime, Savet za borbu protiv korupcije u svom je „Izveštaju o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga” iz 2015. godine zaključio da se putem oglašavanja i marketinga institucija javnog sektora stvara veoma jak odnos između medija i predstavnika svih nivoa vlasti. Transparentnost Srbija je u ovom istraživanju želela da utvrdi kakav je bio odnos javnih preduzeća (uzorak ne uključuje privredna društva u državnom vlasništvu, koja su organizovana kao akcionarska društva ili društva sa ograničenom odgovornošću) prema medijima, odnosno kakva su prava i obaveze sadržali njihovi ugovori o oglašavanju, marketingu, te kakvi su bili izdaci za donacije i sponzorstva. Posmatrana je 2015. godina koja nije obuhvaćena izveštajem Saveta, a tokom koje se primenjuje Zakon o JP iz 2012. godine, zatim 2016. godina (u kojoj je usvojen novi Zakon o JP i propisani novi obrasci za izveštavanje o troškovima, te započeo proces izbora novog rukovodstva), te konačno, kakvi su bili planovi za izdatke u 2017. godini.

Monitoringom je obuhvaćeno 30 javnih preduzeća, čiji su osnivači Vlada Srbije, Pokrajinska vlada i lokalne samouprave. Tokom realizacije projekta jedno od JP obuhvaćenih uzorkom (Elektromreže Srbije) transformisano je u akcionarsko društvo. Praćenje EMS je nastavljeno, u skladu sa obavezama ovog preduzeća u novom statusu. Jedno od posmatranih lokalnih JP (Turistički centar grada

Zrenjanina) je ugašeno, a u vezi sa reorganizacijom indirektnih budžetskih korisnika u tom gradu.

JP čiji je osnivač Vlada Srbije ili Vlada APV: 1. JP „Elektroprivreda Srbije“; 2. JP „Srbija gas“; 3. JP „Srbijašume“; 4. Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode“; 5. JP „Elektromreža Srbije“; 6. JP „Službeni glasnik“; 7. JPPEU Resavica; 8. JP „Putevi Srbije“; 9. JP „Pošte Srbije“; 10. Javno preduzeće za skijališta; 11. JP „Zavod za udžbenike“; 12. JPNacionalni park „Fruška gora“; 13. JP „Nuklearni objekti Srbije“; 14. Javno vodoprivredno preduzeće „Vode Vojvodine“; 15. JP „Vojvodinašume“;

JP čiji su osnivači lokalne samouprave: 16. JKP „Parking servis“ (BG); 17. JKP „Gradska čistoća“ (BG); 18. JKP „Informatika“, NS; 19. JKP Toplana, NI; 20. JKP „Paraćin“; 21. JP „Ingas“, Indija; 22. JP „Turistički centar Grada Zrenjanina“; 23. JP „Direkcija za urbanizam“, KG; 24. JKP „Vodovod“, Surdulica; 25. JP „Direkcija za građevinsko zemljište i puteve“, Bosilegrad; 26. JP „Komunalac“, Pirot; 27. JKP Napredak Sokobanja; 28. JKP Gradska toplana Novi Pazar; 29. Javno preduzeće Zoološki vrt, Jagodina; 30. JP „Subotica-trans“.

Zakonski okvir

Novi Zakon o javnim preduzećima

Novi Zakon o javnim preduzećima (Sl.glasnik 15/2016) doneo je nekoliko poboljšanja u odnosu na prethodni (2012), ali su ostali i ozbiljni nedostaci. TS je u postupku usvajanja ukazivala⁹ na pojedine nedostatke i apelovala na poslanike¹⁰ da ih amandmanima otklone. **Prelaznim odredbama se predviđa čak godinu dana za sprovođenje konkursa na osnovu novog zakona, a uopšte nije propisan rok za okončanje konkursa koji su raspisani sredinom 2013. godine.** Zakon je odredio **predugačak rok za vanredno „vršenje dužnosti direktora“**. Rokom od godinu dana za „vršenje dužnosti“ i otvaranjem mogućnosti da se nakon isteka tog roka imenuje drugo lice za „vršioca dužnosti“ (i tako u nedogled), **obesmišljava se koncept profesionalizacije** i sprovođenja javnih konkursa za izbor direktora.

Dobra je novina, da komisija dostavlja rang listu najboljih kandidata i da Ministarstvo dostavlja predlog o **imenovanju prvog sa liste**, jer se tako rešava pitanje ranijeg diskrecionog ovlašćenja Vlade da odabere bilo kojeg od tri predložena kandidata. Zakon predviđa da Ministarstvo privrede tromesečno izveštava Vladu na osnovu izveštaja JP o realizaciji planova. Ukazali smo da bi aktom Vlade trebalo bliže **propisati i sadržaj ovih izveštaja** i obavezu objavljivanja. U pogledu javnosti rada ima **korisnih novina**. TS je Ministarstvu privrede ukazala na moguća unapređenja (da se centralizovano objavljuju **zbirni podaci za sva javna preduzeća, podaci o razmatranju izveštaja** o radu, o sprovođenju konkursa, dokazi za ispunjavanje uslova za članstvo u NO itd).

9 <http://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/8182-komentar-i-primedbe-ts-na-nacrt-zakona-o-javnim-preduzecima>

10 <http://www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/aktivnosti-2/pod-lupom/8197-apel-poslanicima-da-amandmanima-poprave-zakon>

Podzakonski akti

Prelaznim odredbama Zakona o JP propisani su rokovi od 60 dana do šest meseci za usvajanje šest podzakonskih akata i za propisivanje obrazaca. TS je pratila donošenje sledećih podzakonskih akata koje je trebalo da usvoji Vlada Srbije:

1. Donošenje Programa za **dodatno stručno usavršavanje** predsednika i članova nadzornih odbora u oblasti korporativnog upravljanja (član 18. stav 3. Zakona, rok šest meseci od stupanja Zakona na snagu - do 4. septembra 2016.)

2. Donošenje podzakonskog akta kojim se određuju **uslovi i kriterijumi za utvrđivanje i visinu stimulacije** za direktora i izvršnog direktora JP (član 29. stav 2. Zakona, rok šest meseci od stupanja Zakona na snagu - do 4. septembra 2016.)

U julu 2017. godine, 10 meseci po isteku roka za usvajanje ova dva podzakonska akta, od Ministarstva privrede dobili smo odgovor da je „uvođenje korporativnog upravljanja u javna preduzeća veoma složen proces“ te da je u toku „izrada Nacrta studije korporativnog upravljanja, koja će biti rezultat sprovođenja merenja nivoa korporativnog upravljanja u 25 javnih preduzeća i društva kapitala koja obavljaju delatnost od opšteg interesa, a koje Ministarstvo privrede sprovodi u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom u okviru projekta uvođenja korporativnog upravljanja u javna preduzeća“. Dalje se u odgovoru navodi da je ta studija osnov za izradu smernica za dalje unapređenje i jačanje korporativnog upravljanja u javnim preduzećima, koje će pružiti najbolje pokazatelje za donošenje podzakonskih akata iz člana 18. stav 3. i člana 29. stav 2. Zakona“.

Treba napomenuti da je Ministarstvo privrede bilo zaduženo za izradu Zakona o javnim preduzećima, da je samo propisalo rokove za izradu podzakonskih akata, te je nejasno kako u trenutku izrade Zakona nije moglo da se zaključi da je uvođenje korporativnog upravljanja složen posao. Posebno kada se ima u vidu da podzakonski akt kojim bi se regulisale stimulacije za menadžment u situaciji kada javno

preduzeće posluje pozitivno nije usvojen tokom primene prethodnog Zakona o JP (iz 2012.godine), iako je i tada bilo predviđeno donošenje takvog akta.

3. Donošenje podzakonskog akta kojim se određuju **kriterijumi i merila za utvrđivanje naknade** za predsednika i članove nadzornog odbora za rad u nadzornom odboru (član 23. stav 2. Zakona, rok 90 dana od stupanja Zakona na snagu - do 4. juna 2016.)

Ovaj propis usvojen je sa šest meseci zakašnjenja, 15. decembra 2016. godine. Tom odlukom Vlade propisano je da neto naknada **članova nadzornih odbora JP** ne može biti veća od prosečne neto zarade u septembru godine koja prethodi godini za koju se utvrđuje visina naknade. Naknada predsednika može se uvećati za 20%. U okviru ovog ograničenja, naknada se određuje na osnovu ispunjenosti zadataka i poslova NO i finansijskog stanja JP.

4. Donošenje podzakonskog akta kojim se propisuju **Merila za ocenjivanje stručne osposobljenosti**, znanja i veština, na osnovu kojih se utvrđuje rezultat kandidata za imenovanje direktora javnog preduzeća (član 40. stav 4. Zakona, rok 90 dana od stupanja Zakona na snagu - do 4. juna 2016.) Vlada Srbije uredbu je usvojila 27. jula 2016. godine.

5. Takođe, prelaznim odredbama je bilo propisano da će ministar privrede doneti **obrasce na kojima JP dostavljaju tromesečne izveštaje** o realizaciji godišnjeg, odnosno trogodišnjeg programa poslovanja (član 63. stav 4. Zakona) u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu Zakona (do 4. maja 2016. godine). Ministar je propisao obrasce 1. aprila 2016. godine.

Posebnu pažnju posvetili smo **kriterijumima za izbor direktora**. TS se neposredno po isteku zakonskog roka, obratila Ministarstvu privrede¹¹ i Generalnom sekretarijatu Vlade, ukazala na zakonsku obavezu i podsetila na primedbe i sugestije koje je naša organizacija iznela prilikom usvajanja kriterijuma nakon usvajanja Zakona o JP

11 http://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/dopis_Ministarstvo_privrede_kabinet_uredba.docx

iz 2012. godine. Vlada (u tehničkom mandatu) je Uredbu¹² usvojila krajem jula. Uredba, međutim, prema oceni TS, nije donela gotovo ništa novo u odnosu na prethodnu. Jedina nesumnjiva korist jeste to što će se pravila **primenjivati takođe na pokrajinski i lokalni nivo**, gde je, prema nalazima istraživanja TS iz 2014, vladala velika šarolikost, a neretko i **potpuni voluntarizam** pri određivanju kriterijuma za izbor.

Sprovođenje Zakona o JP u oblasti profesionalizacije i departizacije upravljanja

Izbor direktora

Novi zakon je, pored opštih, za direktore postavio u članu 25. sledeće uslove: da imaju stečeno **visoko obrazovanje** na osnovnim studijama u trajanju od najmanje četiri godine, odnosno na osnovnim akademskim studijama u obimu od najmanje 240 ESPB bodova, master akademskim studijama, master strukovnim studijama, specijalističkim akademskim studijama ili specijalističkim strukovnim studijama; **da imaju najmanje pet godina radnog iskustva** na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje; da imaju **najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima koji su povezani** sa poslovima javnog preduzeća; **da poznaju oblast korporativnog upravljanja**; da imaju radno **iskustvo u organizovanju rada i vođenju poslova**; **da nisu članovi organa političke stranke**, odnosno da im je određeno mirovanje u vršenju funkcije u organu političke stranke. TS je u istraživanju pokušala da pribavi dokumente koji ukazuju na koji način su kandidati dokazivali da ispunjavaju ove uslove.

Inače, od posmatranih 13 republičkih JP, u četiri je direktor bio izabran u skladu sa odredbama Zakona o javnim preduzećima iz 2012. godine. U pet je konkurs raspisan u periodu između 2013. i 2015. godine, ali nije okončan ni do usvajanja novog zakona, niti je, kako je prelaznim odredbama omogućeno, okončan u skladu sa starim zakonom, već su početkom 2017. godine raspisani novi konkursi. Tada su raspisani konkursi i za direktore četiri javna preduzeća za koje uopšte nisu bili raspisivani nakon usvajanja Zakona iz 2012. godine (o tom kršenju Zakona TS je pisala u izveštaju iz 2014. godine).

U dva pokrajinska JP direktori su izabrani 2013. godine, u skladu sa Zakonom o JP iz 2012. godine. Jedan od njih, koji je bio kadar Demokratske stranke, podneo je ostavku 2016. godine, nakon promene vlasti u APV. U svim posmatranim lokalnim JP raspisani su konkursi po starom Zakonu o JP i izabrani direktori na četvorogodišnji mandat, koji je trebalo da traje do septembra, oktobra ili novembra 2017. godine. U međuvremenu je, međutim, usledio niz ostavki ili smenjivanja, raspisivani su konkursi i po starom i po novom zakonu.

Primer „profesionalizacije“

Način na koji su sprovedeni ti konkursi, odnosno “profesionalizacija” i posle “prvog talasa” izbora direktora, ilustrativno je prikazan u vesti iz Leskovca iz septembra 2015. godine o izboru, na konkursu, direktorke jednog tamošnjeg lokalnog JP¹³:

„Za novog direktora leskovačkog „Vodovoda“, na period od 4 godine, odbornici u Skupštini Grada postavili su Kosaru Ilić koja je do pre nekoliko dana bila na funkciji zamenika prvog čoveka ovog javnog preduzeća. Gradonačelnik Leskovca Goran Cvetanović pre desetak dana najavio je smenu direktora „Vodovoda“ Staniše Ristića, a interesantan je način kojim je za skupštinskom govornicom predstavio Kosaru Ilić, kao i način na koji je ona zapošljena u ovom preduzeću.

Sumnjao sam da su se u „Vodovodu“ dešavale svakakve malverzacije još pre nego što je Staniša postavljen za direktora. Zamolio sam Kosaru, dugogodišnju prijateljicu i odanu sledbenicu stranke (SNS) da u tom preduzeću bude moje oči i uši. Nakon nekog vremena mi je rekla: „Šefe, ja nemam petlju da se trenutno uhvatim u koštac sa svim problemima jer se tamo dešavaju strašne mutljivine“. Onda smo odlučili da postavimo Stanišu jer smo smatrali da će se bolje snaći da reši probleme jer je ekonomista - kazao je Cvetanović. On je pohvalio rad bivšeg direktora, kazao da je uspeo da stabilizuje preduzeće, ali „i da je vreme da neko drugi preuzme funkciju“.

Smena Ristića je najavljena nakon pisanja “Južnih vesti” da leskovački „Vodovod“ u naplatu dugovanja i isključivanje dužnika sa vodovodne

mreže vodi privatno „Tigar“ obezbeđenje.¹⁴ Gradonačelnik je tada kazao da ne opravdava ovakav vid delovanja, ali da radnici moraju u svakom slučaju da budu zaštićeni.

Inače, u skupštinskom obrazloženju je navedeno da se Ristić prijavio na konkurs za direktora, ali da se nije odazvao pozivu za razgovor s komisijom radi ocenjivanja stručne sposobnosti, dok je Ilićeva, diplomirani inženjer tehnologije ishrane, na testiranju dobila 55 poena“.

Raspisivanje novih konkursa

Pokazalo se da je i godinu dana **bilo nedovoljno**, jer su novi konkursi raspisani tek pred sam istek tog roka, a nisu okončani da završetka rada na ovom izveštaju. Na žalost, pokazalo se da su bojazni u pogledu trajanja „v.d. stanja“ takođe bile opravdane. Prvi konkursi raspisani su 16. marta 2016. (EPS) i 25. marta (JP PEU Resavica). Predsednik i dva člana Komisije Vlade za sprovođenje konkursa za izbor direktora imenovani su tek 7. decembra 2016. godine, manje od tri meseca pred istek roka za okončanje konkursa. Vlada je za predsednika imenovala Novaka Nedića, generalnog sekretara Vlade, a za članove Nenada Đorđevića iz Generalnog sekretarijata Vlade i Bruna Đurana, šefa Kabineta ministra finansija.

Skupštinski Odbor za privredu, regionalni razvoj, trgovinu, turizam i energetiku je 21. decembra 2016. imenovao četvrtog člana, Ivanu Janačković, diplomiranog pravnika. Da bi se konkursi sproveli bilo je neophodno imenovati petog člana i za svako JP u kome se sprovodi procedura. Taj peti član je istovremeno i član nadzornog odbora tog preduzeća. Za EPS i Resavicu, iako je od raspisivanja konkursa prošlo 11 meseci, peti član nije imenovan. Umesto toga, za ta dva preduzeća su raspisani novi konkursi (?!), zajedno sa konkursima za još dvadeset direktora JP i preduzeća u državnom vlasništvu, u u februaru i martu 2017. godine, pred istek, ili po isteku roka u kojem su konkursi već trebalo da se okončaju. Peti članovi konkursnih komisija za izbor direktora ovih JP za koja su raspisani konkursi imenovani su u periodu između 17. marta i 11. maja 2017. godine.

¹⁴ <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Leskovacki-Vodovod-u-naplatu-i-secu-ide-sa-privatnim-obezbedjenjem.sr.html>

Sporni elementi poništavanja konkursa za EPS i Resavicu

TS je u martu 2017. upozorila na kašnjenja i na sporna pitanja u vezi sa poništavanjem konkursa za direktore EPS-a i Resavice. Prema Zakonu o javnim preduzećima, konkursi se mogu okončati na samo dva načina - tako što će Vlada imenovati za direktora prvog sa liste koju utvrdi Komisija (član 41. i 42), ili tako što će Komisija utvrditi da nijedan kandidat na ispunjava uslove (član 45). U „Službenom glasniku” kao ni na internet prezentacijama Vlade, Ministarstva privrede i ovih javnih preduzeća, nismo pronašli informaciju o tome da su konkursi obustavljeni. Iako ne postoji dužnost objavljivanja takve odluke, to bi bilo značajno učiniti jer je upitno da li su bili ispunjeni zakonski uslovi. Mediji su još u maju 2016. godine izneli nedemantovane tvrdnje da će konkurs za direktora EPS biti poništen, pa čak i komentar o kvalifikacijama prijavljenih kandidata za to mesto. Međutim, stručnost kandidata nije imao ko da razmatra na Zakonom propisani način, jer je formiranje Vladine Komisije za izbor direktora javnih preduzeća počelo tek u decembru 2016. godine.

Do raspisivanja novih konkursa za direktore EPS-a i Resavice nije kompletiran izbor članova konkursne komisije za ta dva JP i ostalo je nejasno ko je mogao da utvrdi da nijedan kandidat ne ispunjava uslove, što je eventualno mogao biti zakonski osnov za poništavanje konkursa iz marta 2016. godine. Zakon naime predviđa da posle Odluke o sprovođenju konkursa sledi izrada i objavljivanje konkursa. Potom bi Komisija Vlade za sprovođenje konkursa trebalo da pregleda pristigle prijave, sastavi spisak kandidata, sprovede izborni postupak, utvrdi listu kandidata i dostavi je ministarstvu kako bi ono utvrdilo predlog da prvi sa liste bude imenovan za direktora. Komisija može i da utvrdi da nijedan kandidat koji je učestvovao u izbornom postupku ne ispunjava uslove za imenovanje, posle čega se sprovodi novi javni konkurs.

Transparentnost je od Vlade zatražila podatke o tome da li je Komisija zasedala, kada je razmatrala prijave, kao i akt o poništavanju konkursa. Odgovore nismo dobili. TS je tada ukazala da je neophodno razjasniti da li je prethodni konkurs valjano sproveden, a ako nije, ko će zbog toga snositi odgovornost. Izvesno je da poništavanje

javno objavljenih konkursa bez saopštavanja obrazloženja može podstaći spekulacije da se čeka na novi politički dogovor i prijavu direktora koji bi imao političku podršku, odnosno, da obeshrabruje one dobre kandidate koji takvu podršku nemaju.

Pored EPS-a i Resavice ostalo je nejasno i kako je i kada okončan konkurs za direktora Srbijašuma, raspisan u januaru 2015. godine, po starom Zakonu, a zatim „obnovljen“ u martu 2017. godine iako prethodni nije okončan.

Istek mandata po konkursima iz 2013

Posebno treba ukazati na činjenicu da u velikom broju lokalnih javnih preduzeća obuhvaćenih uzorkom, ali i brojnim drugim lokalnim javnim prduzećima, krajem 2017. i početkom 2018. godine ističu mandati direktora izabranih na konkursima po usvajanju Zakona o JP iz 2012. godine. Aktuelni monitoring i projekat TS se okončava u septembru 2017. TS će dešavanja u vezi sa ovim konkursima i izborom direktora pratiti u okviru svojih mogućnosti, prateći aktivnosti partnerskih lokalnih organizacija ili lokalnih i regionalnih medija sa kojima ima dugogodišnju saradnju, prenoseći novosti i svoje komentare o tim konkursima na sajtu TS i FB stranici, u rubrici „Pod lupom“. TS, međutim, preporučuje lokalnim NVO i medijima, kao i drugim zainteresovanim licima (građanima, odborničkim grupama, sindikatima, potencijalnim kandidatima bez „stranačke zaleđine“) da insistiraju na objavljivanju svih dokumenata iz izborne procedure, na što većoj transparentnosti, te da ukažu na eventualne nepravilnosti. TS, a posebno naše Antikorupcijsko savetovalište, u tom pogledu će biti otvoreni za saradnju.

Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje

Od 30 JP obuhvaćenim uzorkom, jedno je likvidirano, a jedno transformisano u akcionarsko društvo, ali se i na njega primenjuju odredbe Zakona u vezi sa izborom direktora. Do zaključenja prikupljanja podataka za ovu analizu (kraj avgusta 2017. godine) konstatovano je sledeće stanje u vezi sa izborom direktora:

- **U 28 slučajeva** nepravilnosti su pronađene **u vezi sa direktorima i izborom direktora**. U 15 slučajeva **istekao je rok za okončanje konkursa** za izbor direktora¹⁵; u **sedam slučajeva mandat vršioca dužnosti direktora traje duže od zakonskog maksimuma od 12 meseci**; u dva slučaja „v.d. stanje” traje duže od zakonskog maksimuma uz “rotiranje” v.d. direktora; u dva slučaja sporno je da li direktor ili v.d. direktora **ispunjava (ili je ispunjavao) zakonske uslove** za tu funkciju; u dva slučaja sporno je trajanje mandata direktora postavljenih 2012. godine¹⁶.
- **Od 30 posmatranih preduzeća**, u samo **dva su direktori izabrani** u skladu sa odredbama novog Zakona o javnim preduzećima, a u **11 su izabrani pre stupanja novog Zakona** na snagu. U **dva preduzeća** još uvek su na čelu **direktori postavljeni 2012. godine**, pre stupanja na snagu prethodnog Zakona (u tim JP konkursi nisu raspisivani do 2017, uprkos tome što je to po prethodnom Zakonu moralo da se učini još u junu 2013). Na čelu **14 JP se nalaze vršioci dužnosti direktora**. Jedno preduzeće je ugašeno tokom istraživanja.

¹⁵ Prikupljanje podataka je okončano u avgustu 2017, tako da je moguće da je direktor u međuvremenu izabran.

¹⁶ U tim slučajevima je takođe nezakonito ili u najmanju ruku sporno to što su imenovani direktori uopšte ostali na na toj funkciji bez novog konkursa po stupanju na snagu prethodnog Zakona iz decembra 2012. godine.

Izbor direktora JP, pregled stanja u pojedinim¹⁷ JP iz uzorka

Elektroprivreda Srbije

Direktor EPS-a Aleksandar Obradović, izabran na javnom konkursu 2014. godine, razrešen je 3. marta 2016, dan pre stupanja na snagu novog Zakona o JP koji predviđa složeniju proceduru razrešenja. Već 15. marta 2016. (objavljen u Sl. gl. 30/2016 od 23. marta 2016.) Vlada raspisuje javni konkurs za izbor novog direktora (sa rokom za prijavljivanje od 30 dana) i imenuje vršioca dužnosti direktora Milorada Grčića.

Iz biografije vršioca dužnosti direktora, objavljene na sajtu EPS-a, nije moguće zaključiti da li ispunjava uslove. „Visoko obrazovanje i zvanje diplomirani ekonomista stekao je na Univerzitetu Educons u Sremskoj Kamenici. Od 1992. godine počinje da se bavi privatnim preduzetništvom, kao vlasnik i osnivač privatnih firmi i tokom 19 godina nastavlja karijeru uspešnog preduzetnika. Direktor Rudarskog basena „Kolubara“ postao je u oktobru 2012. godine. Uspešno je realizovao niz reformi u proizvodnji i upravljanju RB „Kolubara“, što je donelo najveće uštede u poslovanju u istoriji firme. Uspešna sanacija štete na kopovima i tehnicima nastala u poplavama 2014. godine omogućila je brz oporavak proizvodnje u RB „Kolubara“ i time direktno uticala na energetska stabilnost Srbije. Funkciju direktora Kancelarije za društveno odgovorno poslovanje i odnose sa lokalnim zajednicama u EPS-u obavljao je od oktobra 2015. godine. Za vršioca dužnosti direktora JP EPS imenovan je 15. marta 2016. godine. Angažovanje u politici počeo je 2004. godine i na lokalnim izborima u septembru te godine postao je odbornik u Skupštini opštine Obrenovac. Funkciju zamenika predsednika opštine Obrenovac zaduženog za privredu i investicije obavljao je u dva mandata, od sredine 2005. do početka 2010. godine”.

Biografija je neprecizna, bez navođenja podataka o godinama kada su stečene pojedine kvalifikacije ili podataka o “karijeri uspešnog preduzetnika”.

O konkursu se niko iz Vlade zvanično nije oglašavao, a mediji su u maju 2016. godine izneli nedemantovane tvrdnje da će biti poništen, ukazujući da se na njega nije prijavio v.d. direktora, i prenoseći komentar neimenovanog izvora o lošim kvalifikacijama prijavljenih kandidata za to mesto. Vlada, bez razjašnjenja šta se desilo sa prethodnim konkursom od 24. marta 2017. godine, raspisuje novi. U tom trenutku, Grčić je već duže od 12 meseci na mestu v.d. direktora. Za ovo kršenje Zakona niko nije odgovarao. Tek u maju 2017. godine, dva meseca po isteku roka do kada je trebalo da se okonča konkurs, Vlada imenuje petog člana Komisije za sprovođenje konkursa za izbor direktora EPS-a, Aleksandra Trifunovića, člana NO tog JP.

U julu 2017. godine, TS je od Vladine Komisije i Generalnog sekretarijata zatražila podatke o dotadašnjoj proceduri izbora direktora u 11 JP obuhvaćenih monitoringom, uključujući tu i EPS: zapisnike sa sednica Komisije održanih do tog trenutka, dokumente povezane sa proverom znanja stranog jezika, poznavanja rada na računaru i proverom veština komunikacije, testove kandidata na osnovu kojih su ocenjivani stručna osposobljenost, znanja i veštine kandidata (reč je o kriterijumima i merilima propisanim podzakonskim aktom Vlade), kao i dokaze da kandidat ispunjava uslove iz Zakona o javnim preduzećima, član 25. stav 1. tačke 2-7. Takođe su zatraženi i programi rada, predlozi mera ili slični dokumenti koje su kandidati podneli te radne biografije kandidata. Na zahtev nije odgovoreno.

Srbijagas

Funkcioner Socijalističke partije Srbije Dušan Bajatović imenovan je (ponovo) za direktora ovog JP 28. novembra 2012. godine, pre stupanja na snagu Zakona koji je predviđao izbor svih direktora na javnom konkursu. Kao što je elaborirano u studiji TS iz 2014. godine, Vlada je prekršila taj zakon odlučivši da uopšte ne raspisuje konkurse za nekoliko JP čiji su direktori postavljeni pre stupanja Zakona na snagu. Reč je o preduzećima na čijem čelu su bili (ili su još uvek) stranački funkcioneri i ljudi bliski najvišim državnim zvaničnicima. Osnivački akt Srbijagasa koji je važio u tom trenutku

predviđao je da se direktor postavlja na period od pet godina. U 2013. taj akt je usklađen sa Zakonom o JP i propisano je da je mandat direktora četiri godine. Osnivački akt usklađen je i sa najnovijim Zakonom, ali tek 31. januara 2017. godine, sa pet meseci zakašnjenja u odnosu na rok propisan prelaznim odredbama. Konkurs za direktora raspisan je 10. marta 2017. godine, a peti član Komisije za sprovođenje konkursa za izbor direktora imenovan je 4. maja 2017.

Elektromreža Srbije

Ni za Elektromreže nije raspisan konkurs po usvajanju Zakona iz 2012. godine. Na čelu tog preduzeća od septembra 2012. godine nalazio se Nikola Petrović, blizak saradnik Aleksandra Vučića. Nikada nije objavljeno da li je Petrović u to vreme ispunjavao uslove koji je Zakon o javnim preduzećima predviđao za direktora JP. Iz njegove biografije koja se mogla naći na sajtu EMS to se ne vidi¹⁸: „Nikola Petrović je generalni direktor Javnog preduzeća „Elektromreža Srbije“, Beograd. Petrović je diplomirani ekonomista koji je pre angažmana u javnom sektoru stekao bogato iskustvo radeći na rukovodećim pozicijama u domaćim i inostranim kompanijama. Sredinom devedesetih živeo je u Švajcarskoj gde se bavio poslovima uvoza, izvoza i prodaje sirovina iz Afrike. Posle toga, radio je i usavršavao se na Londonskoj berzi. Po povratku u Srbiju, osniva uvozno-izvoznju firmu koja se bavila trgovinom voćem i povrćem. U oblasti energetike najpre se istakao kao direktor firme „Eco Energo group“, gde se bavio primenom najnovijih tehnologija u eksploataciji zelene energije i izgradnjom hidrocentrala. Na čelo EMS dolazi u septembru 2012. godine i na toj poziciji je postigao značajne rezultate koji se ogledaju u ubrzanom završetku kapitalnih elektroenergetskih investicija, boljim finansijskim rezultatima poslovanja i dobijanjem sertifikata za integrisane menadžment sisteme. Od 1. januara 2015. obavlja funkciju potpredsednika Privredne komore Srbije. Nikola Petrović je rođen 1974. godine u Beogradu, oženjen je i otac je dvoje dece. Tečno govori francuski i engleski jezik“.

18 Slično je stanje i sa biografijom koja je iz Vlade Srbije dostavljena pokretu „Dosta je bilo“: <http://dostajebilo.rs/vladar-srbije-ili-direktor-drzavne-firme/>

Petrović je, kao i Dušan Bajatović, postavljen za direktora sa mandatom od pet godina. Osnivački akt je izmenjen 2013. i propisano je, u skladu sa tada važećim Zakonom, da mandat traje četiri godine. U novembru 2016. godine EMS je transformisan u akcionarsko društvo, a mesec dana kasnije, 29. decembra 2016. godine Vlada konstatuje da je Petroviću prestao mandat generalnog direktora Akcionarskog društva „Elektromreža Srbije” Beograd, zbog isteka perioda na koji je imenovan, te imenuje Jelenu Matejić za vršioca dužnosti direktora.

TS je u to vreme javno postavila pitanje zbog čega Vlada, ukoliko se znalo da direktoru ističe mandat nije na vreme raspisala javni konkurs, već je imenovala vršioca dužnosti. Naime, Zakonom, kao i osnivačkim aktom transformisanog preduzeća, predviđeno je da se na njega primenjuju odredbe Zakona o JP o izboru direktora.

Takođe ostalo je nerazjašnjeno kada je zapravo isticao mandat direktora. Ako se po strani ostavi činjenica da je u slučaju oba preduzeća, Srbijagasa i EMS-a, prekršen Zakon o JP iz 2012. godine neraspisivanjem konkursa (Zakon je eksplicitno propisivao obavezu raspisivanja konkursa za sva javna preduzeća, bez obzira na to da li su prethodno u njima izabrani direktori ili ne), upadljivo je različito tumačenje trajanja mandata – oba direktora su postavljena na pet godina, izmenjeni osnivački akt i novi zakon je propisao da je mandat četiri godine, ali, dok je kod direktora EMS-a posle četiri godine i tri meseca konstatovan istek mandata, direktor Srbijagasa je ostao na funkciji tokom cele pete godine.

Konkurs za direktora EMS-a konačno je raspisan 10. marta 2017. godine, a peti član Komisije Vlade za imenovan je 20. aprila 2017. godine.

JP Putevi Srbije

JP Putevi Srbije drži rekord po trajanju v.d. stanja. Zakon o JP iz 2012. godine dozvoljavao je v.d. stanje od šest meseci i u izuzetnim slučajevima još šest meseci, a novi Zakon predviđa da „period obavljanja funkcije vršioca dužnosti direktora ne može biti duži od jedne godine” i da „isto lice ne može biti dva puta imenovano za

vršioca dužnosti direktora". Bez obzira na dilemu da li ova formulacija znači da posle 12 meseci može biti imenovano drugo lice, činjenica je da je Zoran Drobnjak v.d. direktor gotovo šest godina. Pre toga je četiri godine bio direktor. Prvi konkurs, po Zakonu iz 2012. raspisan je 5. jula 2013. godine. Konkurs nije okončan, a 10. februara 2017. raspisan je novi. Peti član Komisije Vlade za sprovođenje konkursa za izbor direktora imenovan je 17. marta 2017.

JP NP Fruška Gora

Konkurs za direktora JP NP „Fruška Gora“ raspisan je po starom Zakonu, 10. jula 2013. godine i nije okončan. Direktor JP Dobrivoje Antić smenjen je 20. februara 2014, a za v.d. direktora imenovan je Radovan Durutović. Zanimljivo je da je Durutović na čelno izvršno mesto došao sa mesta nadzora – samo tri meseca pre imenovanja za v.d. direktora postavljen je za predsednika (i ujedno nezavisnog člana) Nadzornog odbora JP NP „Fruška Gora“. On je tada imenovan i za petog člana tadašnje Komisije za imenovanje direktora i na tom mestu je ostao sve vreme dok je TS u okviru prethodnog istraživanja radila monitoring (do oktobra 2014. godine), što je još jedan pokazatelj nedostatka volje da se konkursi u to vreme sprovedu do kraja i izaberu direktori.

Na poziciji v.d. direktora Durutović je ostao dve godine. Vlada je 15. juna 2016. konstatovala da mu je prestala dužnost. Zainteresovani za razvojni put Radovana Durutovića mogli su da nađu podatak da je dve nedelje kasnije, nakon promene Vlasti u AP Vojvodina, postao direktor Direkcije za robne rezerve Pokrajine. Što se JP NP Fruška Gora tiče, Vlada je 15. juna za v.d. direktora imenovala Radoslava Krunića. Odluka o usklađivanju poslovanja Javnog preduzeća NP „Fruška gora“ sa Zakonom o javnim preduzećima usvojena je 31. januara 2017. godine, a konkurs je objavljen u Službenom glasniku 10. februara. Peti član Komisije za sprovođenje konkursa imenovan je 17. marta 2017. godine.

JKP Informatika Novi Sad

Konkurs po prethodnom Zakonu raspisan je 5. juna 2013. godine, a dva meseca kasnije za direktora sa mandatom od četiri godine imenovan je dotadašnji vršilac dužnosti direktora Dejan Čelar, diplomirani inženjer menadžmenta, koji je u medijima predstavljen kao kandidat Treće Srbije, stranke koja je učestvovala u vlasti u Novom Sadu.

Dve godine kasnije opozicija je tražila raspravu o razrešenju Čelara nakon što je Državna revizorska institucija utvrdila da je Informatika, bez javne nabavke i mimo zakona, zaključila ugovore vredne 46.508.000 dinara, da je obračunavala zatezne kamate dužnicima po stopi koja nije u skladu sa zakonom, te da je angažovala 71 osobu preko preduzeća „Optimum MB-NS“ d.o.o. Čelarov partijski kolega, odnosno predsednik njegove stranke Miroslav Parović, za ovakav izveštaj optužio je DRI, tvrdeći da „ima neusklađenu metodologiju rada sa zakonima Srbije“. Čelar je, međutim ostao na čelu Informatike do izbora 2016. godine. Posle izbora, osam direktora JP podnosi ostavke, među njima i Čelar, te je 11. jula 2016. godine Skupština grada Novog Sada razrešila Čelara i imenovala Nenada Baraca za vršica dužnosti direktora. Takvu odluku mediji su već prethodno najavili, podsećajući da je Barac kadar SNS-a (gde je prešao iz Nove Srbije), da je odbornik i direktor Slobodne carinske zone. U biografiji v.d. direktora navode se samo prethodna radna mesta, a nema podataka o obrazovanju.

Konkurs za izbor direktora po novom Zakonu raspisan je 5. maja 2017. godine, na njemu je bilo tri kandidata, a Skupština grada Novog Sada na sednici 7. jula 2017. godine imenovala je Baraca za direktora Informatike na period od četiri godine. TS je od Skupštine grada i od Komisije zatražila dokumenta koja bi dokazala tvrdnje o sprovedenom konkursu (zapisnici sa sednica, provere znanja jezika, rada na računaru i veštine komunikacije, testovi, dokazi o ispunjavanju uslova, program rada, radna biografija...), ali do okončanja rada na ovom izveštaju odgovor na zahtev nije stigao.

JKP Toplana, Niš

Imenovanje vršilaca dužnosti direktora u ovom preduzeću specifično je po tome što je u praksi pokazalo **kreativno tumačenje normi** na koje smo upozoravali – da je ostavljena mogućnost da se u nedogled održava „v.d. stanje“ tako što će po isteku 12 meseci biti imenovan novi v.d. direktora.

Skupština grada je na sednici od 2. oktobra 2013. godine donela rešenje o postavljenju diplomiranog građevinskog inženjera Slobodana Maksimovića za direktora JKP „Gradska toplana“ Niš na period od četiri godine. Maksimović nije odradio ceo mandat. U junu 2014. privedeni su i on i prethodni direktor Toplane. Maksimović je, ipak, nakon puštanja iz pritvora ostao na čelu JKP sve do podizanja optužnice u maju 2016. godine, kada je suspendovan, a Zoran Stojanović imenovan za vršioca dužnosti direktora.

Stojanović je u to vreme bio predsednik Gradske opštine Medijana. Mediji su ukazivali da Stojanović nije na vreme preuzeo funkciju u Toplani, čime je prekršen Zakon¹⁹. Stojanović je v.d. direktora ostao do 9. juna 2017. godine. Istog dana Skupština Grada je donela rešenje o imenovanju Predraga Milačića, diplomiranog inženjera elektrotehnike za elektroniku i telekomunikacije, za novog vršioca dužnosti.

Nedelju dana kasnije, 16. juna 2017. u Službenom listu Grada, dnevnom listu „Srpski telegraf“ i na zvaničnoj internet stranici Grada Niša objavljen je konkurs za direktora. Na spisku dokumenata koje treba dostaviti kao dokaz o ispunjenosti uslova ne navodi se ništa u vezi sa poznavanjem korporativnog upravljanja. Da kandidat nije član organa političke stranke, dokazuje se overenom izjavom datom pod krivičnom i materijalnom odgovornošću. Stručna osposobljenost, znanja i veštine kandidata ocenjuju se „uvidom u podatke iz prijave i dokaze podnete uz prijavu na javni konkurs, pisanom i usmenom proverom, odnosno na drugi odgovarajući način shodno potrebama rada preduzeća“.

JKP „Paraćin“

JKP Paraćin je jedino JP za koje smo pribavili kompletnu dokumentaciju o proceduri izbora direktora po novom Zakonu. Nažalost, na konkurs se prijavio samo jedan kandidat, dotadašnji vršilac dužnosti direktora, tako da nije bilo prilike da se uporede odgovori, programi i u skladu sa tim ustanovi kako je Komisija upoređivala i bodovala odgovore i programe.

U JKP Paraćin konkurs je raspisivan (6. jula 2013. godine) i direktor izabran (6. novembra 2013. godine) i po Zakonu o JP iz 2012. godine. Tada je na četiri godine za direktora imenovan Tomislav Šaletić, diplomirani mašinski inženjer. Šaletić je, međutim, ubrzo potom podneo ostavku, u januaru 2015. raspisan je novi konkurs i za direktora je 21. aprila 2015. imenovan Nebojša Simić, diplomirani ekonomista, na period od četiri godine. Ni Simić nije ostao do kraja mandata – već sledeće godine, u maju 2016. podneo je ostavku, a Danijel Živković je postao vršilac dužnosti direktora. Mediji su objasnili šta se desilo:

„Novosti: Kadrovska vrteška po stranačkom dogovoru

*S obzirom na to da je pokret pod nazivom “Svi za Paraćin” preuzeo brigu o JP “Vodovod”, u skladu sa dogovorom nove-stare koalicije na vlasti, na sednici Skupštine opštine je diplomirani ekonomista Nebojša Simić, dosadašnji direktor JKP “Paraćin”, imenovan za vršioca dužnosti u “Vodovodu”. Na njegovo mesto u JKP došao je preuzeo diplomirani pravnik **Danijel Živković**, takođe iz Pokreta. Pomenuta imenovanja su, međutim, dovela do svojevrzne rokade u još dva preduzeća, pa je dosadašnji direktor “Vodovoda” Milorad Vidović imenovan za rukovodioca sportsko-rekreationog centra “7. jul”, dok je dosadašnji v. d. direktora SC Slobodan Tanić, na istoj sednici, imenovan za vršioca dužnosti čelnika “Poslovnog centra”. To mesto je, inače, bilo upražnjeno“.*

Živković je na lokalnim izborima 2016. bio kandidat za odbornika na listi Pokreta „Svi za Paraćin“.

Konkurs po novom Zakonu raspisan je 30. septembra 2016. Jedini kandidat za mesto direktora JKP Paraćin bio je upravo Živković. Istovremeno je raspisan i konkurs za direktora Vodovoda.²⁰ Komisija je radila do 23. decembra 2016. godine.

Živković je dostavio diplomu (Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu), ličnu i radnu biografiju (od 2009), kao i potvrde o radnom iskustvu. Njegove veštine proveravalo je stručno lice (dipl. politikolog), koje je predložila Komisija. Provera je izvršena pisanim putem, rešavanjem i davanja odgovora na pitanja definisana u testu zadatom od stručnog lica (u prostorijama Opštinske uprave). Proveravana je veština analitičkog rezonovanja i logičkog zaključivanja, veština rukovođenja i organizacionih sposobnosti, veština strateškog planiranja i upravljanja, veština upravljanja resursima, veština i sposobnost komunikacije. Utvrđeno je da kandidat "u potpunosti zadovoljava". Profesor informatike kao stručno lice za oblast poznavanja rada na računaru, predložen od strane Komisije, proverio je poznavanje rada na računaru praktično - obrada teksta u Wordu, obrada tabela u Excel-u, pretraživanje interneta, cirkularno slanje elektronske pošte, i teorijski iz oblasti elektronskog poslovanja i zaštite računara od malicioznog softvera. Kandidat je ocenjen sa "u potpunosti zadovoljava".

TS je dostavljen test iz poznavanja engleskog koji je kandidat rešavao, a stručno lice (profesor engleskog jezika) utvrdila je da u potpunosti zadovoljava. Komisija je izvršila usmenu proveru stručne osposobljenosti - kandidat je odgovarao na sedam pitanja u vezi sa radom JP, propisima, vizijom, a njegovi odgovori ubeleženi su u zapisnik, koji nam je takođe dostavljen.

Živković je dao izjavu da nije član organa niti jedne političke partije i priložio potvrdu «Instituta za poslovna istraživanja - MBA Beograd» da je pohađao specijalistički seminar «Korporativno upravljanje u javnim preduzećima, državnim društvima kapitala i privrednim društvima» u oktobru 2016. godine. Uz kandidaturu je priložio i

²⁰ Za direktora Vodovoda se pored v.d. direktora Simića, prijavila još jedna kandidatkinja čija kandidatura nije prihvaćena jer nije dostavila potvrdu da poznaje oblast korporativnog upravljanja i da nije član organa stranke.

dokument na dve stranice „Predlog mera za unapređenje i povećanje efikasnosti u funkcionisanju preduzeća, sa vizijom unapređenja efikasnosti preduzeća“. Kao jedini kandidat, koji je pri tom ispunio uslove konkursa, imenovan je 28. decembra 2016.

Ingas Indija

Na konkursu po starom Zakonu za direktora je 10. oktobra 2013. izabran diplomirani ekonomista Dobrivoje Sudžum. Sudžum je 2015. godine uhapšen, te je „udaljen sa rada“, a za vršioca dužnosti je imenovana Dubravka Filipović. U januaru 2016. godine, nakon ukidanja pritvora, Filipovićeva je razrešena, a konstatovano je da je Sudžumu ukinuto udaljenje sa rada. Posle lokalnih izbora i promene vlasti u Indiji, Sudžum je podneo ostavku, a u junu 2016. za v.d. direktora je imenovan Dušan Lemaić, takođe diplomirani ekonomista.

Iz njegove biografije se ne vidi jasno gde je stekao obavezne tri godine iskustva iz oblasti poslovanja ovog javnog preduzeća. Iz biografije se vidi i da je v.d. direktora postepeno gradio akademsku karijeru, ali se ne navode godine sticanja diploma, te je nemoguće oceniti koliko je godina proveo radeći na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje. Lemaić je, naime, 1995. godine završio Elektrotehničku školu u Indiji, a potom (ne navode se godine), stekao diplomu V stepena u toj istoj školi (energetičar), diplomu VI stepena (Menadžer u saobraćaju) na Visokoj školi strukovnih studija za menadžment u saobraćaju u Nišu i diplomu VII stepena (diplomirani ekonomista) na “FORKUP - Novi Sad“.

TS nije našla podatke da je raspisan konkurs za izbor direktora. Na zahtev upućen SO Indija nismo dobili odgovor. Zakonski maksimum trajanja v.d.stanja istekao je u junu 2017. godine.

JKP Gradska toplana Novi Pazar

JKP Gradska toplana Novi Pazar je specifično bar po dva osnova – velikom broju neuspelih konkursa i vrtoglavim rotacijama vršilaca dužnosti direktora i izuzetnoj netransparentnosti, koja se ogleda u

odbijanju da dostavi podatke po zahtevima za pristup informacijama i činjenici da JKP nema svoj sajt i pored eksplicitnih zakonskih obaveza.

Neuspešni konkursi su raspisivani 5. jula 2013, 6. septembra 2013, 15. novembra 2013, da bi konačno, posle konkursa od 21. februara 2014, za direktora bio postavljen Raco Vučković (1. 4. 2014). On je „magistar tehničkih nauka, oblast mašinstvo, smer termoenergetika“. Vučković je nekoliko meseci ranije bio postavljen za vršioca dužnosti direktora, i to nakon što je formirana nova skupštinska većina u SG Novog Pazara. Vučković je, prema dostupnim podacima „kadar“ SNS i 2016. je bio predsednik izbornog štaba liste „Aleksandar Vučić – Srbija pobeđuje“ u Novom Pazaru.

Prvoaprilsko imenovanje trajalo je samo četiri meseca i u avgustu 2014. Vučković je podneo ostavku „zbog prelaska u drugo preduzeće“, a za vršioca dužnosti direktora imenovan je Dejan Nićiforović, diplomirani inženjer mašinstva. Lokalni mediji su ova imenovanja notirali kao imenovanje „iz redova SNS“²¹. Vučković se u novembru 2014. pojavljivao u medijima kao pomoćnik gradonačelnika.

Nićiforović je na v. d. funkciji (sa jednim produžetkom statusa iz decembra 2015. godine) dočekaio novi Zakon o JP. Kada se bližio istek roka za sprovođenje novog konkursa i istek roka od godinu dana koje neko sme da provede na v.d. funkciji, 8. decembra 2016. godine je Nićiforović razrešen, a za v. d. direktora ponovo je imenovan Vučković. Ovog puta Vučkovićeve funkcija trajala je još kraće nego prvi put- samo 11 dana. Već 19. decembra 2016. godine Vučković je razrešen a za v. d. direktora je imenovan Nićiforović. Ova rokada ostavila je utisak pokušaja da se zaobiđe zakonsko ograničenje trajanja v. d. mandata na godinu dana „za jednu osobu“, tako što je Nićiforović samo jednom imenovan za v. d.-a po novom Zakonu, dok je prethodnih 28 meseci bio v. d. „po starom Zakonu“.

TS je u Službenom listu Novog Pazara našla i odluku od 19. decembra 2016. godine kojom je Nićiforović razrešen sa mesta predsednika nadzornog odbora Toplane, ali ne i podatak kada je na to mesto

21 <http://sandzakpress.net/novi-pazar-imenovani-zamenik-gradonacelnika-direktori-toplane-i-pozorista-iz-redova-sns-a> (izvor Radio Sto plus)

imenovan. S obzirom na to da je u prethodnom periodu, sve do 8. decembra 2016. bio v. d. direktora, jedino bi bilo pravno dopušteno da je funkciju predsednika NO obavljao tokom 11 dana dok ga je Vučković zamenjivao u fotelji direktora.

Komisija za sprovođenje konkursa za izbor direktora imenovana je 10. aprila 2017. godine. U odgovoru na zahtev TS od 27. jula 2017. saznajemo da je Odeljenje gradske uprave sačinilo nacrt odluke o sprovođenju javnog konkursa za izbor direktora JKP Gradska toplana još 16. maja 2017. i da su pre toga donete u Skupštini odluke o usklađivanju odluke o poslovanju i statuta preduzeća sa Zakonom. „Na jednoj od narednih sednica“ će biti razmatrana odluka o konkursu. Inače, rok za usklađivanje osnivačkih akata istekao je u septembru 2016. godine, a rok za usklađivanje statuta bio je 90 dana po usklađivanju osnivačkih akata. Do isteka monitoringa TS nije pronašla oglašen konkurs za direktora Toplane Novi Pazar.

Izbor nadzornih odbora

Poređenje zakonskih rešenja iz 2012. i 2016.

U istraživanju o primeni Zakona o javnim preduzećima iz 2012. godine, objavljenom 2014²². godine TS je utvrdila da je u više slučajeva bilo upitno da li članovi nadzornih odbora ispunjavaju uslove propisane Zakonom (stručnost i/ili nezavisnost). Vlada Srbije tada nije odgovorila na zahtev da dostavi dokumente koji bi to dokazali.

Tada važeći Zakon propisivao je da svaki član NO ima visoko obrazovanje trećeg ili drugog stepena (na osnovnim studijama u trajanju od najmanje četiri godine), da je stručnjak u jednoj ili više oblasti iz koje je delatnost od opšteg interesa za čije obavljanje je osnovano javno preduzeće, da ima najmanje tri godine iskustva na rukovodećem položaju i da poseduje stručnost iz oblasti finansija, prava ili korporativnog upravljanja. Za nezavisnog člana NO propisani su dodatni uslovi - da nije bio zaposlen u javnom preduzeću ili zavisnom društvu kapitala ili drugom društvu kapitala povezanim sa javnim preduzećem u poslednje dve godine pre stupanja na dužnost člana nadzornog odbora, odnosno da nije bio angažovan po drugim osnovama u javnom preduzeću, da nije bio angažovan u vršenju revizije finansijskih izveštaja preduzeća i da nije član političke stranke.

Novi Zakon o javnim preduzećima propisao je²³ da član NO mora da ima visoko obrazovanje na osnovnim studijama u trajanju od najmanje četiri godine, odnosno na osnovnim akademskim studijama u obimu od najmanje 240 ESPB bodova, master akademskim studijama, master strukovnim studijama, specijalističkim akademskim studijama

22 Efekti novog Zakona o javnim preduzećima-politizacija ili profesionalizacija

23 Kao i u prethodno važećem Zakonu, postoji i „opšti“ uslovi - da je punoletno i poslovno sposobno lice, da nije osuđivano na kaznu zatvora od najmanje šest meseci i da mu nisu izrečene određene mere bezbednosti u skladu sa zakonom kojim se uređuju krivična dela.

ili specijalističkim strukovnim studijama i da ima najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva ovo visoko obrazovanje. Novi Zakon je precizirao opis uslova stručnosti, a radno iskustvo je vezao upravo za poslove u struci, nakon završenog fakulteta. Traži se i specifično radno iskustvo, najmanje tri godine na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća, (umesto ranije odredbe da je „stručnjak u jednoj ili više oblasti iz koje je delatnost JP“) i poznavanje oblasti korporativnog upravljanja ili oblasti finansija (pravo je izbačeno kao mogućnost). Ne traži se više iskustvo od tri godine na rukovodećem položaju. Za nezavisnog člana se sada zabranjuje i zaposlenje u firmi koju je osnovalo JP, te vršenje bilo koje javne funkcije („da nije postavljeno, imenovano ili izabrano lice“).

Problem tumačenja prethodnog iskustva

Jedna od nejasnoća u Zakonu je šta znači odredba da član nadzornog odbora mora da „ima najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća“. Šta su, naime, poslovi javnog preduzeća? Da li je to samo pretežna delatnost ili i svaka druga? Transparentnost Srbija je pokušala da razreši ovu dilemu. U dopisu Ministarstvu privrede, upućenom u novembru 2016. godine, zatražili smo tumačenje i ukazali da bi bilo dobro da se ove odredbe preciziraju, ili da se propiše obaveza da se, kao i u slučaju izbora direktora, propiše podzakonski akt, odnosno merila za utvrđivanje stručnosti članova NO.

TS je u dopisu takođe ukazala da je 4. septembra 2016. istekao rok do kada je trebalo razrešiti članove nadzornih odbora koji ne ispunjavaju Zakonom propisane uslove, na problem utvrđivanja šta je odgovarajuća stručnost, kao i na problem – utvrđivanja da li članovi NO poznaju oblast korporativnog upravljanja ili oblast finansija. S obzirom na to da nijednim drugim aktom nije propisano na koji način se utvrđuje „poznavanje oblasti“, zatražili smo tumačenje šta se imalo u vidu prilikom pripreme zakona i na koji način se to radilo u praksi sa republičkim javnim preduzećima tokom šest meseci propisanih prelaznom odredbom kao rok za razrešenje članova koji taj uslov ne ispunjavaju. Ministarstvo na ovaj dopis nije odgovorilo.

Tumačenje kvalifikacija u praksi – prelazni period

Šta je pokazala praksa u vezi sa razrešenjem članova NO koji ne ispunjavaju Zakonom propisane uslove i po pitanju stanja u NO posmatranih JP? Od Vlade Srbije, pokrajinske skupštine i skupština gradova i opština tražili smo podatke o tome kako su utvrđivali da li članovi NO ispunjavaju uslove i da li su razrešeni oni koji ne ispunjavaju. Od Vlade Srbije odgovor na ovaj zahtev nismo dobili. Dobili smo, međutim, nakon urgencija, tužbe i presude Upravnog suda, odgovor na istovetan zahtev koji smo uputili četiri godine ranije, u istraživanju koje je rađeno po usvajanju tadašnjeg Zakona o JP. Odgovor na staro pitanje je neupotrebljiv. Navodno, „stručnost utvrđuje Ministarstvo privrede“. Po dosadašnjoj dinamici, očekujemo da će odgovor posle nove urgencije i tužbe stići 2021.

Neke lokalne samouprave tvrde da je stručnost utvrđivana na osnovu dokumenata i kvalifikacija (zvanja, diploma i sl.), a bilo je i pojedinih odgovora na osnovu kojih se moglo zaključiti da je zaista pokretana procedura provere. Neki članovi NO su smenjeni. Uglavnom su razrešavani na lični zahtev i nije moguće potvrditi (bez ijednog dostavljenog dokumenta koji pokazuje da je za nekoga utvrđeno da ne poseduje odgovarajuću stručnost) da li su ostavke podnosili samoinicijativno, kada su shvatili da ne ispunjavaju nove uslove, kada im je to predočeno od strane osnivača, ili iz nekog trećeg razloga koji sa stručnošću nema veze. U slučaju jednog beogradskog preduzeća TS je dobila odgovor da su dokazi na sajtu JKP. Međutim, tamo su samo biografije, iz kojih se ne može utvrditi da li članovi nadzornog odbora ispunjavaju uslove.

Biografije na sajtovima

Kad je reč o informacijama sa sajtovima javnih preduzeća (tamo gde su objavljene), u velikoj većini slučajeva iz biografija se nije moglo sa sigurnošću utvrditi da svi članovi NO ispunjavaju uslove. Neke biografije su uopštene, pa više nalikuju na predstavljanje pojedinaca u leksikonu („zavidno iskustvo“ bez konkretnih podataka o trajanju, nabranjanje preduzeća u kojima su članovi NO radili bez podataka

o funkcijama i godinama iskustva i sl.). Ima i slučajeva „peglanja“ biografija, odnosno unošenja podataka koji bi trebalo da dokažu postojanje bar nekakve veze sa oblašću delovanja JP. Najzad, za neke članove NO višegodišnja funkcija u JP bila je jedina referenca za novi izbor, odnosno potvrda da imaju višegodišnje iskustvo.

Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje

Od posmatranih **30 JP, kod 29 su utvrđene nepravilnosti** u vezi sa sastavom nadzornih odbora, odnosno sa ispunjavanjem zakonskih uslova za članove NO. Sporan je nekad samo jedan član, a u nekim slučajevima čak četiri od pet. U većini slučajeva TS je na osnovu dostupnih biografija ili dostavljenih podataka utvrdila da članovi NO ne ispunjavaju uslove (najčešće u pogledu „najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća” ili „pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje”), dok u nekim slučajevima nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi da li su uslovi ispunjeni.

TS je od osnivača svih **30** posmatranih javnih preduzeća tražila dokaze koji potvrđuju da članovi NO ispunjavaju uslove i da su osnivači sproveli postupak u kome su to utvrdili. **Vlada Srbije, kao osnivač 13 posmatranih JP, nije odgovorila** na dopis, kao ni osnivači **dva lokalna JP**. Od **15 dostavljenih odgovora**, samo šest je ukazivalo da je postupano ili da je razmatrano stanje u vezi sa razrešenjem članova NO koji ne ispunjavaju uslove, ili da će to biti učinjeno.

Imenovanje članova NO – primeri iz prakse²⁴

Srbijagas

Na sajtu su objavljene biografije tri od pet članova Nadzornog odbora. Nije jasno na koji način su stekli iskustvo na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća. Svo troje imaju iskustvo sa menadžmentom, a iskustvo jedne od njih iz firme „Dobit komerc“ sigurno bi, ako je ime znamenje, ili iskustvo predsednika iz kompenzacione naplate od dužnika, bilo od koristi Srbijagasu. Ne vidi se, međutim, veza sa osnovnom delatnošću preduzeća. Od preostale dvojice, čije biografije nisu objavljene, jedan je predstavnik zaposlenih, što znači da je četvoro od petoro članova NO sporno po pitanju ispunjavanja uslova. Odgovor na pitanje o ispunjavanju zakonskih uslova nismo dobili ni od JP Srbijagas.

JP „Srbijašume“

Predsednik i članovi imenovani su 30. decembra 2013. godine. Predsednik je bio diplomirani pravnik, Miloš Srećković, a članovi inženjeri šumarstva. Vlada je 8.1. 2015. razrešila Bobana Đurovića, dipl.inženjera šumarstva, na lični zahtev i umesto njega od 12. marta 2015. imenovala Meha Omerovića, politikologa i narodnog poslanika. Omerović je nedelju dana ranije razrešen sa mesta člana NO JP Zavod za udžbenike, u kome je bio dve godine, pošto je razrešen sa mesta člana UO JP Pošta Srbije. Vlada je zamenila još dva člana 26. marta 2015 - nezavisnog člana Sašu Stamatovića i člana Sašu Radulovića. Istog dana za nezavisnog člana imenovan je Milan Medarević, dekan Šumarskog fakulteta i za člana Nebojša Simić, dipl.inž. šumarstva iz Kragujevca. Iz biografija Srećkovića i Omerovića dostupnih na sajtu nije evidentno da li imaju iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća.

Javno vodoprivredno preduzeće „Srbijavode“

Vlada Srbije je 9. decembra 2013. u Nadzorni odbor JVP „Srbijavode“ imenovala za predsednika Slobodana Stanojevića, dipl. pravnika, inače pomoćnika generalnog direktora JKP „Zelenilo – Beograd“ a za članove mr Miodraga Tolimira, dipl. inženjera poljoprivrede, zamenika direktora Instituta za kukuruz „Zemun Polje“, Radovana Arežinu, predsednika opštine Kladovo, Miodraga Čurčića, direktora Društva za ekološku i sanitarnu zaštitu Visan d.o.o. Zemun, kao nezavisnog člana i Miloša Batala, dipl. građevinskog inženjera, kao predstavnika zaposlenih.

U izveštaju iz 2014. o sprovođenju tada važećeg Zakona o javnim preduzećima, Transparentnost je ukazala na primer Arežine, predsednika opštine i defektologa po struci, kao spornog po osnovu ispunjavanja uslova stručnosti za članstvo u NO ovog JP. Vlada Srbije je ubrzo potom, 11. decembra 2014. godine, razrešila Arežinu. Iluziju da je postojala želja da se sastav NO uskladi sa zakonskim uslovom razvejala je činjenica da je umesto defektologa predsednika opštine imenovan pravnik, narodni poslanik i zamenik predsednika Skupštine grada Jagodine Petar Petrović u čijoj se biografiji ne može naći bilo šta što ima dodira sa poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća.

JP PEU Resavica

Sastav NO u julu 2017. bio je: Radenko Luković, penzioner iz Čačka (predsednik NO), članovi Marko Maljković, dipl. inženjer industrijskog menadžmenta iz Jagodine, Dobrivoje Budimirović, dipl. inženjer poljoprivrede iz Beograda, mr Branko Petrović, dipl. inženjer rudarstva iz Lazarevca i Nebojša Milenković, inače predsednik Glavnog odbora sindikata radnika JP PEU Resavica, diplomirani menadžer (predstavnik zaposlenih).

Prema dostupnim podacima iz biografija, najmanje dva člana NO su sporna po pitanju ispunjavanja zakonskih uslova. Marko Maljković, dipl.ing.industrijskog menadžmenta, završio je Tehnički fakultet u

Boru. U biografiji se navodi da je bio direktor DP „Srbija -promet” u Jagodini 1994-2000, potom od 2000-2009 samostalni inspektor za privredni kriminal u MUP R.Srbije, PU i OKP Jagodina, a od 2009. direktor Doma učenika srednjih škola „Jagodina” u Jagodini. S obzirom na činjenicu da su dvojica direktora JPO Resavica uhapšena od 2014. godine do danas, možda bi iskustvo u oblasti borbe protiv privrednog kriminala bilo od koristi za člana nadzornog odbora. U svakom slučaju ostalo je nejasno kakva je veza pobrojanih oblasti ranijeg rada člana NO sa poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća.

Slična je situacija sa Dobrivojem Budimirovićem, u široj javnosti poznatim po nadimku Bidža. Završio je Poljoprivredni fakultet u Beogradu- smer ratarstvo i mehanizacija, a obavljao sledeće poslove i dužnosti: ZZ „Svilajnac”-prinudni upravnik, „Agroeksport” Beograd-rukovodilac predstavništva u Svilajncu, „Juhor”, „Vrbas” Banjaluka, „22. jul” Mladenovac, „7. juli” Kruševac, „Karneks” Vrbas, „Neoplanta” Novi Sad- prinudni upravnik, Poljoprivredna škola u Svilajncu- upravnik, od 1989. do 2001. predsednik SO Svilajnac, poslanik Narodne skupštine Republike Srbije od 1991-2000 i poslanik Savezne skupštine 1997.

JP „Putevi Srbije“

Nadzorni odbor imenovan je 5. jula 2013. godine i u njemu su bili prof. dr Milan Vujanić, redovni profesor Saobraćajnog fakulteta Univerziteta u Beogradu (predsednik) i članovi Radiša Dragojević, dipl. politikolog, predsednik opštine Petrovac na Mlavi, Bajram Omeragić, dipl. politikolog i dipl. pravnik, posebni savetnik ministra bez portfelja, Branislav Jovanović, dipl. pravnik, izvršni direktor Direkcije za izgradnju grada Niša, nezavisani član, Velimir Kopanja, dipl. građevinski inženjer, rukovodilac odeljenja za nadzor u Sektoru za investicije Javnog preduzeća „Putevi Srbije”, predstavnik zaposlenih.

U istraživanju iz 2014. godine, Transparentnost Srbija je ukazala na niz nepravilnosti u vezi sa sastavom NO, posebno na činjenicu da je za nezavisnog člana izabran stranački funkcioner. Jovanović

je razrešen, a za člana je u novembru 2013. imenovan je Veselin Osmajlić, dipl. ekonomista iz Beograda, dok je Vujanović preimenovan u nezavisnog člana. Drugih promena u sastavu NO nije bilo do jula 2017. godine, kada je Vujanović razrešen, a za predsednika i nezavisnog člana imenovan prof. dr Milan Martić, redovni profesor Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu.

Iz njegove biografije²⁵ teško je zaključiti da li je oblast delovanja (operaciona istraživanja) povezana sa poslovima JP. Sporni su, međutim, svi ostali članovi, izuzev predstavnika zaposlenih. Iz detaljnih biografija ne vidi se na koji način ispunjavaju uslov u vezi sa poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća. Jedino moguće tumačenje bilo bi da je Vlada smatrala da je rad u Savetu za regionalni razvoj i kapitalne investicije povezan sa delatnošću Puteva Srbije (Omeragić) ili da je obavljanje funkcije predsednika opštine u vreme kada su asfaltirani lokalni putevi rad na poslovima iz oblasti poslovanja Puteva (Dragojević). Zanimljivo je da se ovaj podatak u biografiji Radiše Dragojevića pojavio nakon što je TS ukazala da ne ispunjava uslove i nakon što je stupio na snagu novi Zakon koji je predviđao utvrđivanje da li članovi NO ispunjavaju zakonske uslove. Druga mogućnost je da je prethodno višegodišnje članstvo u NO, a bez ispunjavanja uslova po tada važećem Zakonu, predstavljalo „iskustvo u oblasti poslovanja javnog preduzeća“ na koje se sada poziva.

Bajram Omeragić - 1983. godine završio Fakultet Političkih nauka u Beogradu, a 1989. godine Pravni fakultet u Prištini. Magistrirao iz oblasti strateškog menadžmenta na Evropskom centru za mir i razvoj, Univerziteta za mir Ujedinjenih Nacija u Beogradu. Od 1985. godine vlasnik i direktor **trgovačke firme** „Camel“; Od 1991. do 2000. godine, **bavio se privatnim biznisom** u Švajcarskoj, **vlasnik i direktor firmi** „Baks GMBX“ i „Behar Travel“, u oblasti **aviosaobraćaja**. 1998. godine vlasnik i direktor firme „Mabex“ Sarajevo, oblast **proizvodnja i trgovina nameštajem**. **Potpredsednik izvršnog odbora** grada Novog Pazara. Od 2004. do 2012. godine **narodni poslanik** u Skupštini Srbije. Od 2006. do 2012. godine bio predsednik Saveta za regionalni razvoj i kapitalne investicije Vlade Srbije. Od 2011. godine menadžer za razvoj američke kompanije „ENERKTEK“ (oblast **proizvodnje**

25

http://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/organi_upravljanja/cv_milan_martic_cir.pdf

komprinovanog gasa CNG). Od 2008. godine konsultant firme „Santel Mobil“ a.d. (oblast **telekomunikacija**), Novi Pazar. 2012. godine direktor firme „A - energy“ za Srbiju i neizvršni direktor „TPT ZVEZDA“ i neizvršni direktor „KOMPRESOR“ Beograd. Od 2012. do 2014. godine poseban savetnik ministra bez portfelja zadužen za razvoj nedovoljno razvijenih područja. Šest godina predsednik Nadzornog odbora Javnog preduzeća „Putevi Srbije“ (po prethodnom Zakonu o javnim preduzećima). **Od 05. jula 2013. godine član Nadzornog odbora Javnog preduzeća Putevi Srbije**. Od 2014. godine savetnik generalnog direktora firme „KRYOGAS“ i dalje u Beogradu (oblast **proizvodnje i trgovine komprigovanog gasa**). Od 2016. godine šef za razvoj američke kompanije „DROP – IN Bio Energy“ (oblast **proizvodnje električne energije** iz obnovljivih izvora). Poseban savetnik potpredsednika Vlade Republike Srbije i ministra trgovine, turizma i telekomunikacije od 1. oktobra 2016. godine.

Veselin Osmajlić - Fakultet za poslovne studije „Megatrend“ – diplomirani ekonomista Osnovni računarski kurs, Fakultet organizacionih nauka, Zlatna značka za afirmaciju sporta, Sportski savez Beograda 2012. 1997 - danas JKP „Gradske pijace Beograd,” upravnik; 2012 - 2010 JKP „Gradske pijace Beograd”, koordinator; 1984 – 1997, „Šamot”, Aranđelovac, poslovođa, predsednik UO Centar Borilačkih Sportova „Zvonko Osmajlić” (2000 - danas), član nadzornog odbora JP „Putevi Srbije“ (2013 - danas), bordsa direktora JAT-a (2012 - 2013), i Upravnog odbora JAT-a (2009 - 2012).

Radiša Dragojević - Diplomirani politikolog, Fakultet političkih nauka, Beograd, novinarski smer 1974-1979 Radno iskustvo: 1979.-1980. – Sekretar društveno-političkog veća skupštine opštine Petrovac 1980.-1982. – Glavni i odgovorni urednik „Mlavskih novina“ 1982.-1983. – Predsednik omladine opštine Petrovac 1983.-1985. – Predsednik omladine Podunavskog regiona Smederevo 1985.-1989. – Direktor Kulturno-prosvetnog centra Petrovac 1989.-1993. – Predsednik IS SO (Opštinska vlada) 1993.-2000. – Direktor Kulturno-prosvetnog centra Petrovac 2000.-2001. – Predsednik IS SO (Opštinska vlada) 2001.-2004. – Direktor Kulturno-prosvetnog centra Petrovac 2004.-2016. – Predsednik opštine Petrovac na Mlavi Od 2010. Predsednik

nacionalnog saveta Vlaha Srbije Od 2012. – Predsednik Skupštine Regionalne razvojne agencije „Braničevo – Podunavlje“ Od 05.07.2013. – član Nadzornog odbora JP „Putevi Srbije“ Od 01.07.2016. – urednik programa u kulturno- prosvetnom centru Petrovac na Mlavi. Za vreme obavljanja političkih funkcija u Opštini Petrovac na Mlavi **modernizovao i revitalizovao oko 250km puteva regionalnog, opštinskog i lokalnog značaja.** - Dugogodišnji sportski radnik - Delegat Skupštine republičkog saveza Srbije u više mandata - Dobitnik priznanja opštinskog, regionalnog i republičkog značaja

Skijališta Srbija

Vlada je 26. novembra 2013. godine imenovala NO u kojem je predsednik Vlada Krstivojević, profesor sporta i fizičkog vaspitanja iz Beograda, a članovi: Ognjen Cvjetićanin, profesor fizičkog vaspitanja iz Novog Sada (nezavisan član), Darko Jovanović, master inženjer zaštite životne sredine iz Raške, predstavnik zaposlenih. Naknadno, 4. decembra 2013. imenovan je još jedan član Slobodan Unković, dipl. menadžer u hotelijerstvu, a 20. decembra 2013. i peti član – Vida Uzelac, dipl. ekonomista. Vida Uzelac je razrešena 22. septembra 2014. a za člana je imenovan Dejan Kijanović, dipl. ekonomista.

Ognjen Cvjetićanin bio je pomoćnik direktora SPENS-a od 2012. do 2014. godine, vodio je kampanju za SNS, od strane političkih protivnika je optuživan za korišćenje resursa SPENS-a u stranačkoj kampanji²⁶, a kasnije je bio i član gradskog veća, kao „kadar“ SNS , te je sporno da li je ispunjavao uslov za nezavisnog člana NO. Razrešen je tek 11. maja 2017. godine, na lični zahtev, a umesto njega nezavisni član je postao Vuk Raonić, dipl. pravnik iz Novog Sada, zamenik direktora SPENS-a.

U međuvremenu je bilo još nekoliko promena u sastavu NO. Vlada je 8. februara 2016. razrešila Slobodana Unkovića dužnosti člana NO, a 2. marta 2016. imenovala Katarinu Šušić, dipl. ekonomistu iz Beograda. Katarina Šušić u tom trenutku imala je **impozantnu kolekciju funkcija**. Bila je istovremeno izvršni direktor Skijališta i član

Nadzornog odbora Skijališta (i to ne kao predstavnik zaposlenih, mada bi i to bilo kršenje Zakona koji ne dozvoljava da NO, direktor i izvršni direktor predlažu predstavnika zaposlenih u nadzornom odboru), izvršni direktor Poslovnog prostora Zemun i član NO Poslovnog prostora Zemun. Sve te dužnosti nije mogla da obavlja, pa je dužnosti u Nadzornom odboru Javnog preduzeća „Poslovni prostor Zemun” razrešena 14. marta 2016, na lični zahtev.

Njena biografija obuhvata: JP „Poslovni prostor Zemun“ - od 2014. izvršni direktor; 2009-2014 - rukovodilac radne jedinice za upravljanje poslovnim prostorom; 2008-2009 - rukovodilac radne jedinice za upravljanje pijacama; 2005-2008 - pomoćnik rukovodioca radne jedinice za gazdovanje, namensko korišćenje i održavanje pijaca; 2009-2012 i 2013-2016 - član Nadzornog odbora; 1993-1995 i 2000-2004 Preduzetnička radnja - Direktor i vlasnik; Obrazovanje: II stepen visokog obrazovanja, Master ekonomista Fakultet za poslovne studije-Megatrend univerziteta.

Katarina Šušić je 10. novembra 2016. na lični zahtev, razrešena dužnosti člana NO i ostala je izvršni direktor za strategiju i razvoj. Na njeno mesto imenovan je Milan Stevanović, diplomirani matematičar, koji je prethodne godine razrešen dužnosti člana NO JP Pošta Srbije.

U julu 2017. godine sastav NO bio je: Vlada Krstivojević (predsednik), Vuk Raonić (nezavisni član), Darko Jovanović (predstavnik zaposlenih), Dejan Kijanović i Milan Stevanović. U dostupnoj biografiji predsednika NO Krstivojevića, pored podataka o profesionalnom iskustvu i sportskoj karijeri (gde je čak i podatak da je bio zastupnik preduzeća „GAS blue jeans“ – sponzora košarkaške reprezentacije Jugoslavije, te da je od 2012 stalno zaposlen u „Železnice Srbije” a.d. na poslovima „vodeći kordinator za sport, rekreaciju kulturne aktivnosti”) mogu se naći i podaci o političkoj karijeri (2004-2009 odbornik u skupštini opštini Vračar; 2006-2008 gradski odbornik).

Član NO Dejan Kijanović završio je Visoku školu za ekonomiju i preduzetništvo (ne navodi se kada), a radna karijera uključuje: Son trade d.o.o. 1995-1997 (magacioner, komercijalista) Active d.o.o.

IV1997-2000 (komercijalista), Gebr.Drašković d.o.o. III 2000-2009 (komercijalista, brend menadžer, direktor prodaje), Kristalex d.o.o. XI 2009-2012 (vlasnik i direktor), New Eurotrading d.o.o. VI2012-2013 (vlasnik i direktor), Novosadski sajam AD IX2013-XII 2013 (menadžer konsultant za komercijalne poslove) Beogradska arena d.o.o. XII2013- (zamenik generalnog direktora). Iz ovih podataka nije jasno da li navedena škola obezbeđuje „visoko obrazovanje“ koje se traži Zakonom, a s obzirom da se ne navodi vreme diplomiranja, nije jasno ni da li je ispunjen uslov „da ima najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje“, kao ni da li član NO ima „najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća“.

Milan Stevanović, diplomirani matematičar, je radio od 1987. do 1990. godine kao naučni saradnik u Naučno istraživačkoj radnoj organizaciji Institut Mihajlo Pupin; Od 1990. do 2009. bio je osnivač i generalni menadžer firme “Pixel proizvodnja, promet i usluge elektronske tehnologije, Beograd”; od 2009. osnivač je firme sličnog naziva, ali registrovane u američkoj državi Delaver, u kojoj se registruju ošor kompanije; “Pixel L.C.C, Delaware USA” i bavi se implementacijom menadžerskog know-how u Srbiji. U biografiji je, među veštinama, navedena publikacija “Kako da pobedite na izborima, Pixel, Beograd 2007”. Iz ove biografije nije jasno da li i kako Stevanović ispunjava uslove iz Zakona.

Zavod za udžbenike

U Nadzorni odbor Javnog preduzeća „Zavod za udžbenike” Vlada Srbije je 9. decembra 2013. godine imenovala za predsednika prof. dr Milana Jovanovića, profesora Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, a za članove Vladimira Cvijovića, dipl. ekonomistu, zamenika direktora Ustanove Studentski centar Beograd, Bojanu Đurđević, dipl. pravnika iz Agencije za privredne registre (nezavisan član), Gorana Pavlovića, dipl. mašinskog inženjera, direktora Sektora za marketing i prodaju u Javnom preduzeću „Zavod za udžbenike”, kao predstavnika zaposlenih.

Peti član imenovan je desetak dana kasnije – bio je to Meho Omerović, diplomirani politikolog i narodni poslanik, koji je prethodno razrešen dužnosti člana Upravnog odbora JP Pošta Srbije. Omerović je bio član NO Zavoda do 5. marta 2015. godine, kada je „prebačen“ u NO JP Srbijašume, a na njegovo mesto je imenovana stranačka koleginica Tamara Mohači, master menadžmenta iz Beograda.

U septembru 2015. zamenjen je predstavnik zaposlenih – umesto Gorana Pavlovića imenovan je dr Milorad Marjanović. U julu 2016. na lični zahtev razrešena je Bojana Đurđević, a za „vršioca dužnosti člana“ i ujedno nezavisnog člana, imenovana je Snežana Ilić, dipl. profesor španskog i engleskog jezika i književnosti iz Beograda.

Snežana Ilić je od marta 2015. šef kabineta direktora Poreske uprave Republike Srbije, a od septembra 2013. je glavna kontakt osoba za Republiku Srbiju u okviru IOTA (Intra-evropska organizacija poreskih administracija). U Poreskoj upravi radi od 2001. godine, pre toga je dve godine radila kao poslovni sekretar, GAMA TRADE GMK D.O.O., Beograd.

U biografiji Tamare Mohači navodi se da je završila Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, da je doktorant III godina, i da ima dodiplomski kurs Fondacije Friedrich Ebert Stiftung Univerzitet socijaldemokratije. U radnoj biografiji stoji da je u kompaniji „Dream Tim“ Pančevo 2010 -2015 bila glavni konsultant za spoljnu trgovinu operativni marketing i odnose upravljanja s kupcima, a „tokom jedne godine“ u Srbijagasu bila je viši stručni saradnik platnog prometa. Od 2014. ona je asistent-profesor na Univerzitetu Singidunum. U biografiji se dalje navodi: „Marta 2015. godine, postaje član nadzornog odbora Javnog preduzeća Zavoda za udžbenike ispred Vlade Republike Srbije. Iste godine novembra 2015, formira opštinski odbor Socijaldemokratske partije Srbije u Kovačici gde je ujedno u Predsednica opštinskog odbora. 2016 godine, je na listi kandidata za odbornika u Skupštini opštine Kovačica“. Vladimir Cvijović je diplomirani ekonomista, sa beogradskog Ekonomskog fakulteta. Kao radno iskustvo navodi 2007-2016 Ustanova Studentski centar Beograd – član Upravnog odbora, zamenik direktora (učešće u upravljanju i kontroli jednom od najvećih javnih ustanova u Srbiji). 2009-2012 Agencija „Profit“ Finansijski direktor

(poreski konsalting, knjigovodstvene usluge, prodaja i održavanje softvera sopstvene proizvodnje).

JKP „Parking servis“

Rešenja o razrešenju i imenovanju članova nadzornih odbora JP čiji je osnivač Grad Beograd se ne mogu pronaći u Službenom listu Grada Beograda. Na sajtu JKP „Parking servis“ pronađen je podatak da NO čine predsednik Milivoje Ilić i članovi Dušan Kovačević i Nebojša Perić (predstavnik zaposlenih).

Milivoje Ilić je, prema podacima na sajtu dipl.ekonomista, koji ima sledeće radno iskustvo: 1981-1988 sekretar za privredu i finansije Kučevo, 1998- do danas – Savezna, kasnije Republička direkcija za robne rezerve šef - viši savetnik. Član NO od 2013. godine.

Član NO Dušan Kovačević još jedan je od članova NO iz posmatranog uzorka čija radna karijera doživljava nagli uspon u Narodnoj banci Srbije posle 2012. godine. U biografiji se navodi da je master investicionog bankarstva (nema podataka na kom fakultetu i kada je stekao to zvanje), rođen 1981. Radno iskustvo mu je sledeće:

- 2004-2006 komercijalista u preduzeću Siadesso d.o.o.
- 2006-2007 glavni komercijalista i **mrčendajzer** u Son Trade doo
- 2007-2008 mlađi savetnik u odeljenju za sprovođenje i kontrolu projekata NIP-a u Ministarstvu za NIP
- 2008-2009 - civilno služenje vojnog roka u Narodnoj biblioteci Srbije u sektoru za digitalizaciju
- 2009-2012 Son trade doo direktor maloprodaje
- od 2012 - Narodna banka Srbije - diler u odeljenju za upravljanje deviznim rezervama.

Iako Zakon propisuje da direktor i izvršni direktor ne mogu predlagati predstavnika zaposlenih u nadzornom odboru, što bi trebalo da spreči da nadzirani imaju “svog” predstavnika u organu koji ih nadzire, u JKP Parking servis je izvršni direktor Nebojša Perić određen za člana NO iz reda zaposlenih.

U podacima koji su ranije mogli da se nađu na sajtu ovog preduzeća, navodilo se da je Perić, inače dipl. pravnik i izvršni direktor za pravne, finansijske i komercijalne poslove, „u ostavci“. Nekoliko meseci kasnije (odluke o imenovanju ne mogu da se nađu ni na sajtu Grada Beograda, ni u Službenom listu) na sajtu JKP objavljeno je da je novi predstavnik zaposlenih u NO Nikola Krajnović. Međutim, on je zamenio Perića ne samo u nadzornom odboru, već i na mestu izvršnog direktora za pravne, finansijske i komercijalne poslove, tako da u ovom JKP ponovo član NO nadzire direktora (član 22. stav 1. tačka 6.) koji ga je izabrao (član 26. stav 1. tačka 9.).

TS nije mogla iz podataka objavljenih na sajtu da ustanovi da li predsednik NO Milivoje Ilić i član NO Dušan Kovačević ispunjavaju zakonske uslove, pa je od JKP i osnivača, Skupštine grada Beograda, zatražila dokumente koji pokazuju kako je to ustanovljeno u skladu sa prelaznim odredbama Zakona o JP²⁷ (član 80. stav 2.) i dokaze da članovi NO ispunjavaju tražene uslove. JKP nije odgovorilo. Iz grada Beograda u februaru 2017. godine je stigao odgovor da se traženi podaci (biografije i dokazi da ispunjavaju uslove) nalaze na sajtovima JKP. Reč je o onim istim biografijama, zbog čije nepotpunosti je TS i tražila dodatne podatke.

U godišnjem programu poslovanja ovog preduzeća za 2017. stoji i sledeće: „Upravljanje i rukovođenje u javnim preduzećima je regulisano Zakonom o javnim preduzećima („Sl. Glasnik RS“ broj 15/16), gde se između ostalog navodi da članovi Nadzornog odbora između ostalog treba da **poznaju oblast korporativnog upravljanja ili oblast finansija**. Ovde nema neke naročite razlike jer se ne može biti dobar poznavalac oblasti finansija ukoliko se ne poznaju pravila korporativnog upravljanja. Predsednik i članovi Nadzornog odbora su dužni da u toku obavljanja svoje funkcije dodatno stručno usavršavaju u oblasti korporativnog upravljanja. Imajući u vidu napred navedeno predsednik i članovi Nadzornog odbora Preduzeća u 2016. godini su započeli dodatnu stručnu obuku iz ove oblasti. Sa intezivnom obukom će nastaviti i u 2017. godini imajući u vidu značaj i sve veći uticaj koji će korporativno upravljanje imati u javnim preduzećima,

27 Članovi NO i predstavnici osnivača u skupštini društva kapitala ... koji ne ispunjavaju uslove ... razrešiće se, a novi imenovati, najkasnije u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

jer primena korporativnog upravljanja je ključna ukoliko se želi da se uspešno vodi Preduzeće sa dobro definisanim strategijama. Sve što važi za korporativno upravljanje kod Nadzornog odbora važi i za direktora Preduzeća“.

Iako nema konkretnih podataka o obuci i njenim rezultatima, i ovaj korak je za pohvalu. Naravno, ostaje otvoreno pitanje ispunjavanja uslova u pogledu znanja iz ove oblasti pre imenovanja na funkciju.

JKP Toplana, Niš

U odgovoru na zahtev TS, Skupština grada Niša navodi da je „Odbor za imenovanje SG Niša u skladu sa članom 80. Zakona o JP na sednici održanoj 28. 9. 2016. godine doneo zaključak kojim se pokreće postupak provere ispunjenosti uslova za predsednike i članove NO JP i JKP čiji je osnivač Grad Niš“. Dodaje se da su članovi NO dostavili traženu dokumentaciju koju će Komisija razmatrati na narednoj sednici. TS je dostavljen zaključak od 28. 9. 2016. i dokumentacija koju su poslali članovi NO, odnosno javna preduzeća.

Od JKP Toplana TS je dobila odgovor da su biografije NO objavljene na sajtu (u stvari su objavljene tek posle obraćanja TS javnom preduzeću, pre toga su se tu nalazila samo imena i stručna zvanja), a „Toplana ne sprovodi postupak imenovanja i ne poseduje dokumentaciju o ispunjavanju propisanih uslova“. Istinitost ovog odgovora je, međutim, upitna s obzirom da se iz dokumentacije dostavljene TS od strane Skupštine grada vidi da su podaci o članovima nadzornih odbora Odboru za imenovanje dostavljeni upravo iz Toplane.

Za predsednika Zorana Pavlovića dostavljeni su radna biografija, očitana biometrijska lična karta, izvod iz matične knjige rođenih, uverenje Centra za socijalni rad, radna knjižica, diploma visoke tehničke škole i visoke strukovne škole za menadžment u saobraćaju Niš, diploma Internacionalnog univeziteta Fakultet za menadžment Brčko i rešenje Univerziteta Privredna akademija Novi Sad od 19.12.2013. kojim se priznaje diploma iz Brčkog kao diploma osnovnih akademskih studija i stručni naziv diplomirani ekonomista. Dostavljeni su i

potvrda omladinskog saveta Grada Niša, kao i **potvrda JKP Gradska toplana Niš – da je postavljen na funkciju predsednika nadzornog odbora počev od 2. oktobra 2013. godine i da je 14. oktobra 2016. ostvario tri godine i 12 dana radnog iskustva na poslovima koji su povezani sa poslovima javnog preduzeća**. U prilogu je i potvrda Visoke škole strukovnih studija za menadžment u saobraćaju da je aktivno učestvovao na stručnom savetovanju „Mesto i uloga NO prema odredbama novog Zakona o JP”.

Iz ovih dokumenata može se zaključiti da se prethodno članstvo u nadzornom odboru JP (i pored toga što funkcije nije ispunjavao Zakonom propisane uslove) tretira kao sticanje iskustva u poslovima povezanim sa poslovima JP.

Predsednik NO je, inače visoku tehničku školu upisao 2008/2009 godine, a osnovne strukovne studije obima 180 bodova završio je 3. aprila 2009. godine. Specijalističke je upisao 2012/2013, a završio 5. jula 2013. godine i stekao visoko akademsko zvanje. Istovremeno je 11. oktobra 2013. završio osnovne četvorogodišnje studije na fakultetu u Brčkom (ne navodi se kada ih je upisao) i dva meseca kasnije rešenjem Univerziteta Privredna akademija Novi Sad verifikovao diplomu iz Brčkog i uz zvanje diplomiranog menadžera dodao i zvanje diplomirani ekonomista. Iz ovoga se vidi da Pavlović **ne ispunjava Zakonski uslov** „da ima najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje”.

Iz biografije objavljene na sajtu može se saznati i da je Pavlović obavljao funkciju predsednika Upravnog odbora u ustanovi Sportski centar Čair, da je bio član školskog odbora u nekoliko niških škola, generalni sekretar fudbalskog Saveza grada Niša u dva mandata, direktor fudbalskog kluba Sindelić i fudbalskog Kluba Palilulac, kao i predsednik Sportskog saveza Niša. Takođe je obavljao funkcije predsednika, potpredsednika i sekretara omladine grada Niša u nekoliko mandata, ima „Radno iskustvo na rukovodećim poslovima za koje je potrebna organizaciona sposobnost, efikasnost i odgovornost“, poseduje „poznavanje privrednog i društvenog poslovanja i propisa iz društvenih zakonitosti“, a pored ostalog je i „zainteresovan za dalje stručno i profesionalno angažovanje“.

JP „Ingas“, Indija

Na sajtu JP nisu objavljene biografije članova NO. SO Indija je odgovorila na deo zahteva i poslala je biografije članova NO i dokumente koje su oni priložili kako bi dokazali da ispunjavaju uslove iz Zakona. Predsednik NO Bogdan Činku je 1998. završio višu tehničku školu. Tokom 2013. i 2014. završio je dva stepena visoke tehničke škole strukovnih studija (244 ESP bodova) i postao specijalista strukovni inženjer elektrotehnike i računarstva. Na osnovu ovog je evidentno da Činku **ne ispunjava uslov iz Zakona o JP** da ima „najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima za koje se zahteva visoko obrazovanje“ propisano Zakonom.

Član NO Dejan Kurtović je 3. juna 2016. dao izjavu da je kao dipl. elektrotehn. inženjer stekao iskustvo u trajanju od tri godine „na poslovima koji su povezani sa poslovima dipl. inženjera u JP opštinska uprava“. Radio je kao programer u Agenciji za informacione tehnologije GIS i komunikacije Opštine Indija 2011.-2015. i 2015. kao šef odeljenja za razvoj softvera u OMA Adriatic. Dao je takođe **izjavu pod punom materijalnom i krivičnom odgovornošću da „poseduje elementarno znanje iz oblasti korporativnog upravljanja i finansija“**.

JKP „Vodovod“, Surdulica

Javno preduzeće nema svoj sajt, a sastav NO i biografije nisu nađene ni na sajtu Skupštine opštine. Opština Surdulica je u odgovoru na zahtev dostavila podatak kada je imenovan NO i podatak kada je jedan član NO razrešen i umesto njega imenovan drugi. Odgovor se sastojao od zanimanja imenovanih i odluka o imenovanju iz kojih prizilazi da je neko ko je možda i ispunjavao uslove 2015. razrešen, a da je imenovana druga osoba koja sasvim sigurno ne ispunjava uslove.

Naime, 12. jula 2013. SO je imenovala u NO JKP Vodovod sledeće osobe: Miroljub Banković, dipl. ekonomista i dugogodišnji privatni preduzetnik, vlasnik građevinske firme; Radmilo Nikolić, dipl. maš. inž i direktor Vlasinske HE u Surdulici u to vreme i Čedomir Trajković,

dipl. pravnik i rukovodilac pravnih poslova (iz reda zaposlenih). Skupština opštine je 12. jula 2015. razrešila Nikolića i imenovala Sašu Popovića, doktora specijalistu ginekologije i akušerstva i upravnika Doma zdravlja u Surdulici.

Uz činjenicu da je gotovo **izvesno da jedan član ne ispunjava zakonski uslov (ginekolog verovatno nema trogodišnje iskustvo na poslovima povezanim sa poslovima JKP Vodovod)**, TS je notirala i jednu zanimljivost.

Naime, ispostavilo se da je predstavnik zaposlenih u NO istovremeno osoba zadužena za postupanje po zahtevima za pristup informacijama u JKP Vodovod. On je potpisao odgovor da JKP Vodovod ne poseduje biografije članova svog nadzornog odbora. S jedne strane, moguće je da JKP nema dokaze da članovi NO ispunjavaju zakonske uslove. S druge strane, čudno je da nemaju biografije, s obzirom na to da moraju da ih objave na sajtu. Ali kako preduzeće trenutno nema ni sajt (izradiće ga), možda trenutno nisu hteli da se opterećuju ni prikupljanjem biografija koje bi tamo trebalo objaviti. Činjenica je, međutim, da iz ove korespondencije proizilazi da Trajković, kao osoba zadužena za postupanje po zahtevima, **ne poseduje sopstvenu biografiju**, kao člana NO.

Javno preduzeće Zoološki vrt Jagodina

Na sajtu JP nema biografija članova NO. Na sajtu Grada Jagodine nema Službenog lista niti izveštaja sa sednica Skupštine grada, te je nemoguće utvrditi kada su razrešavani i imenovani članovi NO. Na zahtev da se dostave biografije i dokumenta u vezi sa ispunjavanjem uslova i procedurom koju je osnivač JP sproveo da bi utvrdio da li ih treba razrešiti, gradonačelnik Jagodine je odgovorio – dostavljene su radne biografije i obaveštenje da će na jednoj od narednih sednica Skupštine grada biti izvršena zamena člana NO koji ne ispunjava zakonske uslove. Međutim, prema dostupnim podacima, samo član iz redova zaposlenih ispunjava zakonske uslove.

Prema šturim podacima koji su dostavljeni, jedan od članova ne poseduje iskustvo iz oblasti poslovanja JP, a nejasno je i da li poseduje

znanja iz oblasti korporativnog upravljanja ili finansija. Naime, Srboљub Đurđević je završio Pedagoški fakultet, radio je u MUP-u od 1981. do penzionisanja 2012. godine. Predsednik je NO od 19. septembra 2013.

Zoran Gligorijević završio je Višu mašinsku školu, radio u Holding Kablovi, od 1982. do 2004, od 2004. je bio sportski direktor u Sportskom savezu Јasa. Predsednik UO Zoo vrta od 2006. do 2013, a od 2013. član NO. Iz ovih podataka neizvesno je da li ispunjava bilo koji od uslova iz člana 18. stav 1. tačke 2, 3, 4. i 5. Zakona.

Transparentnost i javnost rada javnih preduzeća

Obaveze objavljivanja po starom i novom Zakonu

Po Zakonu o javnim preduzećima iz 2012. godine javna preduzeća bila su dužna da **usvojeni godišnji program poslovanja i tromesečne izveštaje o realizaciji godišnjeg programa poslovanja**, revidirane **finansijske godišnje izveštaje**, kao i **mišljenje ovlašćenog revizora** na te izveštaje, **sastav i kontakte nadzornog odbora i direktora**, kao i druga pitanja značajna za javnost objavljuju na svojoj internet stranici.

Novi Zakon, iz 2016, propisao je neke dodatne elemente. TS je tokom izrade ukazivala da bi obaveze u vezi sa transparentnošću mogle i dodatno da se prošire. To se, u prvom redu, odnosilo na dokumente u vezi sa postupkom izbora direktora (zapisnici sa sednica komisija za izbor direktora, programi koje su podneli kandidati i sl.). Zakon, u članu 71, („Javnost u radu“) propisuje da je javno preduzeće dužno da na svojoj internet stranici objavi: **radne biografije** članova nadzornog odbora, direktora i izvršnih direktora; **organizacionu strukturu**; godišnji, odnosno trogodišnji **program poslovanja**, kao i sve njegove izmene i dopune, odnosno izvod iz tog programa ako javno preduzeće ima konkurenciju na tržištu; tromesečne **izveštaje o realizaciji** godišnjeg, odnosno trogodišnjeg programa poslovanja; **godišnji finansijski izveštaj sa mišljenjem ovlašćenog revizora**; druge informacije od značaja za javnost. Vlada može utvrditi i druge elemente poslovanja javnog preduzeća koji će se objavljivati, a koji su od naročitog značaja za javnost. Za neispunjavanje ove obaveze predviđena je novčana kazna od 50.000 do 150.000 dinara za odgovorno lice u javnom preduzeću.

Novost u odnosu na Zakon iz 2012. jeste to što se sada moraju objaviti biografije i organizaciona struktura preduzeća. S druge strane, ublažene su obaveze u vezi sa objavljivanjem godišnjem programa poslovanja, na taj način što je **ostavljenja mogućnost** da JP koja imaju konkurenciju na tržištu objavljuju „izvod iz GPP”. **Bez preciziranja šta mora da obuhvati izvod**, našli smo se u situaciji da TS u ovom istraživanju za pojedina javna preduzeća nije mogla da nađe podatak o sponzorstvima i donacijama u njihovom izvodu iz godišnjeg programa. Iako je Zakon ostavio i mogućnost da se ide u drugom pravcu – da se transparentnost poveća, time što će Vlada utvrditi druge elemente poslovanja koji će se obavezno objavljivati, to se do sada nije desilo.

Praksa (ne)transparentnosti

Loše stanje u vezi sa primenom odredbi o transparentnosti iz Zakona iz 2012. godine, koje je konstatovano u izveštaju²⁸ TS iz 2014. godine, zatečeno je i na početku monitoringa za ovaj izveštaj. Prvi uvid izvršen u leto 2016. pokazao je da gotovo nijedno javno preduzeće nije ispunilo sve obaveze. Dva lokalna javna preduzeća nisu imala svoj internet sajt. Jedno javno preduzeće, kao i njegov osnivač, ignorisali su upozorenja Transparentnosti Srbije. Drugo preduzeće je u dopisu navelo da su u 2017. predviđena sredstva za izradu sajta. U međuvremenu je sajt još jednog JP prestao da funkcioniše i veći deo trajanja istraživanja, nije ponovo uspostavljen. To znači da 20% posmatranih lokalnih javnih preduzeća uopšte nije ispunilo svoje zakonske obaveze.

Transparentnost Srbija je od javnih preduzeća i njihovih osnivača tokom rada na istraživanju tražila podatke, odnosno dokumente, koji se nisu mogli naći na sajtu, a Zakon nalaže da budu objavljeni, i ujedno im ukazivala na njihovu obavezu i propisanu kaznu. U najvećem broju slučajeva ovo je imalo efekta – dokumenti su dostavljani i istovremeno postavljeni na sajt, ili su postavljeni, a TS je obaveštavana da se tražene informacije mogu preuzeti sa sajta. Bilo je, međutim, i slučajeva da su iz JP dokumenta dostavili nama, ali ih nisu objavili na sajtu.

Na problem sa transparentnošću JP čiji su osnivači jedinice lokalne samouprave ukazali smo i tadašnjoj ministarki državne uprave i lokalne samouprave Ani Brnabić. Upoznali smo je da smo o problemu razgovarali sa predstavnicima Ministarstva privrede i predložili da oba ministarstva deluju zajedno kako bi podstakli lokalne samouprave i lokalna javna preduzeća da izrade internet sajtove i ispune svoje obaveze. Verujemo da je inicijativa da se problem reši korisnija od podnošenja inicijativa za pokretanje prekršajnih postupaka. Zakon naime propisuje kazne od 50.000 do 150.000 dinara za odgovorna lica u javnim preduzećima ako ne ispune obavezu iz člana 71. Taj iznos je veći od troškova izrade internet sajta koji može da zadovolji osnovne potrebe i zahteve u vezi sa transparentnošću rada.

„Prvi korak za ispunjenje te obaveze bilo bi podsećanje JP i njihovih osnivača da je potrebno da obezbede sredstva u budžetima za narednu godinu za izradu internet sajtova. U tom smislu, pozivamo Vas da svim jedinicama lokalne samouprave ukažete na postojanje ovog problema i pozovete one čija javna preduzeća nemaju internet sajtova da u postupku usvajanja budžeta za 2017. godinu izdvoje potrebna sredstva“ – pisalo je u dopisu ministarki. Sličan dopis upućen je i pomoćnici ministra privrede iz Sektora zakontrolu, nadzor i upravne poslove u oblasti javnih preduzeća i privrednih registara Dubravki Drakulić.

Pregled utvrđenih nepravilnosti i stanje

Transparentnost je povećana, ne samo dodavanjem dodatne zakonske obaveze (biografije direktora, izvršnih direktora i članova nadzornih odbora) već i u praksi. Na početku istraživanja ukazivali smo javnim preduzećima na propuste, oni su ih ispravljali, ali su u daljem toku u većini slučajeva sami redovno izvršavali svoje obaveze. Bilo je nekoliko izuzetaka od generalno pozitivnog trenda. S druge strane, taj napredak je omogućio da se uoči niz drugih kršenja propisa ili neracionalnog postupanja, što je notirano u poglavljima o izboru direktora, nadzornih odbora i o troškovima za „posebne namene“.

Od 30 posmatranih javnih preduzeća, u **junu 2016.** godine, **samo jedno** je imalo objavljeno na sajtu sve dokumente propisane Zakonom. **U julu 2017.** godine, **osam JP je imalo objavljene sve dokumente.** Jedno preduzeće je ugašeno, a jedno transformisano. Od preostalih 20, četiri su imala sve dokumente u nekom periodu posmatranja. U nekoliko slučajeva, prilikom poslednjeg pregleda (u julu 2017.) nedostajao je samo po jedan dokument (poslednji tromesečni izveštaj ili finansijski izveštaj za prethodnu godinu). S druge strane, dva JP sve vreme trajanja projekta nisu imala svoj sajt, a jednom JP je sajt prestao da funkcioniše i i takvo stanje trajalo je gotovo 12 meseci, sve do kraja monitoringa. Takođe, jedno JP koje ima sajt (ZOO Vrt, Jagodina), od početka do kraja monitoringa, nije imalo objavljeno nijedan dokument, odnosno podatak propisan Zakonom.

Objavljivanje obaveznih podataka – pojedina JP iz uzorka²⁹

JP „Službeni glasnik“

Jul 2016: Nema GPP za prethodnu, 2015. godinu. Samo su nabrojani direktor i članovi NO, nema radnih biografija, već podaci o njihovom trenutno radnom angažovanju. Nema finansijskog izveštaja za 2015. **Novembar 2016:** Isto stanje kao u julu 2016. JP je na dopis TS odgovorilo da su u međuvremenu objavili GPP za 2015. i pripremili radne biografije direktora i članova NO i postavili ih na sajt. „Biografije izvršnih direktora biće objavljene po donošenju normativnih akata JP koji su osnov za njihovo imenovanje“. **Mart i jul 2017: Objavljeno sve u skladu sa zakonskim obavezama.** Pored toga, objavljeni su, vrlo pregledno, i drugi dokumenti od značaja za uvid u funkcionisanje JP i trošenje sredstava.

JP „Putevi Srbije“

Jul 2016: Postoji stranica sa odlukama NO, postoji izveštaj o radu NO, ali nema biografija, a sastav NO se može naći u odluci Vlade o postavljenju članova. Na stranici „Direktor JP“ ne navodi se ko je direktor, nema biografije, već su samo objavljeni podaci o nadležnostima. Ime direktora može se naći u Informatoru o radu. Sve ostalo što je propisano Zakonom je objavljeno na sajtu. **Novembar 2016:** Postavljene biografije članova NO i direktora. Objavljeno sve u skladu sa Zakonom. **Jul 2017:** Sa malim zakašnjenjem objavljena biografija novog predsednika NO. Informator o radu je ažuriran u julu 2017. Objavljen GPP za 2017. godinu, finansijski izveštaj i izveštaj revizora za 2016. godinu, svi tromesečni izveštaji, zaključno sa prvim kvartalom 2017. godine. Objavljeno sve u skladu sa Zakonom.

JKP „Gradska čistoća“ Beograd

Jul 2016: Na sajtu nije bilo biografija, organizacione strukture, nedostajala su dva kvartalna izveštaja. **Novembar 2016:** Posle dopisa koji je uputila TS postavljene su biografije dva člana NO i direktora, organizaciona struktura. Na sajtu je GPP za 2016, kao i svi kvartalni izveštaji. **Mart i jul 2017: Objavljeno sve u skladu sa Zakonom.** Podaci pregledni.

JKP „Informatika“, Novi Sad

Jul 2016: Na sajtu nije bilo gotovo ničega što je propisano Zakonom. Mogli su se pronaći samo finansijski izveštaj za 2015. godinu i organizaciona struktura. **Novembar 2016:** Objavljeno je sve osim biografija članova NO. Na sajtu, tačnije, nije bilo ni pomena o NO, pa čak ni imena članova. Nije postojao ni informator o radu. Nakon dopisa koji je TS uputila JP i osnivaču, na sajt su postavljene biografije članova NO. **Jul 2017: Objavljeno sve u skladu sa Zakonom.** Podaci pregledni, ostvaren ogroman napredak u odnosu na stanje u julu 2016. godine.

JKP Toplana, Niš

Jul 2016: Na sajtu nisu bili objavljeni godišnji program poslovanja za 2016. godinu, tromesečni izveštaji o stepenu usklađenosti planiranih i realizovanih aktivnosti za sva četiri kvartala 2015. i prva dva kvartala 2016. godine, finansijski izveštaj za 2015, kao ni biografije direktora i članova NO. **Novembar 2016:** U međuvremenu, kada im je poslat zahtev, postavili su tromesečne izveštaje, ali dalje nema finansijskog izveštaja za 2015. niti biografija. Krajem 2016. stigao je odgovor od Toplane da su biografije objavljene na sajtu. **Mart i jul 2017: Objavljeno sve u skladu sa Zakonom.**

JKP „Paraćin“

Ovo JKP u vreme prethodnog monitoringa 2013./2014. godine nije imalo internet sajt. **Jul 2016:** Nije bilo objavljeno ništa od onoga

što je propisano članom 71. Zakona. **Novembar 2016:** I dalje nema ničega, TS u dopisu, u međuvremenu zatražila da dostave tromesečne izveštaje i godišnje planove. U decembru odgovorili na zahtev i dopis i postavili tražene dokumente, kao i biografije članova NO i direktora na sajt. Pri tome su u meniju sajta kreirane stavke „Biografije članova NO“, „Finansijski izveštaj za 2015“ i „Dokumenta“. Kreiranje stavke „Finansijski izveštaj za 2015“ umesto „Finansijski izveštaji“ rezultiralo je time da u narednom periodu na sajtu nije objavljen finansijski izveštaj za 2016. godinu. **Jul 2017:** Nema biografije direktora na sajtu, niti finansijskog izveštaja za 2016. godinu. Objavljeni GPP i svi kvartalni izveštaji.

JP „Direkcija za urbanizam“, Kragujevac

Jul 2016: Na sajtu nisu objavljene biografije, niti imena članova NO, nema organizacione strukture, nema tromesečnih izveštaja za poslednji kvartal 2015. i prvi 2016. godine. **Novembar 2016:** Objavljeno je sve u skladu sa Zakonom sem organizacione šeme. **Mart 2017:** Nema 4. kvartalnog izveštaja za 2016. godinu, nema GPP za 2017, samo zaključak Gradskog veća o utvrđivanju predloga odluke o usvajanju GPP, iz januara 2017. Nije objavljen 3. kvartalni izveštaj za 2016. godinu, samo odluka o usvajanju, bez teksta izveštaja i obrazaca. **Jul 2017:** Na sajtu su biografije, organizaciona struktura, kvartalni izveštaji, uključujući i izveštaj za prvo tromesečje 2017. godine. I dalje nema GPP za 2017. već samo odluka o usvajanju. Nema ni finansijskog izveštaja za 2016. godinu.

Skupština grada Kragujevca je jedina koja je reagovala na dopis TS kojim smo pozvali lokalne samouprave da provere poštovanje Zakona i kod onih javnih preduzeća koja nisu obuhvaćena istraživanjem. U odgovoru se za četiri preduzeća tvrdi da su u potpunosti ispunila obaveze (Zelenilo, Gradske tržnice, Čistoća, Gradska groblja), dok se za preostala objašnjava šta se preduzima. Tako su u Vodovodu „u toku aktivnosti na izradi i objavljivanju radnih biografija članova nadzornog odbora i direktora“, a u Parking servisu je u toku „dopuna dokumentacije“. Preduzeće za izgradnju grada kaže da poštuje zakonsku obavezu, ali da zbog finansijske blokade nije bilo moguće

finansirati izradu internet stranice i ažuriranja i da je do kraja 2016. godine, kao indirektni budžetski korisnik, sve objavljivalo na sajtu Grada. Javno stambeno preduzeće „preduzima aktivnosti oko donošenja novih akata u pogledu organizacione strukture i imenovanja izvršnih direktora, dok će ostale obaveze propisane navedenim članom Zakona biti izvršene u što kraćem roku“, JP Gradska stambena agencija obaveštava da su formirali sajt jpsgaskg.com na kome se mogu videti svi relevantni podaci o poslovanju.

JKP „Vodovod“, Surdulica

Ovo JP nema svoj sajt. To je konstatovano i u prethodnom monitoringu 2013/2014. godine. Do kraja ovog monitoringa načinjen je napredak utoliko da je JP u dopisu izvestilo da je tokom 2017. godine planirana izrada sajta i da su sredstva predviđena programom poslovanja preduzeća za 2017. godinu.

JP „Direkcija za građevinsko zemljište i puteve“, Bosilegrad

Jul 2016: Imali su samo organizacionu sturkturu. **Novembar 2016:** Sajt ne funkcioniše. JP na dopis odgovorilo da je sajt trenutno u blokadi, i da su angažovali lice da otkloni blokadu, u što kraćem roku podaci će biti dostupni javnosti. **Jul 2017:** Sajt i dalje ne funkcioniše.

JKP Gradska toplana Novi Pazar

Ovo JP nema svoj internet sajt. TS je u dopisu JP i osnivaču ukazala na obavezu iz Zakona, ali na to nije bilo reakcija. **jul 2016:** TS je ukazala na obavezu da se izradi sajt i na njemu objave dokumenti propisani Zakonom. Takođe, tražila je da JP dostavi godišnji program poslovanja za 2015. i 2016. godinu, tromesečne izveštaje o stepenu usklađenosti planiranih i realizovanih aktivnosti za sva četiri kvartala 2015. i prva dva kvartala 2016. godine. Dostavili su odgovor da nemaju sajt (što smo i sami primetili) i da su „program rada za 2015. i 2016. objavljeni na sajtu grada Novog Pazara, a da izveštaj o radu za 2015. nije usvojen jer je skupština raspuštena“. Na sajtu

grada Novog Pazara, međutim, ne mogu se pronaći programi rada ovog preduzeća za prethodne dve godine. U odgovoru se takođe navodi da se sve vezano za finansije može naći na stranicama APR-a, a da „sva tražena dokumenta možemo dobiti na uvid“, a kopiranje možemo „vršiti o svom trošku“. TS je podnela žalbu Povereniku. **Jul 2017:** JP i dalje nema svoj sajt.

Javno preduzeće Zoološki vrt Jagodina

Ovo JP ima internet sajt koji je namenjen posetiocima Zoološkog vrta. Pred toga na njemu se jedino mogu naći podaci o javnim nabavkama. Niti jedan podatak propisan Zakonom o javnim preduzećima nije objavljen, ni nakon što je TS u dopisu preduzeću i skupštini Grada ukazala na obaveze i propisane sankcije.

Troškovi JP za oglašavanje, marketing, sponzorstva i donacije

Javna preduzeća i mediji

Savet za borbu protiv korupcije u svom „Izveštaju o mogućem uticaju institucija javnog sektora na medije kroz plaćanje usluga oglašavanja i marketinga” iz 2015. godine je zaključio da se putem oglašavanja i marketinga institucija javnog sektora stvara veoma jak odnos između medija i predstavnika svih nivoa vlasti. Taj odnos je direktan ili posredan preko marketinških agencija koje su bliske političkim strankama. Savet je utvrdio da je sponzorisanje ili doniranje novčanih sredstava direktno medijima, za sportske aktivnosti ili aktivnosti organizacije manifestacija, jedan od vidova prikrivenog ugovaranja promocije političara. Astronomski troškovi sponzorstava i donacija prisutni su kod javnih preduzeća i zavisnih privrednih društava koja su u državnom vlasništvu. Među korisnicima sredstava sponzorstva i donacija su pravna lica čiji se vlasnici i zastupnici dovode u vezu sa političkim strankama. Istraživanje Saveta bilo je fokusirano na ugovore iz 2011-2014.

Pitanje oglašavanja države i njenih organa nije regulisano Zakonom o oglašavanju, koji je usvojen u januaru 2016. godine, a nije došlo do promena ni u drugim relevantnim zakonima (npr. o javnim nabavkama). Stanje u medijima nije se u međuvremenu promenilo. Mediji i dalje imaju ogromne finansijske probleme, lako potpadaju pod pritisak oglašivača, što nanosi dodatnu štetu njihovoj već podrivenoj nezavisnosti. Problem pritiska od strane komercijalnih oglašivača je mogao delimično biti rešen usvajanjem nekih predloga koje je Transparentnost Srbija uputila u vreme usvajanja Zakona o informisanju i medijima. Pritisak političkih oglašivača još ozbiljnije i direktnije može narušiti nezavisnost medija i poverenje javnosti.

TS je u ovom istraživanju želela da utvrdi kakav je bio odnos javnih preduzeća (uzorak ne uključuje privredna društva u državnom vlasništvu) prema medijima, odnosno šta su sadržavali njihovi ugovori o oglašavanju, marketingu, kakvi su bili izdaci za donacije i sponzorstva. Posmatrana je 2015. godina. To je godina koja nije obuhvaćena izveštajem Saveta, a tokom koje je primenjivan Zakon o javnim preduzećima iz 2012. godine. Uključena je i 2016. godina, u kojoj je usvojen novi Zakon o javnim preduzećima i propisani novi obrasci za izveštavanje o troškovima, te započeo proces izbora novog rukovodstva. Istraživanjem smo obuhvatili i planove za izdatke ove vrste u 2017. godini.

Rezultate do kojih smo došli teško je generalizovati ili na osnovu njih izvući jednoznačan zaključak. Pojedina javna preduzeća zaključivala su ugovore sa medijima na relativno velike iznose; utvrdili smo da su i značajna sredstva prelivana iz javnih preduzeća medijima kroz ugovore o sponzorstvima; pojedini ugovori sadržavali su klauzule koje bi sa stanovišta nezavisne uređivačke politike i medijskih sloboda morale da budu neprihvatljive; javna preduzeća koja bi na osnovu medijske promocije, odnosno oglašavanja svojih delatnosti, mogla da ostvare dodatne prihode to nisu činila ili su činila u izuzetno malom obimu, dok su neka čije je delovanje od interesa za javnost i čije bi (servisne) informacije svi mediji preneli besplatno, zaključivali ugovore kako bi plasirali te informacije; pojedina javna preduzeća iz uzorka nisu zaključivala bilo kakve ugovore sa medijima, niti su imali rashode za sponzorstva i donacije.

Treba napomenuti da Transparentnost Srbija nije uspela da dobije uvid u ugovore pojedinih javnih preduzeća zaključene sa medijima. Na zahteve nisu odgovorili Pošta Srbije (nisu dostavili niti ugovore iz 2015. niti iz 2016. godine), Srbijagas (ugovori iz 2015. godine), Parking servis (2015. godina), Gradska čistoća (2015. godina) i Direkcija za građevinsko zemljište Bosilegrad (2016. godina).

Inače, Vlada Srbije je uputstvom za izradu godišnjih programa poslovanja za 2015. godinu obavezala sva javna preduzeća da u pripremi godišnjeg plana poslovanja polaze od smernica koje

predviđaju “racionalizaciju troškova poslovanja”, što je značilo linearno umanjeње troškova reprezentacije za 60%, a troškova sponzorstava, donacija i sličnih posebnih namena za 40% u odnosu na realizovana sredstva u 2014. godini. TS smatra da ovakvo linearno smanjenje nije bilo dobro rešenje. Na taj način su oni koji su se ponašali rasipnički i trošili nenamenski npr. pet ili 10 puta više nego što je bilo potrebno (na stranu to što je i inače veoma upitna opravdanost većine troškova sponzorstava i donacija) bili obavezni da smanje za 60%, odnosno 40% svoje izdatke, što će im omogućiti da i dalje imaju ogromne neopravdane troškove, samo što će oni biti nešto manji. S druge strane, preduzeća koja su štedela i postupala racionalno, prisiljena su da dodatno “stežu kaiš”.

Druga važna promena desila se u izdacima za 2017. godinu. Vlada Srbije je u novembru 2016. godine usvojila Smernice za izradu godišnjih programa poslovanja za 2017. godinu kojim su sva javna preduzeća obavezana da *u pripremi godišnjih programa poslovanja polaze od smernica i ciljeva ekonomske i fiskalne politike Vlade u pogledu racionalizacije troškova poslovanja prema kojima troškovi sponzorstva i donacija ne mogu da se planiraju ukoliko se javno preduzeće finansira iz sredstava budžeta ili je poslovalo sa gubitkom prema poslednjem objavljenom finansijskom izveštaju.*

S jedne strane, na ovaj način su sprečene potpuno nerazumljive (i nerazumne) situacije da višegodišnji gubitaši istovremeno dele novac za sponzorstva i donacije, ali je ostavljena mogućnost da najveća javna preduzeća (koja ne dobijaju direktno budžetska sredstva) i dalje troše novac za te namene. Pored toga, ostavljena je puna sloboda u vezi sa troškovima marketinga i oglašavanja.

U ovom istraživanju Transparentnost Srbija je analizirala rashode za sponzorstva, donacije, marketing i oglašavanje. Pri tome nije reč samo o sponzorstvima i donacijama povezanim sa medijima, već i drugim rashodima, kao što su sponzorstva sportskih klubova i saveza, donacije za crkve, udruženja. Stav TS je da, ma koliko se činilo da je humano, društveno prihvatljivo ili „društveno odgovorno“ kada javna preduzeća sponzorišu pojedine aktivnosti ili daju novčane

priloge, treba imati na umu da javna preduzeća nisu osnovana niti im je data mogućnost da stiču prihode da bi delila humanitarnu pomoć ili pomagala sport. Vođenje humanitarne, sportske i svake druge politike posao je osnivača javnih preduzeća – lokalnih skupština i Vlade Srbije. U tom pogledu nema nikakve veze da li javno preduzeće ostvaruje neke sopstvene prihode (od građana ili privrede) ili se finansira iz budžeta (koji pune građani i privreda) niti da li je preduzeće gubitaš ili ne. Na nekoliko mesta u ovom istraživanju, pored četiri vrste rashoda koje su bile u fokusu, notirani su i pojedini izuzetno visoki troškovi iz drugih kategorija.

Troškovi u 2015. i 2016. godini i planovi troškova za 2017. godinu za pojedina JP iz uzorka³⁰

JP „Elektroprivreda Srbije”

Podaci iz tromesečnog izveštaja za 2016, samo JP EPS:

Vrsta rashoda	Plan za 2015	Realizacija za 2015.
Sponzorstva	14.553.418	27.021.000
Donacije	85.865.992	59.853.000
Humanitarni	5.564.824	119.000
sportske akt.	18.133.110	0
Reprezentacija	25.751.245	19.021.000
reklama i propaganda	160.022.901	56.311.000

Dostavljeni su ugovori o sponzorstvima i donacijama u ukupnoj vrednosti 85.025.533, što je približno prikazanim troškovima za samo JP EPS (86.874.000). Pored toga dostavljen je jedan ugovor zaključen sa preduzećem Dan graf (izdavač dnevnog lista Danas) nakon sprovedene javne nabavke, za oglašavanje po jediničnoj ceni, u zavisnosti od potreba, a do maksimalnog iznosa od 2,5 miliona dinara (bez PDV-a).

Dostavljeni su i ugovori u oblasti marketinga u 2015. godini ukupne vrednosti 19.530.000 dinara i 104.000 evra (oko 12.000.000 dinara), što je ukupno 31 milion dinara. Iz izveštaja se vidi da je utrošeno 56 miliona samo na nivou JP EPS. Za preostali iznos (25 miliona za JP EPS, odnosno 43 miliona za celu grupu EPS) nisu dostavljeni ugovori već je poslato obaveštenje da su „ugovori iz oblasti marketinga i javnog oglašavanja zaključivani nakon sprovedenog postupka JN po obavezi objavljivanja propisanoj članom 55. Zakona o javnim nabavkama (ZoJN) i dostupni su na sajtu EPS-a i na portalu JN“. Na sajtovima, međutim, nisu dostupni ugovori (Zakon i ne predviđa obavezu objavljivanja zaključenih ugovora), već se mogu pronaći

osnovni podaci o pojedinim javnim nabavkama. Pronađene su samo dve takve javne nabavke za 2015. godinu.

Jedna od njih predviđa **obuku novinara kako bi pratili rad EPS-a, mada se iz pojedinih tačaka projektnog zadatka stiže utisak da je reč o pokušaju formiranja grupe „prijateljski nastrojenih novinara“, preko kojih će se „plasirati“ informacije. Posebno upada u oči projektni zadatak izrade „novinarskih pitanja i odgovora“.** Procenjena vrednost bila je pet miliona dinara. Stigla je jedna ponuda, od ponuđača „BCA mozaik“ i zaključen je ugovor na 4.930.000 dinara.

TS, iz podataka koje smo imali na raspolaganju, nije uspela da utvrdi na koji način je potrošeno preostalih 50 miliona za reklamu i propagandu za EPS, odnosno oko 68 miliona na nivou EPS grupe. Ništa manje zanimljivi su, međutim, ugovori o donacijama i sponzorstvima, s obzirom na to da je na ovaj način EPS zaključio ugovore sa medijima u vrednosti većoj od 10 miliona dinara.

EPS ima propisane kriterijume za dodelu sredstava za sponzorstva i donacije. Prema tim kriterijumima, za pojedinačne iznose do milion dinara, a u okviru zbirnih sredstava predviđenih godišnjim planom poslovanja (GPP), odluke donosi direktor, dok za iznose veće od milion dinara odluke donosi NO JP EPS. U obrazloženju troškova navodi se da je „**opredeljenje u postupku odobravanja sredstava za sponzorstva i donacije da se obezbedi finansijska podrška pojedincima i organizacijama za aktivnosti i projekte kojima se omogućava društveni, ekonomski i tehnološki napredak i realizacija inovativnih projekata**“. Iako bi bilo za očekivati da se sponzoriše uži krug aktivnosti, odnosno oni projekti koji mogu doprineti boljem funkcionisanju EPS-a, ovakva definicija ostavlja mogućnost širokog tumačenja pojma „društvenog“ ili „ekonomskog“ napretka. I uz takvo široko tumačenje, postavlja se pitanje **kako se omogućava društveni, ekonomski i tehnološki napredak donacijom Fudbalskom savezu Srbije, Košarkaškom savezu Srbije, Odbojkaškom savezu Srbije, Rukometnom savezu Srbije ili Olimpijskom komitetu?** Da li to treba da bude zadatak osnivača

EPS-a i resornog ministarstva ili JP koje u to vreme ne ulaže dovoljno u sopstveni razvoj kako bi pokrilo barem troškove amortizacije?

U 2015. EPS je dao sledeće donacije (izdvojene su najveće po iznosu u dinarima):

- Košarkaški savez Srbije – tri miliona
- Odbojkaški savez Srbije – 3,6 miliona
- Rukometni savez Srbije – tri miliona
- Veslački klub Crvena zvezda (za trku maturanata) - 500.000
- Udruženje za sport i rekreaciju Sportske igre mladih - 4,5 miliona
- EP Vaterpolo 2016 - 16.166.128
- Paraolimpijski komitet RIO 2016 - dva miliona
- Fudbalski savez Srbije – za unapređenje infrastrukture - 3,3 miliona

EPS je tokom 2015. delio donacije i udruženjima, društvima, školama, fakultetima, Srpskoj pravoslavnoj crkvi i pojedinačnim crkvama, manastirima i eparhijama, kao i medijima. Tako je **RTS** za „programsku šemu“ **dobio 1,2 miliona**, **RTV GEM** „za program“ **1,2 miliona**, Elektrotehnički fakultet jedan milion, dok je crkva u Petki kod Lazarevca za obnovu dobila ukupno 2,3 miliona (dve donacije, od 1,1 i 1,2 miliona). Za osnivanje crkvene **televizije Hram**, EPS je **donirao 1,5 milion**, a za obnovu i uređenje manastirskog kompleksa Žiča 650.000 dinara. Za toplifikaciju manastirskog kompleksa Studenica data je donacija od 600.000 dinara.

EPS je na zahtev za pristup informacijama, dostavio podatke o ukupno 87 sponzorstava i donacija realizovanih tokom 2015. Za ovu analizu izdvojena su sponzorstva medija:

- **Business info group** sponzorisanje aktivnosti - časopis Nova ekonomija, edicija Economy and finance board, edicija Lideri društvene odgovornosti, edicija 100 najvećih, 100 najboljih i druge aktivnosti od značaja za EPS - **990.000 dinara**. Ugovorom se korisnik obavezuje, pored ostalog, da objavi 7 tekstova (intervjua) u magazinu Nova ekonomija na 2-4 stranice na teme određene u koordinaciji sa JP EPS, da predstavi sponzora u ediciji Lideri društvene odgovornosti, obavezuje se na „učesće u ediciji The Economy and Finance Board 2015“ i emisiji „Ekonomija 3“ na TV Vojvodina.

- Sponzorisanje rubrike Energija u internet časopisu **Balkanmagazin** i okruglih stolova i konferencija - **milijon dinara**. EPS kao sponzor dobija: baner sa linkom, objavljivanje aktuelnih vesti i izveštaja iz EPS-a jednom nedeljno u rubrici Energija, pisanje i objavljivanje analitičkih tekstova vezanih za sektor elektroenergetike u rubrici Energija, poziv sponzorima da kao uvodničari učestvuju na konferencijama koje organizuje Vesna info, tri besplatne kotizacije.
- Sponzorisanje internet portala Euractiv novinske agencije **Beta press 675.000 dinara**. Sponzor (EPS) dobija logo i ime na portalu, objavljivanje tekstova EPS-a u rubrikama Agenda, Saopštenja, Projekti i konkursi, kada postoji potreba, pokrivanje tema od interesa za EPS u okviru rubrike Energetika, medijska podrška aktivnostima EPS-a (medijsko praćenje i **plasman kroz sve kanale korisnika neograničenog broja tekstova, fotografija, video priloga**), medijsko praćenje do tri događaja mesečno, prijem servisa Bete, preuzimanje tekstova iz biltena i sa veb sajta EPS-a prema potrebama Betinog uredništva.
- Sponzorisanje internet TV **Fonetweb 607.500 dinara**. Sponzor dobija baner na internet TV-u, emitovanje promotivnog spota EPS-a na špici internet izdanja Vesti u 60 sekundi, mogućnost da TV izveštaje o aktivnostima EPS-a koje korisnik bude emitovao na Fonetweb.tv u realnom vremenu emituje na svom sajtu, kontinuirano izveštavanje o redovnim i vanrednim aktivnostima EPS-a.
- Sponzorisanje aktivnosti sajta **energyobserver.tv 700.000 dinara**. EPS dobija baner na sajtu, objavljivanje analitičkih tekstova o poslovanju sponzora, objavljivanje autorskih tekstova menadžmenta sponzora na aktuelne teme o srpskoj i regionalnoj energetici, objavljivanje vesti iz poslovanja sponzora, objavljivanje vesti iz poslovanja EPS grupe.
- Sajt **telegraf.rs** sponzorisanje rubrike Ušteda energije **880.000 dinara** za 5,5 meseci. Sponzor dobija logo EPS-a na rubrici, mogućnost **dostavljanja i objavljivanja informativnog materijala kojim raspolaže JP EPS** koji je od značaja za ostvarivanje cilja zbog kojeg se rubrika Ušteda energije na

portalu uvodi, kao i **uticaj na kreativno rešenje izgleda rubrike i sadržaja rubrike u smislu prioriteta za objavljivanje.**

- **Tanjug** - sponzorisanje servisa Tanjug biz 4,5 meseca za **538.200 dinara**. Sponzor dobija medijsko praćenje poslovnih aktivnosti EPS-a kroz **redovno izveštavanje** na Tanjugovom servisu www.tanjugbiz.rs; **objavljivanje vesti u okviru Tanjugovih informativnih servisa**, na zvaničnim sajtovima agencije, aplikacijama, profilima na društvenim mrežama; baner, pristup korisničkim servisima.
- **Večernje Novosti** - sponzorisanje rubrike Energetika u dodatku Biznis 5,5 meseci za **742.500 dinara**. Sponzor dobija 18 objava 250x50 mm, **da u rubrici obuhvati teme** – „Promene koje se očekuju u energetici u budućnosti“, „Liberalizacija tržišta električne energije“, „Korporativizacija, restrukturiranje, reorganizacija“, „Izazovi sa kojima se susreće elektroenergetski sektor u Srbiji i regionu“.
- **Media advertising doo - emisija Nas je 10%** sponzorisanje produkcije **750.000 dinara**. Sponzor dobija - logo EPS-a na najavnoj i odjavnoj špici emisije sa porukom da je EPS sponzor emisije Nas je 10%.
- **Adria media group** - Newsweek panel o novom EPS-u - energetska konferencija - sponzorisanje panela **milijon dinara**. Sponzor dobija: punu zastupljenost u svim oglasima i tekstovima u okviru promotivne kampanje koja najavljuje konferenciju - to podrazumeva **afirmativne medijske objave** na redakcijskim stranama u magazinima, nedeljnicima, mesečnim i dnevnim izdanjima, kao i na internet prezentacijama Adria Media Group doo Beograd; **odabir teme i govornika na sponzorisanom panelu** Panel o novom EPS-u i **učesće u dogovoru sa organizatorima oko ostalih učesnika na drugim panelima**; medijsko prisustvo sponzora u svim štampanim i on-line izdanjima Adria Media Group, vestima i izveštajima pre i tokom same konferencije, a naročito u izdanjima Kurira, Kurir magazina i Newsweeka; objavljivanje intervjua sa sagovornikom po izboru sponzora u Kurir magazinu ili magazinu Newsweek, u izdanju na engleskom jeziku.

- **Color press** - sponzorisanje panela Energetska budućnost regiona **350.000 dinara**. EPS dobija: zastupljenost u oglasima i tekstovima u okviru promotivne kampanje koja najavljuje konferenciju, isticanje logoa pokrovitelja na media wall-u, spot pre panela, pominjanje pokrovitelja u izveštajima i magazinima i na portalima Color Press Group, prostor za plasiranje PR sadržaja po dogovoru na celoj strani u "The Economist: Svet u 2016".

Ono što je zajedničko većini ovih ugovora, a ujedno problematično u njima, jeste nerazgraničavanje oglašavanja od „plasiranja“ vesti odnosno nepostojanje odredbe koja bi štitila uređivačku nezavisnost. Kada PR tim iz neke kompanije naoružate ugovorom u kome se obavezujete na podršku aktivnostima sponzora, plasman vesti o sponzoru, objavljivanje materijala koji dostavlja sponzor ili da objavljujete afirmativne medijske sadržaje, pojašnjenje da se nezavisnost uređivačke politike od oglašavanja podrazumeva postaje nedovoljno uverljivo.

Sponzorstva, donacije i marketing u 2016. – JP EPS

Vrsta rashoda	Plan 2015.	Realizacija 2015.	Plan 2016.	Realizacija 2016.
Sponzorstva	14.553.4518	27.021.000	54.845.000	57.430.000
Donacije	85.865.992	59.853.000	65.533.000	88.535.000
reklama i propaganda	160.022.901	56.311.000	111.183.000	37.578.000

TS su dostavljeni ugovori zaključeni za zakup prostora u medijima. Reč je o javnim nabavkama. Uz pribavljeno mišljenje Uprave za javne nabavke sprovedeni su pregovarački postupci bez objavljivanja javnog poziva za javnu nabavku zakup štampanih medija:

- **Blic – zakup oglasnog prostora, komercijalnih i redakcijskih strana u listovima Blic i Alo.** Prema jediničnim cenama za **zakup oglasnih stranica**, a maksimalno **1,5 milion** (bez PDV-a) („Obavezuje se da objavljuje oglase i tekstove korisnika usluge“).
- **Kurir** - zakup redakcijskih strana u listu Kurir, **radi objavljivanja tekstova i reportaža o unapređenju procesa načina proizvodnje i upravljanja koje omogućava značajne**

uštede i povećanje efikasnosti celog energetskeg sistema
- 1.695.653,10 dinara.

- **Večernje novosti** - zakup oglasnog prostora, komercijalnih i redakcijskih strana u Novostima i u dodatku Život plus radi **objavljivanja tekstova i reportaža o unapređenju procesa načina proizvodnje i upravljanja koje omogućava značajne uštede i povećanje efikasnosti celog energetskeg sistema**
- 1.800.000,00 dinara
- **Informer** - zakup redakcijskih strana u listu Informer radi **objavljivanja saveta o energetskeg efikasnosti i tekstova o sprečavanju krađe električne energije** - **1.800.000,00 dinara**
- **Danas** - Zakup redakcijskih strana u listu Danas radi objavljivanja **tekstova o merama za povećanje efikasnosti celog energetskeg sistema kroz unapređenje proizvodnog i menadžerskeg procesa i saveta o energetskeg efikasnosti**
- 289.267,20 dinara

Zbirni troškovi iznose nešto više od sedam miliona dinara. S druge strane, u godišnjem finansijskom izveštaju je navedeno da su ukupni troškovi za reklamu i propagandu 37,5 miliona, pa ostaje pitanje na šta je utrošen ostatak novca.

JP EPS nam je dostavio **spisak sponzorstava i donacija** ukupne **vrednosti 83.177.859,95** (prema tabeli iz godišnjeg finansijskeg izveštaja realizovano je ukupno oko 146 miliona).

Najveći iznosi donacija su Zdravstvenom centru Kladovo za poboljšanje uslova rada donirana barokomora u vrednosti 5.000.000,00; Petnica za nastavak redovnog rada 5.000.000,00; Košarkaški savez Srbije za troškove pripreme za predstojeće Olimpijske igre u Riju 5.000.000,00; Društvu za podizanje Hrama Svetog save 4.000.000,00. U jednom slučaju, kroz donacije su finansirani i mediji. Reč je o TV Hram, za koju je izdvojeno 700 hiljada dinara, a u obrazloženju se kaže da je reč o sredstvima „za aktivnosti koje se preduzimaju na zahtev Patrijaršije SPC“ i da je **patrijarh uputio poziv** EPS-u da pruži **pomoć za razvoj programa i rada TV Hram.**

- Sponzorisanje redovnog mesečnog izveštavanja Rudarskog basena "Kolubara" **300.000 dinara** za godinu dana za lokalne novine "Prave novine"- izdavača SGFX media.
- Sponzorisanje 12 emisija posvećenih projektima zaštite životne sredine, izgradnje kapitalnih objekata i društveno-odgovornog poslovanja - **400.000 dinara** za TV "Viminacijum".
- Sponzorstvo za realizaciju emisija "S Vama u 8" i "Vidimo se popodne" – **900.000 dinara** podrazumeva praćenje energetike rudarstva i drugih tema iz oblasti poslovanja sponzora za GMC-TRADE DOO Lazarevac
- Sponzorisanje izdanja Nacionalne geografije pod nazivom "Energija sutrašnjice" u junu 2016. godine - **2.000.000 dinara** - Adria media group
- Sponzorisanje panela Energetska budućnost regiona 2017. za **410.000 dinara** - Color media communications
- Sponzorisanje vesti, fotografija i video materijala u oblasti energetike u Srbiji, emitovanje kroz servise Novinske agencije TANJUG **2.000.000 dinara**. EPS sponzorise korisnika radi proizvodnje vesti, fotografija i video materijala u oblasti energetike u Srbiji, emitovanja kroz servise Tanjuga i postavljanja na sajt. EPS ujedno dobija korišćenje servisa TANJUG. Zanimljivo da je potpisnik ugovora sa EPS-om pravno lice koje se vodi pod nazivom „Javno preduzeće novinska agencija TANJUG sa potpunom odgovornošću“.
- Sponzorisanje podkategorije ENERGETIKA u okviru kategorije VESTI na portalu www.srbijadanas.com, tokom šest meseci za **900.000 dinara**. Pored banera i brendiranja, podrazumeva redovno izveštavanje o temama koje se tiču liberalizacije tržišta električne energije, odnosa sponzora prema krajnjim potrošačima, promocije investicionih projekata sponzora, ostvarivanja ciljeva sponzora prema agendama EU, predstavljanja značaja energetske efikasnosti i aktivnosti sponzora u toj oblasti. Izveštavanje o svim temama koje mogu jasnije približiti način poslovanja sponzora i planove za ostvarivanje poslovnih uspeha.

- Sponzorisanje rubrike “Energija” u internet časopisu Balkan magazin za **950.000 dinara**. Podrazumeva – baner, aktuelne vesti i izveštaje iz EPS-a jednom nedeljno, pisanje i objavljivanje analitičkih tekstova vezanih za sektor elektroenergetike u zemlji i svetu, organizovanje skupa ili konferencije o energetskej efikasnosti.
- ZA media - sponzorisanje TV serijala “Pogledaj oko sebe” za **990.000 dinara**. Podrazumneva 7 epizoda TV dokumentarnog programa, epizode od 3-5 minuta, posvećene primerima dobre prakse o energetskej efikasnosti i proizvodnji zelenih kilovata u okviru JP EPS, biće emitovano na TV Pink. Ujedno se ugovara medijsko praćenje i izveštavanje na TV Pink o svim značajnim poslovnim aktivnostima JP EPS sa akcentom na aktivnosti u istočnoj Srbiji.
- Dnevni list “Danas” - sponzorisanje rubrike posvećene radu u izdanju “Braničevo Danas” za **400.000 dinara**. Realizuje se u saradnji sa službom za odnose sa javnošću TE Kostolac.
- Regionalni portal eBraničevo za **400.000 dinara** – realizuje se u saradnji sa službom za odnose sa javnošću TE Kostolac.
- Nedeljnik “Vesti” Užice - sponzorisanje tema iz energetike za 15.000 mesečno ukupno **120.000 dinara**. Objavljivanje sponzora na koricama i naslovnoj stranici. Objavljivanje bitnih informacija vezanih za rad sponzora u dogovoru sa ovlašćenim licima sponzora.
- Sponzorisanje sajta www.energyobserver.com za **700.000 dinara** podrazumeva baner, objavljivanje vesti sponzora, informacija o poslovnim rezultatima, o otvaranju novih objekata, početku ili završetku većih radova, potpisivanju važnih ugovora i drugim temama iz oblasti rada sponzora.
- Sponzorisanje rubrike “Ušteda energije” na portalu www.telegraf.rs za godinu dana **960.000 dinara** – podrazumeva da postavi logo i sponzoru obezbedi da **dostavlja i kontroliše sadržaj rubrike** i ima uvid u izveštaj o posećenosti rubrike.
- BETA PRESS - sponzorisanje informativnog internet portala www.euractiv.rs za **milion dinara**. Pored logoa

podrazumeva objavljivanje tekstova sponzora u rubrikama Agenda, Saopštenja, Projekti i konkursi i pokrivanje tema od interesa za sponzora u rubrici Energetika. Medijska podrška aktivnostima sponzora – plasman kroz sve kanale korisnika i medijsko praćenje do tri događaja na mesečnom nivou, kao i prijem servisa agencije Beta.

- Sponzorisanje nedeljnika Novi magazin za **700.000 dinara** za sedam meseci - izveštavanje o aktuelnim temama u JP EPS vezanim za energetiku, zaštitu životne sredine, reorganizaciju, liberalizaciju tržišta električne energije, objavljivanje tekstova i fotografija na portalu novimagazin.rs, plasiranje informacija i vesti vezanih za JP EPS na portalu Biznisplus u regionu.
- Sponzorisanje portala www.novaekonomija.rs – **milijon dinara** od 1. juna do 31. 12. 2016. za dnevno praćenje vesti i druge aktivnosti od interesa za sponzora, godišnja edicija lideri društvene odgovornosti, sedam tekstova/intervjua o poslovanju sponzora ili drugih aktivnosti koje imaju veze sa sponzorom u mesečniku, uključujući intervju direktora sponzora na 4 stranice. Predstavljanje društveno odgovornih aktivnosti sponzora na četiri stranice u godišnjoj ediciji lideri društvene odgovornosti, koja će biti promovisana na svim obukama za studente koje Business info grupa doo Beograd radi u saradnji sa studentskim organizacijama u Srbiji. Objavljivanje svih vesti i saopštenja sponzora tokom trajanja ugovora na portalu www.novaekonomija.rs
- TV prenos na N1 Kopaonik biznis forumu i praćenje aktivnosti EPS-a narednih 6 meseci, “gde bi televizija N1 svojim izveštajima podržala značajne događaje u JP EPS kao i objavljivala značajne vesti iz oblasti energetike **u skladu sa svojom uređivačkom politikom**”.

Samo u jednom ugovoru (sa CAS media d.o.o za prenos i izveštavanje na TV N1) **postoji klauzula koja razdvaja uređivačku politiku od plaćenog oglašavanja i plasmana informacija o sponzoru i/ili informacija koje sponzor dostavlja.**

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017.

EPS je na svom sajtu objavio samo izvod iz trogodišnje programa poslovanja za period 2017-2019. godinu. U tom se najavljuje unapređenje odnosa sa javnošću, (u uslovima liberalizovanog tržišta električnom energijom). Planiraju se, pored ostalog, zakup štampanih i elektronskih medija sa nacionalnom i lokalnom pokrivenošću (uzimajući u obzir potrebe ogranaka), produkciju video i audio sadržaja. Za zakup medija predviđeno je 51,2 miliona u 2017, 52,9 u 2018. i 54,5 u 2019. godini. To je značajno više od sredstava potrošenih u 2015. i 2016. godini za reklamu i propagandu prema objavljenim izveštajima, a posebno u odnosu na sredstva prikazana u onim ugovorima koji su dostavljeni TS.

U izvodu nema podataka o planiranim izdvajanjima za sponzorstva i donacije, što je u 2016. i 2015. godini bio značajan izvor finansiranja medija. Jedna od mogućnosti je da EPS, jer je poslovao sa gubitkom, više nema prava na sponzorstva i donacije, te će ta sredstva biti „kompenzovana“ kroz „reklamu i oglašavanje“. U budućoj analizi treba obratiti pažnju i na činjenicu da su pojedina JP iz uzorka novac dodeljen sportskim klubovima ili asocijacijama prikazivali kao troškove za sportske aktivnosti.

JP „Službeni glasnik“

Sponzorstva, donacije, marketing u 2015.

Prema planu javnih nabavki, za 2015. godinu je bila predviđena nabavka usluge „izrada i produkcija promotivnih video materijala i TV, radijskih i veb reklama“ u vrednosti 1.000.000 dinara, kupovina RTV vremena za emitovanje programa za reklame za redovna izdanja, kiosk izdanja i slična službena izdanja u vrednosti 2 miliona dinara i oglašavanje u medijima u vrednosti 3,7 miliona.

Prema tromesečnim izveštajima o realizaciji godišnjeg programa, u 2015. je planirano 9.000.000 dinara za reklamu i propagandu, 907.511 za donacije i 122.112 za sponzorstva. Potrošen je iznos

preko planiranog za donacije, pri čemu je uglavnom reč o donacijama u uslugama štampanja ili u knjigama.

JP je dostavilo ugovore o donacijama i o marketinškim uslugama i oglašavanju, kao i kopije računa za marketinške usluge i usluge oglašavanja koje su plaćene na osnovu ispostavljenih računa, bez zaključivanja ugovora, u skladu sa ZoJN. Ono što je neobično u slučaju ovog JP jesu **javne nabavke po partijama**, koje se razlikuju ne samo po uslovima koji određuju ciljnu publiku (npr. da li dnevne novine imaju redovnu rubriku posvećenu kulturi, književnosti) već i po tiražu. Stiče se utisak da su partije “krojene” tako da sve “ciljane” dnevne novine dobiju svoj deo oglašivačkog kolača od JP. Ovo je posebno ilustrativno na primeru nabavke usluge oglašavanja iz **avgusta i novembra 2016.** godine, u kojoj su zahtevi u vezi sa postojanjem odgovarajućih kulturnih rubrika i objavljivanjem prikaza knjiga i vesti o JP, “usklađeni” sa uslovima u vezi sa tiražom.

Što se tiče ugovora iz 2015. godine, u junu je, po javnoj nabavci oglašavanja u dnevnim novinama tiraža od 20.000 do 50.000 primeraka, zaključen ugovor sa preduzećem Dan graf (izdavač dnevnog lista „**Danas**”). Ponuda je bila 965.570,40, a ugovor je zaključen do maksimalnog iznosa od 700.000 odnosno 840.000 sa PDV-om.

U drugoj partiji (dnevne novine sa tiražom preko 100.000) stigle su ponude od „Novosti ad“ na 2.379.461,95 (ali ponuda nije bila potpuna) i Ringijea (izdavača dnevnog lista Blic). Zaključen je ugovor za oglašavanje u **Blicu** vrednosti do 1 milion odnosno 1,2 sa PDV-om. U ovoj partiji uslov je bio da je uređivački koncept novina između ostalog usmeren prema stručnoj javnosti, naučnim radnicima, profesorima, studentima i slično, da imaju rubriku posvećenu knjigama, naročito iz oblasti naučne i stručne literature. “Usmerenost” stručnoj javnosti se dokazuje spiskom pretplatnika, odnosno ponuđač mora da ima najmanje 30 pretplatnika među naučnim ustanovama, pravnim licima i sl.

U 2015. zaključeno je još nekoliko ugovora o oglašavanju:

- Emitovanje spota o Glasnikovoj novogodišnjoj akciji i pretplati na **RTS-u** za 954.000 + PDV

- Emitovanje reklama o Glasnikovim odabranim izdanjima na **RTS-u** za 686.250 + PDV (oktobar 2015. godine, u vreme Sajma knjiga)
- Emitovanje reklama o Glasnikovim odabranim izdanjima na **RTS-u** za 135.000 + PDV (oktobar 2015. godine, u vreme Sajma knjiga)

Prema ugovorima, JP je dobilo popust od 70% na zvanične cene za emitovanje isključivo u slobodnim terminima. Dostavljena je i specifikacija emitovanih spotova.

Zaključen je ugovor za oglašavanje na **Radiju Laguna** u vrednosti 60.000 + PDV u novembru 2015. Postoji još 16 ugovora za oglašavanje na nekoliko lokalnih radio stanica u iznosima između 5.625. i 12.000 dinara i ugovor o oglašavanju na **JP Niška televizija** za 48.000.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2016.

U 2016. godini, prema izveštaju iz GPP za 2017. godinu i kvartalnom izveštaju sa kraja 2016. godine, nije bilo troškova za sponzorstva, za donacije je potrošeno 993.288,49 dinara, a za reklamu i propagandu 11.749.433,25. U dopisu TS, JP je navelo da ovaj trošak reklame i propagande uključuje i troškove dostave "obaveznog primerka" i "akademskog primerka" publikacije koje je izdalo JP koji nisu namenjeni prometu, a koje JP o svom trošku dostavlja Narodnoj biblioteci Srbije, nadležnoj javnoj biblioteci grada i Univerzitetskoj biblioteci Svetozar Marković, u skladu sa Zakonom o obaveznom primerku publikacija.

Sa medijima su, na osnovu sprovedenih javnih nabavki, zaključeni sledeći ugovori o oglašavanju:

U februaru 2016. raspisana je nabavka za oglašavanje za tri partije - nedeljnik sa tiražom preko 15.000 (procenjena vrednost 1.500.000), dnevne novine sa tiražom 50.000-100.000 (procenjena vrednost 1.000.000) i dnevne novine sa tiražom preko 100.000 (procenjena vrednost 500.000). Uslov je bio da je uređivački koncept novina između ostalog usmeren prema stručnoj javnosti, naučnim

radnicima, profesorima, studentima, da imaju rubriku posvećenu knjigama, naročito iz oblasti naučne i stručne literature.

Kriterijumi su bili:

- za nedeljnik cena (70 bodova) i zastupljenost naručioca u novinama ponuđača/objava (od 1.1. 2015. do dana podnošenja ponude 1-5 objava 10 pondera, 6-10 objava 20 pondera i preko 10 objava - 30 pondera)
- za dnevne novine 50 bodova za cenu, 20 za zastupljenost vesti i 30 za zastupljenost prikaza.

Ponudu za partiju 1 podneo je Naš pečat ad, izdavač nedeljnika Pečat, u vrednosti 309.600 dinara. Ugovoreno je maksimalno do 500.000 (600.000 sa PDV-om), po ponuđenim jediničnim cenama. Za partiju 2 nije stigla nijedna ponuda, dok je za partiju 3 ponudu podneo Ringije 1.741.598,92 dinara, a ugovor ja zaključen do maksimalnog iznosa od 500.000 (600.000 sa PDV-om). Sve ponude se odnose na određeni obim oglašavanja po jediničnim cenama, a stvarni obim oglašavanja definisan je ugovorima.

U avgustu 2016. zaključeni su ugovori po javnoj nabavci raspisanoj za usluge oglašavanja u pet partija, a zaključena su četiri ugovora.

- Sa PD Medijska mreža, u partiji “tiraž do 40.000 primeraka” zaključen je ugovor o oglašavanju u listu - „Nezavisne dnevne novine **Srpski telegraf**” do maksimalnog iznosa od 480.000 sa PDV-om. Inače, uslov je, pored tiraža, bio da medij „ima **strane posvećene kulturi, vikend dvobroj sa tekstovima posvećenim kulturi**, kao i da prati aktivnosti i delatnosti Glasnika”.
- U partiji “tiraž od 60.000 do 80.000” zaključen je ugovor sa **Večernjim Novostima** do iznosa 840.000 sa PDV-om. Za ovu partiju je, pored tiraža, uslov u konkursnoj dokumentaciji bio da je medij u prethodnom periodu imao objave o izdanjima JP „Službeni glasnik“, **kulturnu rubriku, književne feljtone, prikaze knjiga**, kao i da prati aktivnosti i delatnosti Glasnika.

- U četvrtoj partiji “tiraž od 80.000 do 100.000” ugovor je zaključen sa Adria Media Grupom za oglašavanje u **Kuriru** do maksimalnog iznosa od 840.000 sa PDV-om. Uslov je bio da medij organizuje **reklamne akcije za prodaju određenih proizvoda**, ima stalne akcije sa više proizvođača za zajedničku prodaju, posebne akcije za mlađe uzraste, **zajedničku akciju prodaje knjiga** sa JP „Službeni glasnik“, kao i da prati aktivnosti i delatnosti Glasnika.
- U petoj partiji (tiraž iznad 100.000) ugovor u vrednosti 1.080.000 (sa PDV-om) zaključen sa preduzećem Insajder tim za oglašavanje u listu **Informer**. Uslov je bio da medij ima **najveći tiraž** na tržištu koji je dokaziv validnim dokumentom o uplaćenom porezu na prodati tiraž (dostupan naručiocu na njegov zahtev), kao i da prati aktivnosti i delatnosti Glasnika.

U novembru 2016. raspisana je javna nabavka za dve partije.

- Prva se odnosila na oglašavanje u dnevnim novinama, sa tiražom od **20.000 do 50.000** primeraka, koje su u prethodnom periodu imale objave o izdanjima JP „Službeni glasnik“, kulturnu rubriku, **vikend dvobroj sa dodatkom posvećenom kulturi**, kao i da prate aktivnosti i delatnosti Glasnika. Ugovor je zaključen sa preduzećem Dan graf za oglašavanje u listu **Danas** u vrednosti do 360.000 a PDV-om.
- Druga partija je bila za oglašavanje u dnevnim novinama, sa tiražom **preko 90.000 primeraka**, koje su u prethodnom periodu imale objave o izdanjima JP „Službeni glasnik“, **kulturnu rubriku, prikaze knjiga**, kao i da prate aktivnosti i delatnosti Glasnika. Ugovor je zaključen sa Ringijeom za oglašavanje u **Blicu** u vrednosti do 1.200.000 (sa PDV-om).

U 2016. su zaključeni i drugi ugovori sa medijima, ali bez postupka javne nabavke.

- U julu 2016. zaključen je ugovor sa **Tanjugom** (navodi se da je reč o Javnom preduzeću Novinska agencija Tanjug). Reč je o ugovoru o „medijskom praćenju aktivnosti“.

Obaveza Tanjuga je izveštavanje o aktivnostima Korisnika, o događajima od interesa za Korisnika i značaja za širu javnost. Tanjug se obavezuje **da redovno objavljuje saopštenja za javnost** i druge informativne materijale posredstvom svojih informativnih servisa, internet stranica i profila na društvenim mrežama; **korisnik ima pravo na 10 objava mesečno**, a ako ima manje može da ih prenese u naredni mesec. Ugovorom JP daje saglasnost da Tanjug materijale „**može novinarski obraditi pre emitovanja i objavljivanja**”. Ugovorom se takođe obavezuje Tanjug da na zahtev korisnika angažuje novinarsku ekipu (novinar, fotograf i snimatelj) **da izveštava sa lica mesta događaja** koji su od interesa za korisnika (korisnik je organizator ili učesnik) i to podrazumeva **pisanje novinskog izveštaja o događaju, uzimanje izjave od učesnika ili organizatora događaja kao i izradu pratećih video i foto priloga**. JP ima pravo na ovakvo angažovanje četiri puta mesečno, a može i da prenese nerealizovana angažovanja u naredni mesec. Sve ovo košta **83.000 dinara mesečno** (bez PDV-a), a ugovoreno je na šest meseci. Ugovor predviđa i da za angažovanje novinarske ekipe u inostranstvu JP snosi troškove prevoza i smeštaja članova novinarske ekipe.

- U 2016. JP je zaključilo dva ugovora sa **RTS**-om. Jedan o reklamiranju u 95. ciklusu kviza „TV slagalica” u zamenu za 49 knjiga ukupne vrednosti 269.720 dinara, a drugi u oktobru 2016. (u vreme Sajma knjiga) za oglašavanje do 1 milion dinara.
- Sa **Media shop doo** (preduzeće čiji je direktor Dragan Karadžić) zaključen je ugovor (ne vidi se datum u dostavljenom primerku) za promociju i prodaju proizvoda i usluga putem televizije - TV Shopping Centar vredan 1.800 evra mesečno. Promotivni prilozi će se emitovati na TV Pink 2.
- Sa **Fox Networks Group Bulgaria** (emituje kanale putem kabela i satelita u Srbiji i ostalim teritorijama i zemljama na Balkanu) zaključen je u oktobru 2016. okvirni ugovor koji predviđa da se detalji saradnje definišu aneksima i media planovima koji nisu dostavljeni te nije poznato da li je i u kojoj vrednosti oglašavanje realizovano.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017.

Prema GPP za 2017. nisu predviđeni izdaci za sponzorstva, donacije, niti humanitarnu pomoć. Naime, javno preduzeće „Službeni glasnik“ koristi sredstva iz budžeta za finansiranje jednog dela tekućeg poslovanja i iz tog razloga, prema Smernicama za izradu programa poslovanja za 2017. godinu, nisu planirana sredstva za sponzorstvo i donacije.

Troškovi reklame i propagande planirani su u iznosu od 23.800.000 (bez besplatnih i obaveznih primeraka) i odnose se jednim delom (15.000.000) na sredstva koja su namenski određena za promociju Pravno-informacionog sistema Republike Srbije.

JP „Pošte Srbije“

Ovo javno preduzeće jedno je od najnetransparentnijih po pitanju troškova jer nije dostavilo ugovore ni za 2015. ni za 2016. godinu, a imalo je značajne rashode za reklamu i propagandu. Zahvaljujući obavezi objavljivanja pojedinačnih podataka o sponzorstvima i donacijama u tromesečnim izveštajima, imali smo uvid u pojedine izdatke za medije u tri kvartala 2015. godine i u 2016. godini. U prvom kvartalu 2015. godine, međutim, ta obaveza nije postojala i nema podataka na koji način je potrošeno gotovo četiri miliona dinara.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2015.

Za 2015. godišnjim planom je bilo predviđeno 10,8 miliona za sponzorstva, za donacije 13,2 miliona i za reklamu i propagandu 49.862.000 (od toga 27.950.000 u prvom kvartalu).

U prvom kvartalu potrošeno je 3.792.000 za sponzorstva, ali nema podataka kome je taj novac dodeljen.

Do kraja 2015. godine registrovani su sledeći troškovi za sponzorstva:

- **RTS -1.200.000** sponzorstvo određenog broja emisija „Žikina šarenica“ u letnjem karavanu po gradovima Srbije, a koji traje

u periodu od 02.07. do 31.08.2015. godine;

- **Danas conference center - 396.000** sponzorstvo konferencije JP i sindikati u Srbiji
- **Atletski klub „Niški maraton” - 300.000** učešće u finansiranju troškova održavanja i organizacije sportske manifestacije - 19. Internacionalni Niški polumaraton
- **Foto agencija „Kaktus”, Milutin Rajković PR - 250.000** učešće u finansiranju troškova organizacije izložbe na temu „Svetlana Zaharova - najveća diva svetskog baleta”
- **Udruženje dramskih umetnika Srbije - 2.160.000** učešće u finansiranju troškova glumačke nagrade „Dobričin prsten” za životno delo
- **Beoton R d.o.o. - 1.200.000** učešće u finansiranju dela troškova realizacije 10. jubilarnog dečijeg muzičkog festivala „Čarolija”, odnosno 35 epizode TV emisije „Čarolija”
- **Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu - 360.000** učešće u finansiranju troškova održavanja XXXIII Simpozijuma o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju Postel 2015
- **Društvo za novinsko-izdavačku delatnost „NIN” d.o.o. - 600.000** učešće u finansiranju NIN Fokus okruglog stola pod nazivom „Poslovanje, restruktuiranje i investicije u javnom sektoru”

Za reklamu i propagandu je u 2015. godini planirano 49.862.000 ali je potrošeno 9.012.354,17. Taj podatak je u neskladu sa podatkom iz godišnjeg plana za 2016. godinu u kom se navodi da je za zakup oglasnog prostora u elektronskim medijima potrošeno 19.120.000, za zakup u štampanim medijima 3.046.000, za izradu TV spota 1.488.000, za praćenje izveštavanja o aktivnostima (kliping) „preko novinsko informativne agencije” 569.000.

JP nije dostavilo ugovore i TS nema uvid kako je taj novac potrošen.

Na Portalu javnih nabavki nađen je ugovor sa preduzećem **Media point** za dve partije (2.285.400 bez PDV-a i 253.000 bez PDV-a)

za reklamiranje u novinama, kao i ugovor sa istim preduzećem na 15.926.360 (bez PDV-a) za reklamiranje na TV, radiju i internetu.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2016.

U 2016. bilo je planirano da se za **sponzorstva** potroši 14.000.000 dinara, a potrošeno je 13.191.198,40.

JP nije dostavilo ugovore zaključene sa medijima. Prema podacima iz tromesečnih izveštaja, ovo su sponzorstva zaključena sa medijima:

- Novinsko - izdavačko društvo Kompanija **Novosti** a.d. Beograd - sponzorstvo rubrika koje objavljuje dnevna novina „Večernje novosti” - **800.000**
- Insajder Tim d.o.o. - finansijska **pomoć** za realizaciju **4 (četiri) reportaže** o udaljenim krajevima Republike Srbije, koje će objaviti dnevni list „**Informer**” u svom redovnom dodatku „Ljubav & Zdravlje” - **1.831.200**
- Izdavačko društvo Ringier Axel Springer d.o.o. Beograd - sponzorstvo **rubrike „Kultura i istorija”** u dnevnom listu „**Alo**” - **3.999.998,40**
- Adria media group doo Beograd - sponzorstvo **rubrika „Društvo” i „Kultura”** u dnevniim novinama „**Kurir**” - **1.440.000**
- Medijska mreža d.o.o. Beograd - Stari grad sponzorstvo rubrike „Društvo” u dnevnoj novini „**Srpski telegraf**” - **1.200.000**
- Javna medijska ustanova **Radio - Televizija Srbije** sponzorstvo određenog broja emisija „Žikina šarenica” - **1.200.000**
- Društvo za novinsko izdavačku delatnost Agenda 2020 doo sponzorstvo tri specijalna dodatka, koja će nedeljnik **Novi magazin** objaviti u periodu od 31. marta 2016. godine do 31. decembra 2016. godine **1.260.000**

Donacije su planirane u iznosu 10.000.000, a potrošeno je 9.730.000. Najvećim delom reč je o donacijama sindikatima, ali tu je, na primer, i donacija od 600.000 (dva puta po 300.000) za **udruženje Jelek** koje organizuje konferencije o porodičnom preduzetništvu, što je polje interesovanja i političkog angažovanja tadašnjeg direktora JP.

Za troškove **reklame i propagande** planirano je 49.862.000, a potrošeno 36.700.690. Nema podataka kako je taj novac potrošen jer JP nije dostavilo ugovore. Na portalu javnih nabavki nađeni su ugovori sa preduzećem **Media point** na 2.531.600,00 (bez PDV-a) zaključen u januaru 2016. za reklamiranje u novinama, sa istim preduzećem, iz marta 2016. godine, za 5.073.640 dinara za reklamiranje u elektronskim medijima, i još jedan ugovor iz juna 2016. sa preduzećem Media point na 3.371.963 za reklamiranje u novinama. Ovi iznosi približno odgovaraju podacima i godišnjeg plana za 2017. u kojima se navodi da je u prethodnoj (2016. godini) za usluge zakupa oglasnog prostora u elektronskim medijima (TV, radio stanice i internet) plaćeno 6.088.000, a za uslugu zakupa oglasnog prostora u štampanim medijima 7.084.000.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017.

U 2017. planirana su velika izdvajanja za sponzorstva 36 miliona, kao i za donacije 12 miliona. U slučaju sponzorstva to je gotovo trostruko više nego što je potrošeno u 2016. godini, dok je u slučaju donacija reč o povećanju od 20% u odnosu na plan iz prethodne godine.

Za reklamu i propagandu se planira gotovo isti iznos kao u 2016. (49.837.000) ali to je 30% više nego što je u prethodnoj potrošeno (36.700.000).

U obrazloženju planiranih sredstava za nabavku nalaze se:

- Usluga zakupa oglasnog prostora u elektronskim medijima (TV, radio stanice i internet) 6.000.000
- Usluga zakupa oglasnog prostora u štampanim medijima 17.000.000

Prema obrazloženju, usluga zakupa oglasnog prostora namenjena je za potrebe promocije usluga koje Pošta Srbije pruža (Post ekspres usluga, logističkih usluga, Post-eksport, Elektonski sertifikat, Vremenski žig, Hibridna pošta, internet i ostalo), a zbog što boljeg tržišnog pozicioniranja (Pošta, samo u osnovnoj delatnosti, ima 49 konkurenata). Cilj oglašavanja u elektronskim i štampanim medijima

je zadržavanje postojećih korisnika i pridobijanje novih, a što bi direktno uticalo na povećavanje profita preduzeća,

Na Portalu javnih nabavki nađeni su sledeći ugovori zaključeni za oglašavanje:

- **u dnevnim novinama** raspisana je javna nabavka sa osam partija.
- U prvoj su tražene novine koje pored vesti iz raznih rubrika imaju „dodatak o kućama/nekretninama, dodatak o kulturi, TV dodatak, kao i dodatak (nedeljom) magazinskog/reportažnog tipa koji ima sadržaje o zdravlju, beleške sa putovanja i reportaže. Potrebno je da se dnevne novine objavljuju u kontinuitetu ne manje od 100 godina i da u poslednja dva meseca ostvaruju prosečan tiraž od 69.000 primeraka.“ Ugovor nije, međutim, potpisan sa „Politikom“, koja je lako prepoznatljiva iz opisa u konkursu, već sa preduzećem **Media point**, na iznos do 2.420.000. Ponuda „Politike“ je bila nepotpuna.
- Druga partija odnosi se na oglašavanje u novinama koje pored uobičajenih rubrika imaju „reportaže i feljtone posvećene značajnim temama, događajima i ličnostima iz bliže i dalje prošlosti Srbije“, dodatak nedeljom kolažnog tipa i TV dodatak i da novine izlaze u kontinuitetu na kraće od 60 godina, te da im je tiraž 120.000. Ni ovde ugovor nije potpisan sa Večernjim Novostima, koje su “nacrtane” u konkursu, jer je njihova ponuda bila veća, pa će se oglasi u Večernjim Novostima objavljivati preko preduzeća **Media point**, u vrednosti do 2.419.000 dinara.
- U trećoj partiji traže se dnevne novine koje imaju dodatak posvećen penzionerima svake druge sedmice i sedmični redakcijski dodatak o zdravlju, tiraž od 155.000 primeraka, a da se objavljuju u kontinuitetu ne kraće od 13 godina. Nije prošla ponuda izdavača „Kurira“ (Adria media group) zbog nedostaka, pa je ugovor zaključen sa preduzećem **Media point** na iznos do 2.488.000 dinara.

- Četvrta partija namenjena je oglašavanju u novinama koje imaju dodatak posvećen zaštiti potrošača i dodatak o zdravlju objavljen najmanje po dva puta u februaru i martu 2017. godine. Te novine treba da izlaze minimum četiri godine, da imaju prosečan tiraž od 105.000. U ovom slučaju «nacrtan» je Informer, ali je ponuda izdavača bila neispravna, ugovor je zaključen sa preduzećem **Media point** koje će objavljivati oglase Pošte u Informeru u vrednosti do 2.430.000.
- U petoj partiji “nacrtan” je Blic - dnevne novine koje izlaze 20 godina, imaju tiraž veći od 60.000, imaju dodatak posvećen kulturi, dodatak (nedeljnom) magazinskog tipa, koji se bavi zdravljem, roditeljstvom, modom i ima TV dodatak. U ovom slučaju ponuda **Ringijea** je bila povoljnija od ponude Media pointa i zaključen je ugovor do iznosa od 2.371.000.
- Šesta partija odnosi se na dnevne novine koje imaju dodatak posvećen biznisu i vikend dodatak sa dužim analitičkim formama, da objavljuju posebna izdanja - dodatak o Bitefu i Festu, specijalizovane dodatke posvećene važnim datumima poput Međunarodnog dana žena i Međunarodnog dana starih, da imaju dugu tradiciju objavljivanja dodatka o obrazovanju u poslednjih 10 godina, i da se objavljuju u kontinuitetu ne manje od 19 godina. Potrebno je da su u prethodna četiri meseca novine prodale najmanje 400.000 primeraka. Za ovu partiju su Dan graf (izdavač lista “Danas”) i Media point podnele identičnu ponudu, ali je Media point ponudio duži rok plaćanja, pa će se Pošta preko **Media pointa** oglašavati u Danasu u vrednosti do 2.416.000.
- Sedma partija je rezervisana za Alo - dnevni list koji ima nedeljni dodatak o zdravlju i ishrani, izlazi ne manje od osam godina, da su ostvarile štampani tiraž od preko 50.000 primeraka u prethodna četiri meseca. I u ovom slučaju **Ringije** je imao povoljniju ponudu od Media plusa, pa je izostao posrednik. Pošta će se oglašavati u listu Alo u vrednosti do 2.441.000.
- Preostao je samo dnevni list **Srpski telegraf**, koji je u tehničkoj specifikaciji za osmu partiju opisan kao dnevni list koji izlazi

namanje jednu godinu, ima prosečan prodati dnevni tiraž od 33.000 primeraka, najmanje 40 stranica, dodatak o zdravlju i penzionerima i rubriku o turizmu/putovanju/odmoru. Ponuda izdavača ovog dnevnog lista, preduzeća Medijsak mreža, bila je povoljnija od ponude preduzeća Media point i zaključen je ugovor u vrednosti do 2.175.000.

Svi ugovori su zaključeni po ponuđenim jediničnim cenama, u vrednosti do procenjenog iznosa nabavke.

U julu je zaključen ugovor sa preduzećem Media point za oglašavanje **u elektronskim medijima** (dve partije za TV i po jedna za internet i radio) u ukupnoj vrednosti do pet miliona dinara. Postojala je i ponuda ponuđača "Block and roll", ali su za dve partije bile iznad procenjenog iznosa, a za dve partije veće od ponude preduzeća Media point.

Inače, partija jedan se odnosi na oglašavanje u programu TV stanice koja emituje program najmanje 20 godina, doprinosi ugledu zemlje, "afirmaciji nacionalnih i svetskih kultura", ima dva politička "talk showa" nedeljno u trajanju najamnje 50 minuta, dok se druga partija odnosi na stanicu koja emituje program najmanje 20 godina, i emituje, pored vesti i političkih duela, "popularne serije, filmove, telenovele, zabavno muzički i talk show program". Za oglašavanje na radiju se tražila stanica koja ima **emisiju u kojoj poznate pevačke zvezde pevaju hitove svojih kolega**.

Prema tromesčnim izveštajima za prvih šest meseci 2017. godine, sponzorstva u prvom kvartalu su obuhvatala:

- Sponzorstvo Evropskog dvoranskog prvenstva u atletici 10.000.000
- „**Politika novine i magazini**” društvo za izdavanje novina i magazina d.o.o. - sponzorstvo realizacije objavljivanja doktorske disertacije Ive Andrića - **900.000**;
- „Adria media group” d.o.o. sponzorstvo rubrika „Društvo” i „Kultura” u dnevним novinama „**Kurir**” - **360.000**;

- Novinska agencija „**Beta Press**” d.o.o. - sponzorstvo produkcije izložbe i kataloga u okviru međunarodnog konkursa „Betina fotografija godine 2017.” - **330.000**
- **Udruženje „Jelek”** - finansiranje dela troškova sponzorstva realizacije Prvog sajma zadrugarstva u Srbiji „Zadruga - budućnost privrednog i ekonomskog razvoja” - **930.000**; U vezi sa ovim sponzorstvom vredi notirati da je ovo udruženje 2016. godine dobilo ukupne donacije od Pošte u iznosu od 600.000 za konferencije o porodičnom preduzetništvu, što je tada bilo polje interesovanja i političkog angažovanja tadašnjeg direktora JP Milana Krkobabića. Krkobabić je u međuvremenu postao član Vlade Srbije i promoviše koncept obnove zadrugarstva, a Pošta je u 2017. dodelila donaciju od 930.000 Udruženju **„Jelek” koje ponovo organizuje manifestaciju koja se poklapa sa oblašću delovanja Milana Krkobabića.** V.d. direktorka Pošte je članica i narodna poslanica partije na čijem je čelu Krkobabić.

JKP „Parking servis“

JKP „Parking servis” je ignorisalo zahteve za dostavljanje ugovora. TS je mogla samo da analizira njihove planove, tromesečne izveštaje i javne nabavke.

U planu za 2015. nađene su pojedine zanimljive stavke, kao što su:

- Usluga istraživanja javnog mnjenja za proširenje zona i izgradnje parkirališta (milion dinara),
- Nabavka prsluka za akciju đaci vas mole usporite pored škole (2.5 miliona dinara),
- Inovacija akcije đaci vas mole usporite pored škole (2.5 miliona dinara),
- Usluga ustupanja ljudskih resursa od strane privrednih društava za obavljanje administrativnih, terenskih, pomoćnih i drugih poslova. (200 miliona dinara),

- Nabavka štamparskih usluga na materijalu ponuđača (14.6 miliona dinara),
- Izrada info tabli, reklamnih panoa i složenijeg promo materijala (20 miliona dinara),
- Održavanje i izgradnja zelenih površina (11 miliona dinara),
- Kupovina vremena za emitovanje programa (3.7 miliona dinara)

Iako nisu predmet ove analize, vredi se osvrnuti na dve kategorije troškova koji se pojavljuju u sve tri posmatrane godine - troškovi za edukativnu akciju **„Đaci vas mole usporite pored škole”** i **troškovi ustupanja ljudskih resursa od strane privrednih društava za obavljanje administrativnih, terenskih, pomoćnih i drugih poslova.**

Postavlja se pitanje da li akciju edukacije đaka prvaka o bezbednosti saobraćaja i podelu prsluka treba da sprovodi javno preduzeće čija je osnovna delatnost „upravljanje, korišćenje i održavanje javnih parkirališta i garaža na teritoriji 10 opština grada Beograda” ili drugi organi, kao što su gradski sekretarijati za saobraćaj i za obrazovanje, policijska uprava i sl. U posmatranom periodu Parking servis je potrošio 6,3 miliona za uslugu edukacije učenika (posao u vrednosti 3,42 miliona za devet meseci 2016. dobila je firma Block and roll. Ista firma dobila je posao u vrednosti 2.871.000 u 2017. godini), 8,7 miliona za prsluke (2.303.500 u 2015. godini, 3.600.000 u 2016. godini i 2.850.000 u 2017. godini), bila je predviđena i javna nabavka „saobraćajnog poligona” vredna 2 miliona dinara „radi edukacije dece nižih razreda OŠ o bezbednosti u saobraćaju” i 500.000 za „Izvođenje nove predstave u cilju edukacije učenika - šta znaš o saobraćaju, na nivou Grada Beograda”. Za dve poslednje nabavke nisu pronađeni podaci da li su realizovane.

Što se tiče ustupanja ljudskih resursa, JP ne zapošljava direktno, na određeno ili neodređeno vreme kontrolore i (eventualno) osobe za druge poslove, već raspisuje konkurs i angažuje firme koje se bave „iznajmljivanjem” radnika. U posmatranom periodu

zaključeno je pet takvih ugovora, svi sa firmom SAT Outsourcing (odnosno konzorcijumom dve firme registrovane na istoj adresi - SAT kadrovske usluge i SAT outsourcing) u ukupnoj vrednosti 770 miliona dinara.

U planu javnih nabavki za 2016. godinu uočena je zanimljiva stavka - 4 miliona dinara predviđena za „usluge posredovanja pri kupovini avio i drugih karata i rezervacija hotelskog smeštaja za službena putovanja”. U obrazloženju se navodi da se nabavka sprovodi radi „usluge rezervacija karata, hotelskog smeštaja u vezi sa prisustvovanjem zaposlenih seminarima i sajmovima radi obuke i usavršavanja”.

Ako je suditi po godišnjem planu, usluga nabavki karata i rezervacije smeštaja košta koliko i sama službena putovanja, jer je za dnevnicu na službenom putu planirano 1,7 miliona, a za naknade troškova na službenom putu 3,3 miliona. TS na Portalu javnih nabavki nije pronašla podatke o realizaciji ove javne nabavke.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2015.

Programom poslovanja za 2015. godinu bilo je predviđeno: za sponzorstva 0; za donacije 5.988.000; za humanitarne aktivnosti 500.000; za sportske aktivnosti 400.000; za reklamu i propagandu 9.400.000. Poslednjim izmenama GPP, u oktobru 2015. godine, pojedine stavke (donacije i reklama) su značajno povećane: za donacije 30.000.000; za reklamu i propagandu 35.900.000.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2016.

U 2016. je za donacije bilo planirano 20 miliona, a potrošeno 8.667.241,03. Uočene su donacije javnog preduzeća ministarstvima.

Za **reklamu i propagandu** potrošeno je 35.581.385,43 dinara (planirano je 35.900.000,00). U planu nabavki nađene su sledeće JN: Izrada animiranih i digitalnih materijala o delatnosti preduzeća 500.000; Kupovina vremena za **emitovanje programa 23.600.000** (Nabavka se sprovodi radi informisanja građana o projektima,

radovima i društveno odgovornim kampanjama preduzeća). JP nije dostavilo ugovore zaključene za emitovanje programa.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017.

Za donacije je planirano pet miliona, za reklamu i propagandu 35.900.000. U GPP za 2017. nema obrazloženja ovih planiranih izdataka.

JKP „Informatika“, Novi Sad

Sponzorstva, donacije, marketing u 2015.

U 2015. planirani su izdaci za reklamu i propagandu od 1,8 miliona. Izmenama GPP povećan je ovaj iznos na 2.975.000, ali je, prema podacima iz GPP za 2016. godinu, u 2015. potrošeno 1.794.260.

Od karakterističnih troškova u 2015. godini uočeni su reprezentacija koja je planirana u iznosu od 520.000 dinara, a potrošeno je 2.582.072, kao i kliping koji je koštao čak 2.494.800 dinara, što je deset puta više nego što su plaćala neka druga preduzeća obuhvaćena ovim monitoringom (nema preciznijih podataka šta je obuhvatala usluga klipinga u slučaju Informatike, a šta kod drugih preduzeća).

Pregled ugovora sa medijima u 2016. godini:

- Stefan street Apatin **Radio Dunav** bez primene ZoJN - nabavka vremena – jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 275.000 bez PDV-a za 11 meseci ukupno - novi v.d. direktora u julu 2016. je **raskinuo ovaj ugovor.**
- **Kanal 9** doo Novi Sad jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 1,1 milion (11 meseci po 100.000) bez PDV-a
- **TV Most** Novi Sad jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 1,1 milion (11

meseci po 100.000) bez PDV-a - **raskinut** 30. avgusta 2016.

- **NS AS** doo jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 550.000 (11 meseci po 50.000) bez PDV-a
- **Melos doo Kraljevo** jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 1,1 milion (11 meseci po 100.000) bez PDV-a - **raskinut** u julu 2016.
- **Novosadska TV** jednom mesečno 45 minuta i jednom mesečno 2 minuta u informativnom programu 1,1 milion (11 meseci po 100.000) bez PDV-a
- **RTV Panonija** jednom mesečno 30 minuta i jednom mesečno minut u informativnom programu 550.000 (11 meseci po 50.000) bez PDV-a
- **Lokal media** doo za reklamiranje u novinama 1,8 miliona bez PDV-a

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017:

Za reklamu i propagandu planirano je 1,8 miliona, za kliping 1 milion, za donacije 2,4 miliona.

JKP Toplana, Niš

Kod ovog JP je karakteristično da je sa medijima u 2015. i 2016. godini **zaključivalo tipske ugovore „o praćenju aktivnosti”**, kojim su se mediji obavezivali **da će afirmisati osnovnu delatnost Toplane**, i da će **tražiti stav Toplane pre nego što objave „negativne informacije”**.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2015.

U 2015. nisu planirana sponzorstva, donacije su planirane u iznosu od 480.000, sportske aktivnosti za 800.000, a reklama i propaganda za tri miliona (povećanje od 50% u odnosu na prethodnu godinu). JP je dostavilo **ugovore zaključene sa medijima:**

- **Zona plus** 50.000 mesečno, u 2015. plaćeno 560.000 za pojačano medijsko praćenje svih značajnijih aktivnosti JP. Pored ostalog, to uključuje gostovanja, da medij emituje priloge na zahtev toplane, da objavljuje saopštenja, da **nastupa sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuje pre nego što o tome zatraži stav toplane;
- **Kopernikus Cable Network** ugovor iz 2014. važi do februara 2015. 48.000 mesečno u 2015. plaćeno 480.000, pored ostalog uključuje gostovanja, da medij emituje priloge na zahtev toplane, da objavljuje saopštenja, da **nastupa sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuje pre nego što o tome zatraži stav toplane;
- **RTV Belle Amie** Niš mesečno 36.000 u 2015. plaćeno 698.400 od čega je 324.000 obaveza iz 2014. Pored ostalog, uključuje gostovanja, da medij emituje priloge na zahtev toplane, da objavljuje saopštenja, da **nastupa sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuje pre nego što o tome zatraži stav toplane;
- **Narodne novine** mesečno 60.000, plaćeno u 2015. 1.169.220 od čega je 326.670 iz 2014. –pored ostalog uključuje da dostavlja 10 primeraka novina, da objavljuje saopštenja, da **nastupa sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuje pre nego što o tome zatraži stav toplane;
- **RTV Bum 018** ugovor 30.000 mesečno, plaćeno u 2015. godini 60.000 - da prati rad toplane preko portala www.gradskiportal018.rs i preko radija, da postavi baner koji će voditi na sajt toplane.

Ukupno je, po ovim ugovorima, isplaćeno 2.967.620.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2016.

U izveštaju se navodi da u skladu sa finansijskim mogućnostima i racionalizacijom troškova pokušavaju da pomognu aktivnosti koje su od značaja udruženjima, klubovima, izdavačima, čiji su ciljevi visoka dostignuća u oblastima koja su značajna kako za pojedince, tako i za grad Niš. Ovde se postavlja pitanje zbog čega JP Toplana pomaže ono što je "od značaja" za Niš, umesto da brigu o Gradu ostavi svom osnivaču, a da se, eventualno, posveti podršci aktivnostima koje su od značaja za oblast delovanja toplane. Međutim, treba primetiti da su u svakom slučaju, donacije ponovo bile u relativno malim iznosima (ukupno 266.800 dinara) i da je najveća pojedinačna 50.000 (KUD Abrašević učešće na festivalu folklor; FK Kopernikus Železničar učešće na međunarodnom turniru; KK „Čegar” Niš pokriće troškova terapije dece sa invaliditetom).

Za reklamu i propagandu je, prema tromesečnom izveštaju potrošeno 3.059.800,04, dok se u GPP za 2017. navodi da je u prethodnoj godini potrošeno 2.861.760.

JP je dostavilo ugovore sa medjima: RTV Belle Amie Niš mesečno 50.000 (plus PDV na teret Toplane) 11 meseci; - **Kopernikus cable network** 9. decembar 2015, **na zahtev TV za produženje ugovora** – 40.000 mesečno (plus PDV – 48.000) na 12 meseci; - **Zona plus** 50.000 mesečno sa PDV-om na 12 meseci; - **Niška televizija** NTV 35.000 mesečno (plus PDV- 42.000) na 11 meseci.

Ugovorom se mediji, obavezuju da „obezbede informativnu prezentaciju“ JP gostovanjima i praćenjem aktivnosti. U obavezi su, pored ostalog, da savesno i blagovremeno obavestavaju gledaoce o svim značajnim aktivnostima Toplane; da **emituju priloge u odgovarajućim terminima, u skladu sa programskom šemom, na zahtev Toplane**; da omoguće gostovanja predstavnika Toplane u odgovarajućim emisijama, u dogovoru sa Toplanom; da objavljuju pisana saopštenja Toplane; da za sve vreme trajanja ugovora **nastupaju sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuju pre nego što o tome zatraži stav Toplane.

- **Narodne novine** mesečno 66.000 (sa PDV-om) 11 meseci. Narodne novine su, pored ostalog, u obavezi da savesno i blagovremeno obaveštavaju čitaoce o svim značajnim aktivnostima Toplane; da objavljuju pisana saopštenja Toplane; da za sve vreme trajanja ugovora **nastupaju sa stanovišta afirmacije osnovne delatnosti toplane**, da negativne informacije ne objavljuju pre nego što o tome zatraže stav Toplane; Pored ostalog uključuje da dostavlja 10 primeraka novina;
- **RTV Bum 018** ugovor 30.000 mesečno, na 11 meseci. Obavezuje se RTV Bum 018 da prati rad toplane preko portala www.gradskiportal018.rs i preko radija, kako bi se javnost obavestila o aktivnostima JKP Toplana i to putem informacija na radijskom programu i putem banera Gradske toplane koji stoji na Gradskom portalu 018.

U gotovo svim ugovorima (izuzev sa RTV Bum 018) je i obaveza da mediji u toku grejne sezone plasiraju servisne informacije od značaja za korisnike u prvoj narednoj informativnoj emisiji po dobijanju informacije, da isprate konferencije za novinare Toplane i plasiraju informacije iz toplane verodostojno, bez iznošenja ličnih stavova i mišljenja novinara.

Sponzorstva, donacije, marketing u 2017.

Za donacije planirano je 200.000, a za **reklamu i propagandu 500.000, što je značajno manji iznos nego prethodnih godina**. U prvom kvartalu nije realizovano „zbog velikog trošenja energenata i ugrožene likvidnosti”. JP do 20. juna 2017. nije zaključivalo ugovore sa medijskim kućama.

Preporuke za unapređenje propisa i prakse rada javnih preduzeća

Direktori

- Vlada treba da **otkloni nelogičnosti iz uredbe na osnovu koje se biraju direktori**, u skladu sa ranije dostavljenim predlozima TS (da se proverava poznavanje svih oblasti rada javnog preduzeća, da negativna ocena iz poznavanja bitnih pitanja bude razlog za eliminaciju kandidata, da se precizira šta se smatra relevantnim iskustvom, da se provere znanja povežu sa programima rada javnih preduzeća, da se dodatno obrazovanje i godine iskustva vrednuju srazmerno značaju, da se pisane provere znanja postave kao pravilo);
- Vlada bi trebalo da **usvoji podzakonski akt na osnovu kojeg bi se utvrdile stimulacije za stručno i uspešno obavljanje poslova direktora javnih preduzeća**. Kriterijumi za dodelu stimulacija bi trebalo da se uključe ne samo ostvarivanje planiranih finansijskih rezultata, već i ostvarivanje uloge zbog koje je javno preduzeće osnovano (zadovoljavanje određenih potreba građana);
- Izmenama Zakona o javnim preduzećima bi trebalo **ograničiti trajanje „v. d. stanja“**, određivanjem maksimalnog vremena koje sme da protekne između razrešenja direktora i okončanja konkursa za izbor novog;
- Izmenama Zakona o javnim preduzećima predvideti obavezu da se **svi podaci koji su od značaja** za ocenu zakonitosti procesa izbora direktora i utemeljenosti odluke o izboru **učine javnim**, kako na sajtu javnog preduzeća, tako i na sajtu osnivača. I pre promene Zakona, treba uspostaviti ovu praksu;

- Okončati na zakonit način **konkurse raspisane prethodnih godina** (2013. i kasnije) i objaviti njihov ishod, a u slučaju obustave konkursa i jasne razloge za to;
- Svaki novi konkurs organizovati efikasno, pratiti ga **kampanjom koja će da ohrabri kvalitetne kandidate da se prijave**, a javnost i kandidate pravovremeno obavestiti o svim bitnim pitanjima;
- Vlada i drugi osnivači javnih preduzeća, političari, ali i mediji treba **da prekinu praksu promovisanja vršilaca direktora javnih preduzeća**. Naročito su sporne situacije kada se jedan vršilac dužnosti menja drugim bez obrazloženja, a to se predstavlja kao funkcionisanje sistema odgovornosti;

Nadzorni odbori

- Izmenama Zakona o javnim preduzećima, autentičnim tumačenjem Narodne skupštine ili mišljenjem Ministarstva privrede **precizirati šta će se smatrati „iskustvom u oblasti poslovanja javnog preduzeća“**, što je jedan od uslova za izbor članova nadzornih odbora. Uslov bi trebalo da se odnosi na prevashodne delatnosti JP;
- Razmotriti mogućnost **uvećanja nadoknada članovima NO u slučaju ostvarivanja dobrih rezultata, a naročito u slučaju dokazano uspešnog nadzora nad radom direktora** (npr. otkriveni ili sprečeni značajni propusti i štete), budući da aktuelni nivo (prosečna zarada) nije u skladu sa odgovornošću i stručnošću koja se zahteva;
- Afirmisati **ulogu uzbunjivača i drugih kontrolnih mehanizama** unutar javnih preduzeća i njihovu vezu sa nadzornim odborom;
- Izvršiti analizu rezultata rada nadzornih odbora i **preispitati njihovu ulogu** pri sledećoj izmeni Zakona o javnim preduzećima. Naročito je bitno naglasiti da njihova uloga **nije samo praćenje finansijskih rezultata, već ostvarivanje primarne uloge JP** u zadovoljavanju potreba građana;

- Preispitati **uslove za izbor članova nadzornih odbora, postaviti ih tako da obuhvate širi dijapazon stručnosti** (npr. da najmanje jedan član poznaje svaku oblast poslovanja JP, najmanje jedan korporativno upravljanje, da svi imaju iskustvo u upravljanju ili nadzoru, da svi moraju da pohađaju obuke) i zatim izvršiti izbor novih nadzornih odbora u svim preduzećima;
- Osnivači treba **da preispitaju ispunjenost uslova** za članove nadzornih odbora JP, da objave podatke koji dokazuju kvalifikovanost i da razreše članove koji ne ispunjavaju uslove;

Transparentnost

- Vlada, drugi osnivači javnih preduzeća, resorna ministarstva, novoosnovana Vladina Kancelarija za informacione tehnologije i elektronsku upravu treba da utiču na to da **sva javna preduzeća naprave internet prezentacije, da na njima objave sve obavezne podatke** iz Zakona o javnim preduzećima, ali i druge informacije potrebne korisnicima njihovih usluga;
- Izmenama Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja obezbediti **da sva javna preduzeća i preduzeća u državnom vlasništvu izrađuju informatore o radu** i obezbediti poštovanje ovih pravila nadzorom upravne inspekcije (sadašnji zakon), odnosno Poverenika za informacije (izmenjeni zakon);
- **Primeniti kaznene norme** Zakona o javnim preduzećima, **naročito u vezi sa kršenjem pravila o javnosti rada**, podnošenjem zahteva za pokretanje prekršajnog postupka od strane resornog ministarstva. Primeniti i druge vrste sankcija (pokretanje postupaka za razrešenje zbog upornog kršenja pravila);
- Preporučuje se lokalnim nevladinim organizacijama i medijima, kao i drugim zainteresovanim licima (građanima, odborničkim grupama, sindikatima, potencijalnim kandidatima bez „stranačke zaleđine“) da **insistiraju na objavljivanju svih dokumenata** iz izborne procedure, na što većoj transparentnosti, te da ukažu na eventualne nepravilnosti u predstojećim konkursima za izbor novih direktora lokalnih javnih preduzeća.

Oglašavanje, donacije, sponzorstva

- Preispitati efekte i **nanovo definisati politiku i pravila u oblasti donacija i sponzorstava**, i to za sva javna preduzeća, a ne samo ona koja se finansiraju iz budžeta, jer je u svakom slučaju reč o preduzećima koja koriste značajne javne resurse;
- Definirati i argumentovati **potrebe za marketingom javnih preduzeća**, kako na zakonskom nivou, tako i prilikom odobravanja finansijskih planova;
- Urediti **detaljnije i doslednije odnose javnih preduzeća sa medijima i oglašavanje u medijima**, u okviru izmena Zakona o javnim nabavkama, Zakona o javnim preduzećima, medijskih propisa ili Zakona o oglašavanju;
- Pitanju oglašavanja javnih preduzeća i preduzeća u državnom vlasništvu **posvetiti pažnju i u predstojećoj Medijskoj strategiji** (Ministarstvo kulture), uzimajući u obzir nalaze ovog i drugih relevantnih istraživanja, kao i izveštaje Saveta za borbu protiv korupcije iz 2011. i 2015;

Druga pitanja

- Izmenama Zakona o javnim preduzećima **propisati**, a nakon toga i primeniti, **kazne za kršenje odredaba Zakona** o javnim preduzećima tamo gde sada nisu predviđene;
- Dopunom Zakona o javnim preduzećima, **na nedvosmislen način urediti pitanje pravnih posledica neodobravanja planova rada** javnih preduzeća, kao i **odluka u čijem donošenju su učestovali direktori i članovi nadzornih odbora koji ne ispunjavaju uslove** za izbor na funkciju;

Transparentnost Srbija ovim putem izražava spremnost da u granicama svojih mogućnosti pruži pomoć u realizaciji ovih preporuka.

